

VATT-TUTKIMUKSIA

28

VATT-RESEARCH REPORTS

Heikki Viitamäki

**VÄHIMMÄIS- JA ANSIOTURVA
VUONNA 1995**

VALTION TALOUDELLINEN TUTKIMUSKESKUS

Government Institute for Economic Research

Helsinki 1995

ISBN 951-561-138-5

ISSN 0788-5008

**Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
Government Institute for Economic Research
Hämeentie 3, 00530 Helsinki, Finland**

**J-Paino Ky
Helsinki 1995**

ESIPUHE

Verotus, tulonsiirrot ja hyvinvointipalvelut vaikuttavat paitsi ihmisten hyvinvointiin ja tulojen jakautumiseen myös kotitalouksien käyttäytymiseen. Näiden järjestelmien analysointi on keskeisellä sijalla Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen tutkimustoiminnassa. Tässä tutkimuksessa verrataan eri perheiden toimeentuloturvaetuuksien perusteella saamia käytettävissä olevia tuloja keskenään sekä tarkastellaan järjestelmän vaikutusta työn tarjontaan. Laskelmat perustuvat VATT:n ja valtiovarainministeriön käytössä olevaan TUJA-malliin.

Tutkimus on tehty esimerkkiaineiston avulla. Laskentaoletukset on valittu siten, että ne soveltuvat tavanomaisille Suomessa asuville perheille. Käytettävissä olevien tulojen laskennassa on bruttoetuuksien määräytymisen lisäksi otettu huomioon verotus, yleiset perhekustannuksia tasaavat tulonsiirrot ja päivähoitomaksut.

Tutkimustulosten mukaan eräät toimeentuloturvaetuudet poikkeavat huomattavasti toisistaan ilman, että siihen olisi selkeää perustetta. Vähimmäisetuuksien perusteella saadun toimeentulon taso alittaa eräissä tapauksissa toimeentulokinormin, jolloin vähimmäisturvaa on mahdollista täydentää toimeentulotuella. Tutkimuksessa selvitettiin myös ns. tuloloukkuja ja työhön hakeutumisen kynnyksiä. Pahimmat tuloloukut voivat syntyä yleensä kahdessa tapauksessa: kun perheessä on lapsia kunnallisessa päivähoitossa tai kun toinen puoliso saa tarveharkintaista työmarkkinatukea. Pelkästään toisen puolisoista ei ole yleensä taloudellisesti kannattavaa hakeutua työhön lapsiperheissä, jotka elävät toimeentulotuen varassa. Työhön hakeutumisen kynnys on verrattain korkea myös työttömälle puolisolle ja yksinhuoltajalle, jos perheessä on päivähoitoikäisiä lapsia.

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen puolesta kiitän Heikki Viitamäkeä tästä erittäin keskeistä ongelmakenttää valottavasta tutkimuksesta.

Helsingissä, elokuussa 1995

Seppo Leppänen

SAATTEEKSI

Haluan kiittää tutkimuksen ohjauksesta johtava ekonomisti Aino Salomäkeä. Lisäksi haluan esittää kiitokseni finanssineuvos Reino Niinivaaralle. He ovat esittäneet monia parannusehdotuksia ja heidän työpanoksensa tutkimuksen läpiviemisessä samoin kuin tämän työn edellytyksenä olleen TUJA-mallin kehittämisessä on ollut ensiarvoisen tärkeää. Edelleen haluan kiittää hyödyllisistä keskusteluista erikoistutkija Kalevi Koljosta sekä kaikkia niitä, jotka ovat kommentoineet tätä tutkimusta. Tutkimuksessa esitetyistä kannanotoista ja laskelmista vastaa kuitenkin kirjoittaja.

Heikki Viitamäki

Heikki Viitamäki: Vähimmäis- ja ansioturva vuonna 1995. Helsinki. VATT.
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Government Institute for Economic Research,
1995 (B, ISSN 0788 - 5008; No 28), ISBN 951 - 561 - 138 - 5.

TIIVISTELMÄ: Tutkimuksessa tarkastellaan keskeisten toimeentuloturvaetuuksien antamaa käytettävissä olevien tulojen tasoa. Esimerkkiperheiden avulla tehty tarkastelu kuvaa etuus-, verotus- ja yleisten tulonsiirtojärjestelmien rakenteita. Verotuksen, tuloeroja tasaavien tulonsiirtojen ja kunnallisten päivähoitomaksujen vaikutuksesta etuuksista saatava käytettävissä oleva tulo vastaa joissakin tapauksissa lähes ansiotyöstä saatavaa toimeentuloa. Yksinhuoltaja, jolla on useita lapsia, on usein 'työttömyysloukussa', vaikka hänen palkkatasonsa on keskimääräistä korkeampi. Sama tilanne on lapsiperheissä silloin, kun toinen puoliso on työtön ja hoitaa lapsia kotona. Palkka, jolla toimeentulotuen varassa elävän kannattaa ottaa työtä vastaan, on alhainen yksinhuoltajilla. Lapsiperheissä tämä 'kynnyspalkka' on kuitenkin hyvin korkea, jos vain toinen puoliso hakeutuu ansiotyöhön ja perheessä on useita lapsia.

ASIASANAT: Ansiosidonnainen etuus, efektiivinen marginaaliveroaste, käytettävissä oleva tulo, nettokorvausaste, tulonsiirrot, vähimmäisetuus

ABSTRACT: This study analyses the disposable income levels of the essential social security benefits. Using fictive family types the study shows the structures of benefit, tax and general income transfer systems. In some cases the disposable incomes are almost the same irrespective of receiving the benefit or working because of taxation, income transfers and municipal day care payments. A single parent with children is often in an 'unemployment trap' even if his or her wage level is higher than the average. Families with children are in the same situation when the unemployed spouse is at home with the children. The wage for which it is financially worthwhile for a single parent to accept a job instead of living on social assistance is low. However in families with children this 'reservation wage' is high, if only one of the spouses is seeking a job.

KEYWORDS: Earnings-related benefit, effective marginal tax rate, disposable income, net replacement rate, income transfers, minimum benefit

SISÄLLYS

	Sivu
Yhteenveto	1
1 Johdanto	9
2 Laskentaperiaatteet ja käsitteet	11
2.1 Tarkasteltavat tulonsiirrot ja palvelumaksut sekä laskentaperiaatteet	11
2.2 Laskentamalli	17
2.3 Peruskäsitteet	18
3 Laskentaoletusten merkitys	21
3.1 Laskentaoletusten valinta	21
3.2 Asumiskustannukset ja asumistuki	22
3.3 Päivähoitomaksut	26
3.4 Toimeentulotuki	28
3.5 Käytettävissä olevat tulot	29
4 Vähimmäisturva	31
4.1 Bruttoetuudet	31
4.2 Käytettävissä olevat tulot	33
4.2.1 Yksinäinen henkilö ja yksinhuoltajat	33
4.2.2 Avioparit	35
4.2.3 Ansiotyö ja vähimmäisturva	36
5 Ansioturva	41
5.1 Yleistä ansioturvasta	41
5.2 Bruttoetuudet	42
5.3 Käytettävissä olevat tulot	44
5.3.1 Yksinäinen henkilö ja yksinhuoltajat	44
5.3.2 Avioparit	49
5.3.3 Lasten kotihoidon tukea saavat perheet	52
6 Työhön hakeutumisen kannustinongelmat	56
6.1 Yleistä työhön kannustamisesta	56
6.2 Toimeentulotuki	58
6.3 Työttömyysturva	62
6.4 Lasten kotihoidon tuki	67
7 Lisätyön tekemisen kannustinongelmat	70
7.1 Lisäansiot	70
7.2 Toimeentuloturvaetuudet ja lisätulot	77

Lähteet
Liitteet

YHTEENVETO

Toimeentuloturvaetuuksien tarkoituksena on taata erityisiin elämäntilanteisiin joutuneille kansalaisille riittävä toimeentulo. Tällaisia elämäntilanteita ovat mm. työttömyys, vanhuus, sairastuminen ja tapaturma. Etuudet ovat joko vähimmäismääräisiä tai ansioon suhteutettuja.

Toimeentuloturvaetus on yleensä pienempi kuin työstä saatu ansio. Tätä bruttotulojen alentumista kompensoi kuitenkin alhaisempi verotus sekä joissakin tapauksissa tarveharkintaisten tulonsiirtojen lisäys ja tulosidonnaisten palvelumaksujen aleneminen. Mikäli eri järjestelmien yhteisvaikutuksena toimeentulo on etuutta saataessa jokseenkin samalla tasolla kuin ansiotyössä, taloudellista kannustinta hakeutua työelämään ei ole ainakaan lyhyellä aikavälillä. Ansiotyössä oltaessa lisäansiot voivat vaikuttaa päinvastaisella tavalla: käytettävissä olevat tulot eivät lisäänty, kun tulonsiirrot alenevat ja palvelumaksut nousevat.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana ovat olleet seuraavat kysymykset:

- Miten eri toimeentuloturvaetuuksien tasot poikkeavat toisistaan?
- Millainen on eri etuuksien antama toimeentulo verrattuna ansiotyöstä saatuun toimeentuloon?
- Kannustaako vero- ja tulonsiirtojärjestelmä tekemään enemmän työtä?
- Kannustaako järjestelmä työelämän ulkopuolella olevia hakeutumaan ansiotyöhön?

Tarkastelu on tehty esimerkkiperheiden avulla. Laskentaoletukset on pyritty valitsemaan siten, että ne kuvaisivat mahdollisimman hyvin tavanomaisia perhetyyppejä Suomessa.

Eri toimeentuloturvajärjestelmistä saadut *bruttomääräiset etuudet* poikkeavat huomattavasti toisistaan. Järjestelmiä on kehitetty asteittainen ja epäyhtenäisesti, mikä on tuonut niihin epätarkoituksenmukaista kirjavuutta. Samalla toimeentuloturvajärjestelmästä kokonaisuutena on tullut hyvin vaikeaselkoinen. Toisaalta erilaiset elämäntilanteet on syytäkin ottaa huomioon eri tavoin. Tällöin on perusteltua, että etuudet

poikkeavat toisistaan. Kuitenkin järjestelmän yhdenmukaistaminen ja yksinkertaistaminen tekisi siitä paitsi helpommin ymmärrettävän, usein myös johdonmukaisemman.

Työkyvyttömyydestä maksettavat ansionmenetyksen korvaukset vaihtelevat huomattavasti sen mukaan, mikä on työkyvyttömyyden syy ja kuinka kauan työkyvyttömyys kestää. Erot korvauksissa ovat suuria, eikä niitä voi pitää kaikilta osin perusteltuina. Esimerkiksi lyhytaikaisen työkyvyttömyyden ajalta maksettava tapaturmapäiväraha on merkittävästi suurempi kuin sairauspäiväraha; suurituloisilla lähes kaksinkertainen.

Epäjohdonmukaista on myös se, että yli vuoden kestävä työkyvyttömyyden ajalta maksettava tapaturmaeläke on aina pienempi kuin tapaturmapäiväraha, sen sijaan työkyvyttömyyseläke on useissa tapauksissa suurempi kuin sairauspäiväraha. Toisin sanoen, työkyvyttömyyden syy vaikuttaa siihen, aleneeko vai kasvaako ansionmenetyksestä maksettu korvaus vuoden työkyvyttömyyden jälkeen.

Sairauden perusteella maksetuissa korvauksissa ansiosidonnaisuus on erilainen työkyvyttömyyseläkkeessä ja sairauspäivärahassa, mitä ei voi myöskään pitää loogisena. Suurituloiset saavat työkyvyttömyyseläkettä selvästi enemmän kuin sairauspäivärahaa, mutta keskituloisilla sairauspäiväraha on suurempi. Lapsiperheillä eläkkeeseen sisältyy lapsikorotus, joka on sairauspäivärahasta poistettu.

Koska bruttomääräiset etuudet poikkeavat toisistaan, myös tarveharkintaiset tulonsiirrot ja tulosidonnaiset päivähoitomaksut voivat bruttotuloihin perustuvina olla erisuuruisia eri etuuksia saataessa. Lisäksi etuuksien poikkeava verotuskohtelu vaikuttaa siihen, että niiden perusteella saaduissa *käytettävissä olevissa tuloissa* on huomattaviakin eroja. Toimeentulon taso ei ole siten riippuvainen vain etuuden bruttomäärästä, vaan siihen vaikuttavat olennaisesti verotus ja yleiset tulontasausjärjestelmät.

Syyperusteisten *vähimmäisetuuksien* tarkoituksena on turvata vähimmäistoimeentulo. Mikäli etuuden antama toimeentulo on pienempi kuin toimeentulotukinormi, maksetaan erotus toimeentulotukena, joka on ns. viimesijainen etuus. Se edustaa sitä toimeentulon tasoa, johon jokainen kansalainen on oikeutettu.

Kansaneläkkeen antama toimeentulo vastaa kahden huoltajan perheissä hyvin toimeentulotukinormia, ja on yhden huoltajan perheissä jonkin verran sitä suurempi. Yksinhuoltajilla lasten kotihoidon tuki antaa yhtä hyvän toimeentulon kuin kansaneläke. Työmarkkinatuki ja työttömän peruspäiväraha ylittävät yksinhuoltajilla toimeentulotukinormin, mutta jäävät yksinäisillä ja aviopuolisoilla tätä pienemmäksi. Vähimmäismääräisen sairauspäivärahan perusteella saatu toimeentulon taso on kaikilla perhetyypeillä pienempi kuin toimeentulotukinormi. Myös pelkästään yleistä

perhe-eläkettä saavalla yksinäisellä leskellä käytettävissä olevat tulot jäävät alle toimeentulotukinormin. Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa vähimmäisturvaa on siis mahdollista täydentää toimeentulotuella muiden tulojen puuttuessa.

Se, että *toimeentulotukinormi* on eräillä perhetyypeillä korkeampi kuin keskeisten vähimmäisetuuksien perusteella saatu toimeentulon taso, ei ole sopusoinnussa toimeentuloturvajärjestelmän tehokkaan toiminnan eikä eri järjestelmien keskinäisen johdonmukaisuuden kanssa. Pääasiallisena syynä tilanteeseen on se, että toimeentulotuessa asumiskustannukset korvataan väljemmin perustein kuin asumistuessa. Lisäksi kohtuulliseksi katsotut asumiskustannukset korvataan toimeentulotuessa täysimääräisesti, mutta asumistuen omavastuu jää tuensaajan itsensä maksettavaksi.

Toimeentulotuen mitoitusta voidaan tarkastella seuraavista näkökohdista: sen tulee olla johdonmukainen muun vähimmäisturvan kanssa, sen tulee turvata vähimmäistoimeentulo ja sen tulee olla mielekkäässä suhteessa ansiotuloilla saatavan toimeentulon tasoon. Nykyisin ansiotulojen pitää olla eräissä tapauksissa huomattavan suuret ennen kuin perhe saavuttaa toimeentulotukinormia vastaavan toimeentulon tason.

Opintotukea ei ole tarkasteltu tässä tutkimuksessa, koska se poikkeaa periaatteiltaan vähimmäisetuuksista. Opintotuki koostuu paitsi opintorahasta ja asumislisästä myös opintolainasta. Se, että *opintoraha* on eräissä yhteyksissä alettu mieltää vähimmäisturvaan kuuluvaksi, on ilmeisesti seurausta korkeakouluopiskelijoiden opintorahan korotuksesta opintotukiudistuksen yhteydessä.

Ansioidonnaisista etuuksista tapaturmapäiväraha säilyttää suunnilleen ansiotyöstä saadun toimeentulon tason perhetyypistä ja tulotasosta riippumatta. Eräissä tapauksissa se on jopa tätä suurempi. Työttömyyspäivärahan perusteella saatu toimeentulo on ansiotuloihin nähden alhaisin eri etuuksia verrattaessa. Erot vaihtelevat kuitenkin perhetyypistä ja tulotasosta riippuen - eräissä tapauksissa huomattavastikin.

Myös perhe-eläkkeellä olevan tulottoman yksinäisen lesken käytettävissä olevat tulot ovat pienet edunjättäjän ansiotuloihin verrattuna kaikilla tulotasoilla. Kuitenkin mitä useampia lapsia perheessä on, sitä edullisemmaksi perhe-eläke muodostuu. Keski- ja suurituloisilla käytettävissä olevat tulot muodostuvat jopa suuremmiksi kuin siinä tapauksessa, että leski olisi työssä ja saisi samaa palkkaa kuin edunjättäjä. Perhe-eläkkeen verotus on erittäin lievää, ja käytettävissä olevat tulot lisääntyvät selvästi tulojen noustessa. Erityisesti suurituloisten edunjättäjien perheet hyötyvät verotuksellisesti perhe-eläkkeen jakamisesta useille edunsaajille, jotka kaikki saavat lisäksi hyväkseen eläketulovähennykset.

Lapsiperheissä perhe-eläkkeen ja työkyvyttömyyseläkkeen antamia toimeentulon tasoja on perusteltua verrata toisiinsa, koska molemmissa tapauksissa on kyseessä samantapaiset elämäntilanteet. Myös eläkkeiden laskentaperiaatteet ovat pääpiirteissään samanlaiset. Tilannetta voidaan havainnollistaa tarkastelemalla monilapsista perhettä, jossa toinen puoliso on ansiotyössä ja toinen kotona. Jos ansiotyössä oleva puoliso joutuu pysyvästi työkyvyttömäksi, hän saa vuoden päivärahauden jälkeen työkyvyttömyyseläkettä. Jos hän sen sijaan menehtyy, edunsaajille maksetaan perhe-eläkettä. Jos edunjättäjä oli suurituloinen, perhe-eläkkeen perusteella saadut käytettävissä olevat tulot ovat merkittävästi suuremmat kuin työkyvyttömyyseläkkeen perusteella, vaikka perheen koko on pienempi. Jos taas edunjättäjä oli pienituloinen, työkyvyttömyyseläke antaa paremman toimeentulon.

Toimeentuloturvajärjestelmää on viime vuosina pyritty selkeyttämään luopumalla syyperusteisten etuuksien *lapsikorotuksista*. Lapsikorotuksia sisältyy kuitenkin edelleen työttömyysturvaan ja kansaneläkkeeseen. Sairausvakuutuksesta (ja opintotuesta) ne poistettiin vuonna 1994. Työttömyysturvassa lapsikorotus on merkittävä ensimmäisestä lapsesta, mutta vähäisempi toisesta lapsesta lähtien. Kansaneläkkeessä lapsikorotusten merkitys sen sijaan korostuu lapsiluvun lisääntyessä. Työttömyysturvassa lapsikorotukset ovat veronalaisia, kansaneläkkeen lisinä sen sijaan verovapaita.

Yleinen asumistukijärjestelmä ylikompensoi asumismenoja: kun perheen koko kasvaa ja se siirtyy väljempään ja kalliimpaan asuntoon, asumistuki lisääntyy usein enemmän kuin vuokra. Tämä piirre asumistukijärjestelmässä merkitsee siten yleisen perhepoliittisen tuen kanavoimista järjestelmän kautta. Tällä on mahdollisesti vaikutusta myös siihen, että useilla asumistukea saavilla perheillä vuokrat ovat tilastoaineiston perusteella korkeammat kuin vastaavilla perhetyypeillä keskimäärin.

Työttömien taloudellisia kannustimia hakeutua ansiotyöhön tarkastellaan usein ns. *kynnyspalkan* avulla. Se kuvaa palkkaa, josta "jäisi käteen" saman verran kuin kyseinen henkilö saa ollessaan työttömyysturvan varassa. Tässä tutkimuksessa kynnyspalkka on laskettu *vähimmäisturvan varassa eläville*. Se vaihtelee eri perhetyypeillä. Yksinäisellä henkilöllä kynnyspalkka on noin 70 - 80 prosenttia keskeisissä työehtosopimuksissa sovitusta vähimmäispalkoista. Alhaisen palkkatason aloilla yksinäisellä henkilöllä ei ole siten useinkaan taloudellista kannustinta siirtyä esimerkiksi 6-tuntiseen työpäivään. Alhaisin kynnyspalkka on yksinhuoltajilla, joilla lapsilisä ja elatustuki ovat suuremmat kuin lasten toimeentulotukinormin osuudet. Kun lapsilisä ja elatustuki otetaan tuloina huomioon toimeentulotukea laskettaessa, yksinhuoltajan "oma perusosa pienenee". Tällöin yksinhuoltaja voi saavuttaa perheen toimeentulotukinormia vastaavan tulotason hyvin pienellä palkalla. Hänen siis kannattaa ottaa vastaan pieni-palkkainenkin työ.

Työhön siirtyminen tulee vaikeaksi, jos toimeentulotukea saa aviopari, jolla on useita lapsia. Jos vain toinen puolisoista saa työpaikan, palkan tulisi olla mm. vuokrasta ja asuinpaikasta riippuen noin 10 000 - 13 000 mk/kk, jotta ansiotyö kannattaisi. Tämä on enemmän kuin keskimääräinen kuukausipalkka Suomessa. Käytännössä tilanne on siten sellainen, että toimeentulotuen varassa elävän lapsiperheen vanhempien on taloudellisesti mielekää pyrkiä ansiotyöhön vasta kun molemmat onnistuvat saamaan työtä samaan aikaan.

Nettokorvausasteilla verrataan sosiaalietuuden antamaa toimeentulon tasoa ansiotyöstä saatavaan tulotasoon. Nettokorvausasteet ovat säännönmukaisesti korkeampia kuin bruttokorvausasteet, mikä osoittaa tulontasausjärjestelmien vaikutusta. Erityisesti yksinhuoltajilla verotus, yleiset tulonsiirrot ja päivähoitomaksujen mitoituminen nostavat nettokorvausasteita huomattavasti: ne ovat esimerkiksi ansiosidonnaisessa työttömyyspäivärahassa noin 20 - 30 prosenttiyksikköä bruttokorvausasteita korkeampia kaikilla keskeisillä tulotasoilla.

Yksinäisillä henkilöillä, jotka saavat ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa, nettokorvausasteet ovat keskituloisilla runsaat 60 prosenttia, mutta laskevat suurituloisilla alle 50 prosenttiin. Toimeentulon taso alenee siten melko paljon, kun henkilö joutuu työttömäksi. Pieni- ja keskituloisilla lapsiperheillä nettokorvausasteet ovat sen sijaan korkeat. Työttömät voivat olla tällöin ns. *työttömyysloukussa*, ts. heillä ei ole taloudellista kannustinta hakeutua ansiotyöhön, koska käytettävissä olevat tulot eivät mainittavasti lisääntyisi. Yksinhuoltajilla korkeat nettokorvausasteet ovat pääasiassa seurausta siitä, että työttömyyden aiheuttama bruttotulojen aleneminen lisää perheen asumistukea. Päivähoitomaksut alenevat sen sijaan melko vähän. Aviopuolisoiden nettokorvausaste nousee hyvin korkeaksi, jos perheessä on useita lapsia kunnallisessa päivähoitossa puolisoiden ollessa ansiotyössä ja työttömäksi joututtuaan toinen puoliso hoitaa lapsia kotona. Korvausasteet ovat tällöin vielä keskituloisillakin lähes 100 prosenttia.

Tulontasausjärjestelmät voivat vaikuttaa joissakin tilanteissa myös siten, että ansiotyössä olevilla ei ole taloudellista kannustinta hankkia lisätuloja: vaikka bruttotulot nousevat käytettävissä olevat tulot eivät juurikaan lisäänty, vaan saattavat jopa alentua. Tätä lisätyön tekemisen kannustinvaikutusta voidaan tarkastella *efektiivisen marginaaliveroasteen* avulla. Tällöin otetaan huomioon verotuksen ohella myös tarveharkintaisten tulonsiirtojen ja tulosidonnaisten palvelumaksujen "marginaalivaikutukset", ts. kuinka nopeasti etuudet pienenevät ja palvelumaksut nousevat bruttotulojen lisääntyessä.

Pelkästään verotuksesta aiheutuvat marginaaliveroasteet ovat korkeat suurituloisilla. Efektiiviset marginaaliveroasteet ovat kuitenkin pienituloisilla - ja yksinhuoltajilla jopa

keskituloisilla - usein korkeampia. Tämä on seurausta jo pelkästään verotuksen ja asumistuen vaikutuksesta. Esimerkiksi kahden ja kolmen lapsen yksinhuoltajilla yhteismarginaalivaikutus on tällöin jopa yli 80 prosenttia. Kun päivähoitomaksujen vaikutus otetaan lisäksi huomioon, efektiiviset marginaaliveroasteet nousevat lapsiperheillä maksuluokkien tulorajoilla runsaasti yli sadan prosentin.

Jos efektiiviset marginaaliveroasteet ovat hyvin korkeita lisätulojen hankkimiseen ei ole taloudellista kannustinta. Tällaisia tilanteita, ns. *tuloloukkuja*, aiheuttavat erityisesti kunnalliset päivähoitomaksut ja työmarkkinatuki - yhdessä verotuksen ja asumistuen kanssa. Pahimpia tuloloukut ovat useampilapsisilla perheillä ja tällöin erityisesti yksinhuoltajilla sekä aviopareilla, jos toinen puoliso saa työmarkkinatukea. Edellisessä tapauksessa ansiotulojen lisäys voi nostaa yksinhuoltajien päivähoitomaksuja maksuluokkien tulorajoilla samalla kun asumistuki alenee. Jälkimmäisessä tapauksessa ansiotyössä olevan puolison bruttotulojen lisääntyessä toisen puolison työmarkkinatuki alenee. Vaikka perheen yhteiset bruttotulot lisääntyvät, verotuksen jälkeinen nettotulo pysyy suunnilleen ennallaan puolisoitten erilaisten marginaaliveroasteiden takia. Bruttotulojen lisäyksen vuoksi asumistuki myös hieman alenee ja päivähoitomaksut nousevat tietyillä tulotasolla, jolloin perheen käytettävissä olevat tulot laskevat.

Tuloloukkuja syntyy muissakin kuin edellä kuvatuissa tapauksissa. Ne ovat yleisimpiä silloin, kun perheessä on useita lapsia kunnallisessa päivähoitossa. Myös hyvätuloiset perheet voivat kohdata päivähoitomaksujen takia yli 100 prosentin efektiivisiä marginaaliveroasteita. Erityisesti tämä koskee yksinhuoltajia, joilla on useita lapsia.

Työn tekemiseen *kannustavaa toimeentuloturvajärjestelmää* voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta: kannustaako järjestelmä hakeutumaan ansiotyöhön työelämän ulkopuolelta ja toisaalta kannustaako se tekemään lisätyötä. Sosiaaliturvan kannustavuutta on kuitenkin syytä tarkastella ennen kaikkea silloin, kun etuudensaajat ovat sekä työikäisiä että täysin työkykyisiä.

Käytännössä työhön hakeutumisen kannustinongelmat liittyvät pääasiassa työttömyysturvan tai toimeentulotuen varassa eläviin henkilöihin. Tällöin kyse on ennen kaikkea etuuskien tasosta ja niiden jatkuvuudesta: niin kauan kuin etuus antaa yhtä hyvän - tai lähes yhtä hyvän - toimeentulon kuin ansiotyö, taloudellista kannustinta pyrkii ansiotyöhön ei ole. Lisätyön tekemisen kannustinongelmat liittyvät puolestaan marginaaliveroasteen suuruuteen sekä tarveharkintaisten tulonsiirtojen ja tulosidonnaisten palvelumaksujen marginaalivaikutuksiin. Kannustavuuden lisääminen tarkoittaa tältä osin sitä, että tulontasausjärjestelmien vaikutusta heikennetään ja tuloerojen sallitaan kasvaa.

Työhön kannustavaa järjestelmää kehitettäessä on kiinnitettävä ensisijaisesti huomiota niihin ryhmiin, joissa ongelmat ovat suurimmat. Efektiiviset marginaaliveroasteet ovat korkeimpia asumistukea saavilla pieni- ja keskituloisilla, eivät suurituloisilla. Samoin ne ovat korkeita sellaisissa pieni- ja keskituloisissa lapsiperheissä, joissa toinen puoliso saa työmarkkinatukea. Työttömyysturva verrattuna ansiotyöstä saatuun toimeentuloon on puolestaan korkea ennen kaikkea pieni- ja keskituloisilla lapsiperheillä.

Verotus- ja tulonsiirtojärjestelmän kannustimia on tarkasteltava myös pitkällä aikavälillä. Lyhyen ajan taloudellisten kannustinvaikutusten merkitys muuttuu, kun otetaan huomioon ihmisen koko työhistoriaa. Eräs tuloloukkujen aiheuttaja, päivähoitomaksut, osuvat lapsiperheissä suhteellisen lyhyelle ajanjaksolle. Palkankorotukset sen sijaan ovat pysyvämpiä, ja vaikuttavat usein tulojen muodostumiseen koko jäljellä olevan työajan ja vieläpä eläkkeelläkin.

Taloudellisesti kannustavaa toimeentuloturvajärjestelmää voidaan tarkastella myös *yleisistä näkökohdista* lähtien. Palkitsemalla työn tekemistä järjestelmä lisää tuottavuuden kasvua koko kansantaloudessa aktivoimalla työkykyisiä kansalaisia. Negatiiviset kannustimet puolestaan voivat muuttaa kansalaisten käyttäytymistä, millä voi olla huomattavia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tässä mielessä kannustavalla järjestelmällä on merkitystä nykyisessä vaikeassa työttömyystilanteessakin - ja ehkä erityisesti juuri nykyisessä tilanteessa.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu säännöllistä ansiotyötä tekeviä sekä koko vuoden ajan vähimmäis- tai ansiosidonnaisia etuuksia saavia henkilöitä. Ns. epätyypillisten työsuhteiden - erityisesti osa-aikatyön - yleistyessä toimeentuloturvajärjestelmä joutuu kuitenkin kohtaamaan uusia haasteita. Järjestelmää kehitettäessä myös nämä vaatimukset tulisi ottaa huomioon jatkoselvittelyissä.

Seuraavassa on lueteltu järjestelmään liittyviä muutostarpeita, jotka perustuvat tutkimuksessa esille tulleisiin havaintoihin.

- ♦ Työmarkkinatuen tarveharkintaa tulee lieventää, jotta ansiotyössä olevan puolison lisätulot lisäävät myös perheen käytettävissä olevia tuloja.
- ♦ Yleinen asumistukijärjestelmä tulee tehdä "läpinäkyväksi", jotta asumistukeen sisältyvä perhepoliittinen tuki voidaan ottaa huomioon perhepoliittisen kokonaistuen mitoituksessa.
- ♦ Yleisessä asumistuessa hyväksyttäviä enimmäisasumismenoja tulee alentaa. Nykyiset tuen määräytymisperusteet ovat todennäköisesti vaikuttaneet siihen, että asumistukea saavilla perheillä vuokrat ovat paikkakunnalla

vallitsevaan vuokratasoon nähden korkeat. Asumistason ei tule olla asumistuen saajilla parempi kuin vuokra-asunnoissa asuvilla keskimäärin.

- ◆ Syyperusteisten etuuskien lapsikorotukset tulee myöntää yhtenäisin perustein. Lapsikorotukset tulee joko poistaa tai myöntää samojen periaatteiden mukaan eri järjestelmissä.
- ◆ Perhe-eläkkeen mitoitusta useampilapsisille perheille tulee alentaa. Perhe-eläkkeen jakaminen useille edunsaajille sekä verotuksessa myönnettävät vähennykset tekevät siitä suurituloisten edunjättäjien perheille suhteettoman edullisen useimpiin muihin etuuksiin verrattuna.
- ◆ Sairauden ja tapaturman aiheuttaman työkyvyttömyyden perusteella ansionmenetyksestä maksetut korvaukset eivät ole johdonmukaisia keskenään. Ne tulee saattaa lähemmäs toisiaan.
- ◆ Toimeentulotukinormin ei pidä ylittää syyperusteisten vähimmäisetuuskien perusteella saatavaa käytettävissä olevaa tuloa.
- ◆ Päivähoitomaksut tulee määrittää porrastusta tihentämällä tai prosenttiperusteisesti. Tämä vähentää tuloloukkujen muodostumista, kun päivähoidon marginaalivaikutukset "tasoittuvat" kaikille tätä palvelua käyttäville perheille.
- ◆ Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan laskentaperusteet tulee muuttaa sellaisiksi, että pitkään jatkuva työttömyys alentaa päivärahaa tietyin aikaväleihin. Myös ansiosidonnaisen päivärahan perusteena olevan palkan määrätymisperusteita tulee muuttaa siten, että pyrkimys uusien päiväraha-oikeuslyhyiden työsuhteiden avulla vähenee.

1 JOHDANTO

Eri toimeentuloturvaetuuksien käytettävissä olevien tulojen tasoista on Suomessa aiemmin julkaistu kaksi esimerkkilaskelmiin perustuvaa selvitystä (*Niinivaara & Puhakka, 1984* ja *Salomäki, 1987*). Molempien raporttien keskeisenä tavoitteena oli selvittää toimeentuloturvaetuuksien ja erilaisten tukijärjestelmien yhteisvaikutus käytettävissä oleviin tuloihin.

Tässä tutkimuksessa noudatetaan pääpiirteissään samanlaista lähestymistapaa kuin edellä mainituissa julkaisuissa. Lisäksi tarkastelun kohteena on se, kuinka nykyinen toimeentuloturvajärjestelmä kannustaa tekemään lisätyötä tai hakeutumaan ansiotyöhön. Eräissä tapauksissa lisäansioiden kannustinvaikutus on sellainen, että ne eivät lisää "käteen jäävää" tuloa. Tätä ns. tuloloukkua on kuvattu useissa julkaisuissa ja artikkeleissa (ks. esim. *Kangas & Ritakallio, 1994; Lehtinen, 1994; Luimula & Pentti-Wallin, 1994; Soinivaara, 1994; Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto, 1995 ja Viren, 1994*). Usein asiaa käsittelevissä julkaisuissa on kuvattu ansiotyössä olevia esimerkkitapauksia. Tässä yhteydessä tarkastellaan paitsi ansiotyössä olevien, myös työttömien ja toimeentulotuen varassa elävien perheiden kannustinvaikutuksia.

Ansio- ja vähimmäisturvaetuuksista tarkastelun kohteiksi on valittu keskeiset etuudet. Esimerkkiperheiden käytettävissä olevia tuloja laskettaessa on otettu huomioon verotus, yleiset perhekustannuksia tasaavat tulonsiirrot ja päivähoidomaksut. Selvitys on ns. järjestelmäänalyysi, eli siinä esitetään, millaisiksi esimerkkiperheiden käytettävissä olevat tulot muodostuvat, kun perheiden huoltajat ovat ansiotyössä tai kun toinen tai molemmat heistä saavat jotakin etuutta. Lähtökohtana on kuvata eri toimeentuloturvajärjestelmien rakennetta, eli sitä, toimivatko järjestelmät "tarkoituksenmukaisella tavalla".

Kannustinloukkujen havaitsemiseksi ja eri toimeentuloturvajärjestelmien vertailemiseksi selvityksessä on tarkasteltu useita esimerkkiperheitä sekä erilaisia ansiotyön ja etuuk-sien yhdistelmiä. Käytettävissä olevien tulojen tasojen lisäksi on vertailtu mm. ansiotyössä olevien ja etuutta saavien perheiden tulojen suhdetta sekä esitetty ansiotyössä oleville ns. efektiiviset marginaaliveroasteet. Efektiivisillä marginaaliveroasteilla

tarkoitetaan lisätulon aiheuttamaa todellista marginaalivaikutusta, kun verotuksen ohella otetaan huomioon myös tarveharkintaiset etuudet ja tulosisidonnainen päivähoitomaksu.

Laskelmat on tehty vuoden 1995 alussa voimassa olevien perusteiden mukaisena. Kuitenkin lasten kotihoidon tukea on laskelmissa tarkasteltu myös vuoden 1995 marraskuussa voimaan tulevan lainsäädännön mukaisena. Asumistuen, päivähoitomaksujen ja vähimmäisturvan mitoitusperusteet, kunnallis- ja kirkollisveroäyrit sekä asumiskustannukset on valittu siten, että ne kuvaavat mahdollisimman hyvin koko maan tasolla tavanomaisia perheitä. Tähän on kiinnitetty erityistä huomiota sen vuoksi, ettei perusteiden valinnan vuoksi tapahtuisi "ylilyöntejä". Joitakin laskelmia on vertailun vuoksi tehty tosin muillakin perusteilla.

Eri toimeentuloturvajärjestelmien arvioimisessa lähtökohtana on ollut se, että etuudensaaja saa vain yhtä etuutta kerrallaan koko vuoden ajan. Todellisuudessa tällaiset pelkistetyt tapaukset ovat useiden etuuksien osalta harvinaisia. Lähestymistapaa voidaan kuitenkin perustella sillä, että se tarjoaa keskeistä tietoa eri toimeentuloturvajärjestelmien rakenteesta sekä tarveharkintaisten etuuksien, päivähoitomaksujen ja perhepoliittisten tulonsiirtojen yhteisvaikutuksista.

Tutkimuksen tarkoituksena on antaa mahdollisimman selkeä kuva koko toimeentuloturvajärjestelmästä. Tämän vuoksi samoihin kuvioihin on yleensä piirretty sekä ansiotyössä olevien että eri etuuksia saavien esimerkkiperheiden toimeentulon tasoa kuvaavat käyrät. Lukuisista esimerkkitapauksista ja erilaisista vaihtoehdoista seuraa, että esitettäviä kuvioita on paljon.

Lähestymistavasta seuraa eräitä rajoituksia. Tarkastellut kotitaloustyypit kuvaavat pelkistettyjä tapauksia. Niissä ei ole otettu huomioon harvinaisempia etuuksia, eikä etuuksien erilaisia lisäpiirteitä (esim. tilapäis-, sivu- ja osa-aikatyötä). Asumismenojen osalta laskelmat on tehty oletuksella, että esimerkkiperheet asuvat vuokra-asunnossa. Tässä raportissa ei myöskään ole tarkasteltu sitä, kuinka yleisiä esitetyt tapaukset ovat.

2 LASKENTAPERIAATTEET JA KÄSITTEET

2.1 Tarkasteltavat tulonsiirrot ja palvelumaksut sekä laskentaperiaatteet

Kun lasketaan esimerkkitapausten käytettävissä olevia tuloja joudutaan tekemään oletuksia, joilla on usein huomattava merkitys saatuihin tuloksiin. Keskeiset oletukset liittyvät perhetyyppien, asumismenojen sekä asumistuen ja päivähoitomaksujen perusteiden valintaan. Lisäksi on merkitystä sillä, muodostuvatko asumismenot vuokrasta vai omistusasunnon asumismenoista. Laskelmissa käytetyt oletukset on pyritty valitsemaan siten, että ne soveltuisivat mahdollisimman hyvin "keskimääräiselle" Suomessa asuvalle perheelle; niissä ei ole haluttu kärjistää esimerkiksi asumistuen ja päivähoitomaksujen vaikutuksia käytettävissä oleviin tuloihin. Eräillä alueilla - mm. pääkaupunkiseudulla - nämä vaikutukset ovat keskimääräistä suuremmat, jolloin esimerkiksi kannustinongelmat muodostuvat vaikeammiksi.

Tarkastelun kohteina ovat seuraavat toimeentuloturvaetuudet:

- työttömyyspäiväraha
- sairauspäiväraha
- tapaturmapäiväraha
- ansioeläke
- työntekijäin eläkelain mukainen perhe-eläke
- kansaneläke
- yleinen perhe-eläke
- lasten kotihoidon tuki
- toimeentulotuki

Ansioeläkkeellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa ns. kokonaiseläkettä, eli työ- ja kansaneläkkeen yhteismäärää. Useat niistä etuuksista, joita ei ole tarkasteltu, määräytyvät samojen periaatteiden mukaan kuin edellä luetellut etuudet. Ansioeläke poikkeaa työkyvyttömyyseläkkeestä vain siten, että karttumisprosentti nousee 1,5 prosentista 2,5 prosenttiin sen vuoden alusta, jonka aikana henkilö täyttää 60 vuotta. Tässä tarkasteltavana olevat enimmäismääräiset ansio- ja työkyvyttömyyseläkkeet ovat kuitenkin yhtä

suuria. Yksilöllinen varhaiseläke on yhtä suuri kuin täysimääräinen työkyvyttömyyseläke. Osatyökyvyttömyyseläke on puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä.

Tapaturmaeläke on täysin työkyvyttömälle henkilölle 85 prosenttia vuosityöansiosta. Sotilastapaturmalain mukaiset korvaukset (päiväraha ja eläke) lasketaan pääpiirteissään samalla tavalla kuin tapaturmavakuutuksessa. Eläkettä laskettaessa vuosityöansiona otetaan kuitenkin huomioon aina vähintään tapaturmavakuutuslain mukainen vähimmäisvuosityöansio kerrottuna kahdella (87 200 mk). Työttömyyseläke lasketaan muutoin kuten työkyvyttömyyseläke, mutta eläketapahtuman ajankohdan määrittelyn vuoksi se on aina hieman työkyvyttömyyseläkettä pienempi.

Lisäksi laskelmissa on otettu huomioon seuraavat etuudet:

- yleinen asumistuki
- eläkkeensaajien asumistuki
- lapsilisä
- elatustuki

Esimerkkiperheiksi on valittu yksinäinen henkilö, lapseton aviopari, yksinhuoltaja ja perheellinen aviopari. Lapsiperheissä on joko yksi, kaksi tai kolme lasta. Lapset ovat 2-, 5- ja 8-vuotiaita. Aviopuolisoille on laskettu eri vaihtoehtoja siten, että a) molemmat ovat ansiotyössä, b) toinen puoliso on ansiotyössä ja toinen saa etuutta tai c) molemmat puoliset saavat etuutta. Etuudet on laskettu viimeksi mainitussa tapauksessa vain vähimmäismääräisenä. Lisäksi on tarkasteltu joitakin vaihtoehtoja, kun lapsi tai lapset ovat päiväkodin sijasta kotona.

Kunnan kalleusluokan perusteella määräytyvät vähimmäisetuudet ja päivähoitomaksujen alimmat tulorajat ovat laskelmissa alhaisemman normin, eli toisen kalleusluokan mukaisina. Tämä valinta on tehty sen vuoksi, että toisen kalleusluokan kunnissa asuu lähes kaksi kolmasosaa maan väestöstä.

Asumistuki on laskettu vuokra-asunnossa asuville perheille. Asumistuen perusteeksi on valittu kullekin perhetyypille koko maan keskiarvon mukaiset kuukausivuokrat. Tässä arvioinnissa on käytetty viimeisen tulonjakotilaston tietoja, jotka on vuokraindexin mukaan tarkistettu vuoden 1995 tasolle. Tulonjakotilastosta on nähtävissä, että asumistukea saavilla yksinäisillä henkilöillä ja aviopareilla, joilla on vähintään kaksi lasta, vuokrat ovat korkeammat kuin samoilla perhetyypeillä, jotka eivät saa asumistukea. Muilla asumistukea saavilla perhetyypeillä vuokrat ovat sen sijaan suunnilleen samat kuin keskimäärin. Tulonjakotilaston keskimääräisiä vuokria on verrattu myös ympäristöministeriön asumistuen aineistoon maaliskuulta 1995. Myös tässä vertailussa tulokset

ovat samansuuntaiset. Lisäksi tiedetään, että vuokralla asuvista perheistä vähimmäis- ja tavoitetasoa ahtaammin asuvia ruokakuntia on asumistukea saavissa ruokakunnissa vähemmän kuin koko väestössä (*Asumistukitoimikunnan mietintö, 1995*).

Laskelmissa käytetyt, tulonjakotilaston mukaiset maan keskimääräiset kuukausivuokrat on esitetty luvussa 3 (s. 22). Vuokrataso, asunnon sijainti ja valmistumisajankohta vaikuttavat huomattavasti asumistuen määrään. Tämä käy ilmi kuvioista 3.1 ja 3.2 (ss. 23 ja 25), joissa on esitetty asumistuet eri kokoisille perheille laskelmissa käytetyillä oletuksilla sekä sellaisilla vuokrilla, jotka otetaan enintään huomioon asumistukea myönnettäessä.

Aviopareilla ja yksinhuoltajilla keskimääräiset kuukausivuokrat eivät poikkea tilastoaineiston mukaan mainittavasti toisistaan. Tämän on arvioitu johtuvan mm. siitä, että yksinhuoltajat jäävät usein asumaan perheen entiseen asuntoon (*Asumistukitoimikunnan mietintö, 1995*).

Yksinäisille henkilöille ja lapsettomille aviopareille asumistuki on laskettu eläkkeensaajien asumistukilain mukaan silloin, kun ainakin toiselle puolisolle maksetaan kansaneläkettä tai perhe-eläkettä. Lapsiperheet, joissa toinen tai molemmat puoliset saavat kansaneläkettä tai perhe-eläkettä, voivat saada asumistukea joko yleisen asumistukilain tai eläkeläisten asumistukilain nojalla. Käytännössä näille lapsiperheille tehdään yleensä vertailu, kumman lain mukainen tuki on edullisempi. Tällaisissa tapauksissa asumistuki on laskettu yleisen asumistukilain mukaan, koska se useimmiten muodostuu suuremmaksi.

Omistusasunnossa asuvia esimerkkiperheitä ei ole mukana laskelmissa. Selvityksen ensisijaisena tarkoituksena on tarkastella eri etuusjärjestelmien, mm. asumistukijärjestelmän, vaikutuksia käytettävissä oleviin tuloihin eri esimerkkitapauksilla. Tältä kannalta ei ole merkittävää vaikutusta sillä, kumpi asumisen muoto valitaan asumistuen perusteeksi, sillä tarkastelun kohteena ovat vain asumisen juoksevat kustannukset. Mikäli omistusasunnossa asuvat olisi valittu esimerkkiperheiksi, olisi samalla pitänyt arvioida eri perhetyyppien asuntolainan määrä ja sen korkokustannukset. Tämä on kuitenkin haluttu jättää tarkastelun ulkopuolelle. Mainittakoon, että asumistukea saavista perheistä noin 85 prosenttia asuu vuokra-asunnoissa.

Lasten päivähoitomaksut on laskettu oletuksella, että lapset ovat kunnallisessa päivähoitossa. Päivähoitomaksut määräytyvät tällöin perheen koon ja kuukausitulojen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön päätöksen mukaan alimman maksuluokan tulorajat ovat kaikkia kuntia sitovat, ja ne on määritelty erikseen kuntien kalleusluokan mukaan. Laskelmissa nämä tulorajat ovat toisen kalleusluokan mukaiset. Toisesta maksuluokasta

lähtien kunnat voivat itse päättää päivähoitomaksujen tulo rajoista. Ne on laskelmissa valittu sosiaali- ja terveysministeriön ja Turun yliopiston keräämän tutkimusaineiston perusteella kaikkien kuntien painotettuina keskiarvoina.

Lapsilisä ja **elätustuki** ovat olleet vuoden 1995 alussa eri perhetyypeille alla olevan mukaiset¹.

	<u>Lapsilisä (2 huoltajaa)</u>	<u>Lapsilisä (yksinhuoltaja)</u>	<u>Elatustuki</u>
1 lapsi	570	770	637
2 lasta	1 290	1 690	1 274
3 lasta	2 200	2 800	1 911

Toimeentulotuki muodostuu laskelmissa toimeentulotuen perusosasta, päivähoitomaksusta, vuokrasta ja arvioiduista muista asumismenoista (mm. sähkölasku ja kotivakuutus). Vuokra on oletettu maksettavaksi kokonaan toimeentulotukena. Tätä oletusta voidaan pitää realistisena, koska asumismenot ovat melko alhaiset kaikissa käytetyissä perhetyypeissä verrattuna esimerkiksi asumistuessa hyväksyttäviin enimmäismääriin. Kun toimeentulotukinormi muodostuu edellä kuvatulla tavalla, asumismenot vaikuttavat merkittävästi sen suuruuteen. Muut asumismenot kuin vuokra on arvioitu suhteellisen varovaisesti. Ne ovat kotitalouden koon mukaan seuraavat:

<u>Perheen koko</u>	<u>Muut asumismenot</u>
1	100 mk/kk
2	150 mk/kk
3	200 mk/kk
4	250 mk/kk
5	300 mk/kk

Toimeentulotukea maksettaessa perheen tuloina otetaan huomioon lapsilisä ja elätustuki. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ne sisältyvät toimeentulotuen perusosaan. Toimeentulotuen määrää arvioitaessa otetaan huomioon myös eräitä muita, harvinaisempia harkinnanvaraisia menoja em. asumismenojen lisäksi. Niitä ei laskelmissa ole kuitenkaan pyritty arvioimaan.

¹ Eduskunta on hyväksynyt lapsilisien leikkauksen heinäkuun alusta 1995. Nämä alentavat laskelmissa esitettävien lapsiperheiden käytettävissä olevia tuloja kuukaudessa yhden, kahden ja kolmen lapsen perheissä 35 mk, 98 mk ja 229 mk.

Yksinkertaisimmillaan toimeentulotuki lasketaan siten, että perusosaan lisätään asumiskustannusten ja asumistuen erotus. Tästä vähennetään lapsilisä ja elatustuki. Toisin sanoen käytettävissä olevat tulot tällaiselle perheelle muodostuvat perusosasta ja asumiskustannuksista oletuksella, että asumiskustannukset ovat kohtuulliset. Tässä selvityksessä toimeentulotukinormi on laskettu edellä kuvatulla tavalla. Esimerkiksi yhden lapsen yksinhuoltajan toimeentulotukinormi määräytyy seuraavasti (II kunnan kalleusluokka):

Perusosa (yksinhuoltaja)	1 934 mk
Perusosa (alle 10-v. lapsi)	1 276 mk
Vuokra	1 800 mk
<u>Muut asumismenot</u>	<u>150 mk</u>
Yhteensä	5 160 mk

Ansioeläkkeen ja työeläkelakien mukaisen **perhe-eläkkeen** oletetaan määräytyvän työntekijäin eläkelain (TEL:n) mukaan. Perhe-eläke lasketaan siitä työkyvyttömyyseläkkeestä, johon perheen huoltajalla olisi ollut oikeus kuolinhetkellään. Laskelmissa on oletettu, että edunjättäjä ei ollut kuollessaan vanhuuseläkkeellä, ja hänellä oli oikeus ns. tulevaan aikaan. Ansioeläkkeen saajalla on puolestaan oletettu olevan 40 vuotta eläkkeeseen oikeuttavaa työssäoloa. Perhe- ja ansioeläke ovat siten enimmäismäärisiä. Ansioeläkkeeseen ei ole lisätty lapsikorotusta. Perhe-eläkkeessä käytettävissä olevat tulot on saatu siten, että lesken ja lasten eläkkeet on ensin verotettu erikseen, ja näin saadut nettotulot laskettu yhteen. Lesken perhe-eläkkeenä on käytetty jatkoeläkettä, eli sitä eläkettä, jonka hän saa kuuden kuukauden kuluttua eläketapahtumasta.

Ansiotulona on käytetty palkkatuloa. Lomarahaksi on oletettu 60 prosenttia kuukausipalkasta, eli vuosiansio on 12,6 kertaa kuukausipalkka. Kaikki ansiosidonnaiset etuudet on laskettu kuukausipalkan (= tulotason) tai sen mukaan lasketun vuosiansion perusteella. Tulotaso vaihtelee 1 000 markasta 20 000 markkaan tuhannen markan välein. Puolisoiille on työssä oltaessa oletettu yleensä sama tulotaso.

Etuuden perusteena oleva tulo on ansiosidonnaisessa työttömyysturvassa kuukausipalkka sekä sairaus- ja tapaturmapäivärahassa vuosiansio. Ansio- ja perhe-eläkettä laskettaessa eläkepalkka on oletettu samaksi kuin keskimääräinen kuukausiansio (vuosiansio jaettuna kahdellatoista). Laskelmissa on oletettu, että esimerkkihenkilöt saavat toimeentulonsa koko vuoden ajan joko palkkatyöstä tai toimeentuloturvaetuudesta. Työttömyyspäiväraha kuukaudessa on laskettu 21,5 päivän, sairauspäiväraha 25 päivän

ja tapaturmapäiväraha 30,4 päivän mukaan. Työttömyyspäivärahasta on vähennetty lisäksi karenssipäivät (5 päivää).

Työnantaja on työ sopimuslain perusteella velvollinen maksamaan sairastumispäivältä ja sitä seuraavalta seitsemältä arkipäivältä täyden palkan. Usein alakohtaisissa työehtosopimuksissa on sovittu palkan maksamisesta pitemmältäkin ajalta, esimerkiksi 1 - 2 kuukaudelta. Tätä ei ole otettu laskelmissa huomioon. Jos kuukausipalkka on esimerkiksi 10 000 mk ja työnantaja maksaa yhden kuukauden ajalta täyttä palkkaa, ero vuosiansiossa on noin 3 000 mk. Keskimääräinen bruttomääräinen päiväraha kuukaudessa olisi siten noin 250 mk pienempi kuin jäljempänä esittämissä laskelmissa.

Työtapaturman sattuessa työnantaja maksaa neljän viikon ajalta täyden palkan. Tällä ei kuitenkaan ole mainittavaa vaikutusta bruttotuloihin eikä käytettävissä oleviin tuloihin, koska tapaturmapäiväraha on suunnilleen samansuuruinen kuin palkka.

Ansiosidonnaisten päivärahojen laskennassa on otettu huomioon vähennys, joka vastaa työntekijäin eläke- ja työttömyysvakuutusmaksua. Vuonna 1995 tämä vähennys on työttömyys-, sairaus- ja tapaturmapäivärahassa 4,5 prosenttia etuuden perusteena olevasta tulosta. Eläkepalkasta tehtävä työntekijäin eläkemaksua vastaava vähennys voi olla kuitenkin enimmillään palkansaajien reaaliensiodien nousua vastaava määrä. Vuonna 1995 tätä vähennystä ei tehdä. Em. vähennysten ottaminen huomioon eri etuuskien laskennassa on käytännössä vaihtelevaa, ja se määritetään hieman eri tavalla eri etuuksissa. Niillä ei kuitenkaan ole olennaista vaikutusta laskentatuloksiin.

Lasten kotihoidon tuki muodostuu lakisääteisestä tuesta, eli perus- ja lisäosasta sekä sisaruskorotuksesta. Siihen ei sisälly ns. kuntalisää.

Tarveharkintaisia etuuksia ja tulosidonnaisia päivähoitomaksuja laskettaessa on otettu huomioon perheen yhteinen kuukausitulo, eli esimerkiksi etuus ja palkka yhteensä. Päivähoitomaksua laskettaessa perhe-eläkettä saavan kotitalouden tulona on otettu huomioon ainoastaan lesken ja päivähoidossa olevien lasten eläkkeet, ei sen sijaan koulussa olevan lapsen eläkettä¹. Päivähoitomaksut ja tarveharkintaiset etuudet eläkkeensaajien asumistukea lukuunottamatta lasketaan kuukausitulon mukaan. Eläkkeensaajien asumistuki lasketaan sen sijaan vuositulon perusteella.

Työttömän peruspäivärahaan ei ole sovellettu tarveharkintaa, mutta työmarkkinatuki on oletettu tarveharkintaiseksi.²

---

¹ Ks. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettu asetus 2 § ja 27 § (912/1992).

² Työmarkkinatuki on samansuuruinen kuin peruspäiväraha, mutta yleensä tarveharkintainen. Poikkeuksena tästä on noin 8,5 kuukauden (180 työttömyyspäivän) jakso niillä työttömillä, joilla päivärahan enimmäisaika on täyttynyt.

Verojen laskennassa on käytetty koko maan keskimääräisiä äyrihintoja, eli kunnallisveroäyri on 17,53 penniä ja kirkollisveroäyri 1,3 penniä. Muita kuin viran puolesta tehtäviä vähennyksiä ei ole otettu huomioon.

Opintotukea ei tarkastella tässä yhteydessä, koska se poikkeaa periaatteiltaan vähimmäisetuuksista. Opintotukeen sisältyy opintorahan ja asumislisän ohella keskeisesti myös opintolaina. Opiskelijan toimeentuloa ei ole siten tarkoitus turvata pelkästään opintorahalla, vaikka opintoraha on alettu mieltää eräissä yhteyksissä vähimmäisturvaan kuuluvaksi etuudeksi. Tämä on todennäköisesti seurausta vuoden 1992 opintotuki-uudistuksesta, jossa korkeakouluopiskelijoiden opintorahan määrää korotettiin huomattavasti.

Opintotuen ja vähimmäisturvan vertailussa on muistettava, että koulutus on paitsi yhteiskunnan myös yksittäisen opiskelijan sijoitus tulevaisuutta varten. Se antaa yleensä opiskelijalle paremman mahdollisuuden saada mielekkäämpi työ ja parempi ansiotaso. Lisäksi yhteiskunnan tuki koulutukseen ei rajoitu pelkästään opiskelijalle maksettavaan opintorahaan ja asumislisään, vaan sisältää myös koulutustilojen ja opetuksen järjestämiseen.

2.2 Laskentamalli

Tulonsiirrot, verotus ja päivähoitomaksut on laskettu Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) ja valtiovarainministeriön käyttöönsä rakentaman ns. TUJA-mallin esimerkkilaskentaohjelmistolla¹ (ks. *TUJA-käsikirja*, 1994). Ohjelmisto toimii Valtion tietokonekeskuksen keskustietokoneella suorakäyttöympäristössä. Sovelluksessa on mahdollista käyttää moniulotteisia taulukoita, joten samanaikaisesti voidaan laskea jopa useita satoja esimerkkitapauksia. Käyttäjä voi luoda taulukkoon vapaasti haluamiaan esimerkkitapauksia.

Veroperusteet on talletettu malliin vuodesta 1976 alkaen ja tulonsiirtojen sekä palvelumaksujen perusteet vuodesta 1985 lähtien. Veroperusteet ovat vuositasoisina, koska verotus toimitetaan kalenterivuosittain. Tulonsiirtojen ja palvelumaksujen perusteet sen sijaan ovat kuukausitasoisina. Ohjelman kutsussa voidaan antaa vuosi- ja kuukausitasolla se ajankohta, jonka mukaisin perustein laskenta suoritetaan. Samalla kerralla laskennassa voi olla myös useita perusteajankohtia vapaasti valitussa järjestyksessä.

¹ TUJA-malli perustuu tilastokeskuksen tulojakotilaston pohjalta muodostettuun tietokantaan, joka on ajahtasaistettu myös suunnittelukäyttöön soveltuvaksi. Malliin sisältyy henkilöverotuksen ja tulonsiirtojen laskentaohjelmistot sekä todelliselle aineistolle että tässä raportissa kuvatun kaltaisille esimerkkitapauksille.

Laskelmat voidaan suorittaa paitsi voimassa olevan (tai aiempien vuosien) lainsäädännön mukaisilla, myös käyttäjän itsensä muodostamilla perusteilla.

Verotuksen, tulonsiirtojen ja palvelumaksujen laskentaohjelmien perussovellukset (lakimallit) ovat kaikkien TUJA-mallin käyttäjien yhteisessä käytössä. Käyttäjät voivat myös muokata niitä tai luoda omiin käyttötarkoituksiinsa soveltuvia täydentäviä ohjelmia, joita voidaan suorittaa koska tahansa laskennan eri vaiheissa. Tällä ohjelmistoratkaisulla on pyritty siihen, että parametrien ja ohjelmien päivitys helpottuu sekä varmistuu kaikille käyttäjille samanlaisena. Toisaalta käyttäjille on pyritty antamaan mahdollisimman paljon vapauksia omien sovellusten tekemiseen.

2.3 *Peruskäsitteet*

Seuraavassa on kuvattu lyhyesti selvityksessä käytettyjä käsitteitä.¹ Niillä kuvataan mm. eri sosiaaliturvaetuuksien tasoja sekä toimeentuloturvajärjestelmän kannustinvaikutuksia. Etuuksien tasoja verrataan yleensä ansiotyöstä saatavaan toimeentulon tasoon. Kannustinvaikutukset puolestaan liittyvät ansiotyössä lisätyön hankkimiseen, työttömyysturvan tai toimeentuen varassa oltaessa sen sijaan siihen, kannattaako lainkaan hakeutua ansiotyöhön.

Taloustieteessä **käytettävissä olevat tulot** on määritelty tuotannontekijätulojen (eli ansio- ja pääomatulojen) sekä saatujen tulonsiirtojen yhteismääräksi, josta on vähennetty maksetut tulonsiirrot, verot ja veronluonteiset maksut. Tässä tutkimuksessa käytettävissä olevilla tuloilla tarkoitetaan tulokäsitettä, josta on vähennetty myös kunnalliset päivähoidomaksut, joiden määräytymiseen liittyy tulontasauksen piirteitä. Käsite kuvaa siten päivähoidomaksujen jälkeen "vapaasti" käytettävissä olevaa tuloa. Laskelmissa käytettävissä oleviin tuloihin on otettu mukaan verovapaista tulonsiirroista lapsilisä, elatustuki, yleinen asumistuki ja eläkkeensaajien asumistuki. Toimeentulotukea saavan perheen käytettävissä oleva tulo on perusosa lisättyä asumismenoilla, joihin sisältyy vuokra ja muut arvioidut asumismenot.

Korvausaste (*replacement rate* tai *compensation rate*) on ansiotulon sijaan saadun etuuden ja vastaavan ansiotulon suhde. **Bruttokorvausasteella** (*gross replacement rate*) tarkoitetaan bruttomääräisten tulojen ja **nettokorvausasteella** (*net replacement rate*) käytettävissä olevien tulojen suhdetta. Korvausasteet on laskettu vuositasolla.

---

¹ Yleistä sosiaaliturvaan liittyvää sanastoa on määritelty useissa julkaisuissa, eikä sitä ole katsottu tarpeelliseksi tehdä tässä yhteydessä (ks. esim. *Vähimmäisturvatyöryhmän mietintö, 1994* ja *Sosiaaliturvan sanasto, 1992*).

Edellä kuvatuin oletuksin esimerkiksi 10 000 markan kuukausipalkalla vuositulo on 126 000 mk. Vastaava ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha on yksinäisellä henkilöllä kuukaudessa 5 482 mk (4,5 prosentin vähennys huomioon otettuna) ja vuodessa 64 510 mk (karenssipäivät huomioon otettuna). Yksinäisen henkilön ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan bruttokorvausaste on siten kyseisellä tulotasolla 51,2 prosenttia. Perhekohtaisia korvausasteita laskettaessa etuutta saavan perheen tuloja verrataan tilanteeseen, jossa molemmat puoliset ovat ansiotyössä. Kaikissa esitettävissä laskelmissa on oletettu, että ansiotyö on palkkatyötä.

Tuloloukulla tarkoitetaan tilannetta, jossa ansiotyössä olevalla henkilöllä ei ole taloudellista kannustinta hankkia lisäansioita, sillä bruttotulojen lisäys ei johda riittävään käytettävissä olevien tulojen lisäykseen (ks. esim. *OECD, 1995*). Ongelmasta käytetään kirjallisuudessa yleisesti nimityksiä "köyhyysloukku" ja "insenttiiviloukku" (*poverity trap* ja *incentive trap*). Ensiksi mainittu käsite ei kuitenkaan kuvaa erityisen hyvin nykyistä tilannetta Suomessa, koska tuloloukkuun voivat joutua myös keski- ja suurituloiset. Samassa merkityksessä kuin tuloloukku on eri julkaisuissa käytetty myös jälkimmäisestä käsitteestä suomennettua termiä kannustinloukku. Kannustinloukku-käsitettä on kuitenkin syytä käyttää talousteoriassa laajassa mielessä - siten, että se sisältää mm. muutkin kuin rahassa mitattavat kannustimet.

Kynnyspalkka (*reservation wage*) kuvaa sitä bruttopalkkaa, jolla käytettävissä oleva tulo muodostuu samaksi kuin työttömänä oltaessa (*European Economy, 1994*). Taloudellisessa mielessä työttömän kannattaa siis hyväksyä ansiotyö vain, jos siitä saatu palkka ylittää kynnyspalkan. Tässä raportissa on laskettu kynnyspalkka toimeentulotuen varassa oleville henkilöille. Se on siten erityistapaus, jolloin kynnyspalkka on yleensä pienin. Kynnyspalkkaa määritettäessä tulee ottaa huomioon se, että palkasta "käteen jäävän" tulon tulee kattaa myös työstä aiheutuvat kustannukset (esim. työmatka, työvaatteet ja ruokailu). Laskelmissa nämä kustannukset eivät ole mukana.

Työtön on **työttömyysloukussa** (*unemployment trap*), kun käytettävissä olevat tulot suhteessa ansiotyöhön ovat niin suuret, että taloudellinen kannustin hakeutua työhön on vähäinen (*OECD, 1995*). Laskelmissa työttömyysloukku on arvioitu nettokorvausasteiden avulla. Käytännössä se ilmenee silloin, kun nettokorvausaste on lähellä sataa prosenttia.

Efektiivinen marginaaliveroaste (*effective marginal tax rate*) kuvaa osuutta, joka bruttotulon lisäyksestä jää saamatta, kun otetaan huomioon verotus, tarveharkintaiset etuudet ja tulosidonnaiset päivähoitomaksut. Laskelmissa efektiivinen marginaaliverovaikutus muodostuu marginaaliveroasteesta, asumistuen, lasten kotihoidon tuen

lisäosan, päivähoitomaksujen ja tarveharkintaisen työmarkkinatuen marginaalivaikutuksista.

3 LASKENTAOLETUSTEN MERKITYS

3.1 Laskentaoletusten valinta

Asumiskustannusten sekä asumistuen ja päivähoitomaksujen perusteiden valinnalla on käytettävissä olevia tuloja laskettaessa huomattava merkitys. Jos asumiskustannukset oletetaan korkeiksi, myös asumistuki muodostuu suureksi. Vastaavasti päivähoidon maksuluokkien tulorajat vaikuttavat maksujen määräytymiseen. Asumiskustannukset sekä asumistuen ja päivähoidon perusteet vaihtelevat eri kunnissa, joten bruttotulojen lisäyksen vaikutus käytettävissä oleviin tuloihin poikkeaa yleensä jonkin verran asuinpaikan mukaan.

Tässä selvityksessä on pyritty käyttämään "keskimääräisiä" asumiskustannuksia, asumistuen ja päivähoitomaksujen perusteita sekä kunnallis- ja kirkollisveroöyreyä. Tällä on pyritty siihen, että voitaisiin kuvata järjestelmää yleispätevästi. Jos esimerkiksi asumiskustannukset valitaan korkeiksi ja päivähoidon maksuluokkien tulovälit lähelle toisiaan, kannustinongelmat lisääntyvät. Vaihtoehtoisin laskelmin osoitetaan kuitenkin, kuinka herkkä järjestelmä on näille oletuksille.

Seuraavaksi kuvataan bruttotulojen lisäyksen vaikutusta asumistukeen ja päivähoitomaksuihin sekä keskimääräisillä perusteilla että Helsingissä käytössä olevilla perusteilla. Asumistuki on laskettu yleisen asumistukilain mukaisena. Eläkkeensaajien asumistukea ei tässä yhteydessä ole otettu huomioon, eli oletetaan, että yksinäinen henkilö tai lapsettomassa perheessä kumpikaan puoliso ei saa kansaneläkettä, vaan on esimerkiksi ansiotyössä.

Edelleen tarkastellaan eri perhetyyppien toimeentulotukinormin mitoitusta suhteessa ns. kulutusyksikkölukuihin. Asumiskustannukset vaikuttavat tällöin olennaisesti toimeentulotukinormin määrään, jos oletetaan, että ne korvataan kokonaisuudessaan toimeentulotukena. Lopuksi kuvataan esimerkin avulla, kuinka käytettävissä olevat tulot poikkeavat eri laskentaoletusten seurauksena.

3.2 *Asumiskustannukset ja asumistuki*

Yleisen asumistukilain mukainen tuki määräytyy perusomavastuun ja asumismenojen perusteella. Perusomavastuu on riippuvainen ruokakuntaan kuuluvien henkilöiden lukumäärästä ja heidän pysyvistä kuukausituloistaan. Mitä suuremmat tulot ja vähemmän perheenjäseniä, sitä suurempi on markkamääräinen perusomavastuu. Se, ovatko henkilöt aikuisia tai lapsia, ei vaikuta tuen määrään. Poikkeuksena on kuitenkin yksinhuoltaja, jolla on yksi alaikäinen lapsi. Tällöin kuukausitulojen määrästä vähennetään 1 900 mk perusomavastuusuutta määritettäessä¹. Asumistuen edellytyksenä on, että kuukausitulot eivät ylitä tiettyä valtioneuvoston vahvistamaa määrää.

Perusomavastuun lisäksi asumistukeen sisältyy ns. suhteellinen omavastuu, joka on 20 prosenttia kohtuullisten asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. Asumismenot otetaan huomioon enintään perheen koon, asunnon sijainnin ja valmistumisajankohdan mukaan määräytyvään enimmäismäärään saakka. Laskelmissa käytetyillä asumismenoilla ja asumistuen perusteilla tämä enimmäismäärä ei ylitä millään perhetyypillä. Asumistuki on siten 80 prosenttia vuokran ja perusomavastuun erotuksesta.

Eri perhetyyppien asumiskustannukset on esitetty alla olevassa taulukossa kaksin perustein: keskimääräiset vuokrat ja vuokrat, jotka pääkaupunkiseudun kunnissa otetaan asumistukea myönnettäessä enimmäismääräisenä huomioon (I kuntaryhmä).

Taulukko 3.1 Kuukausivuokrat 1995: Keskimääräinen vuokra ja enimmäismääräinen vuokra, joka otetaan asumistukea myönnettäessä huomioon.

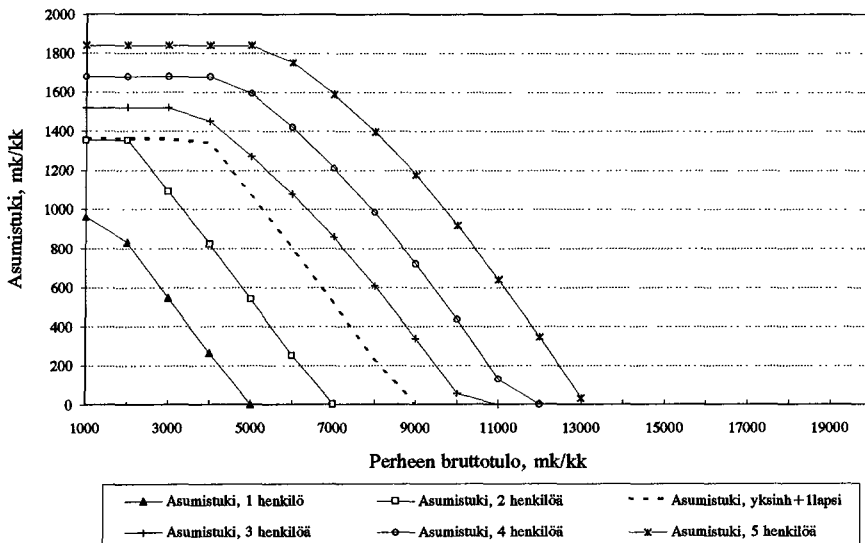
Perhetyyppi	Keskimääräinen vuokra	Enimmäismääräinen vuokra
Yksin asuva	1300 mk	2012 mk
Yksinhuoltaja, 1 lapsi	1800 mk	2998 mk
Yksinhuoltaja, 2 lasta	2000 mk	3850 mk
Yksinhuoltaja, 3 lasta	2200 mk	4550 mk
Lapseton aviopari	1800 mk	2998 mk
Aviopari, 1 lapsi	2000 mk	3850 mk
Aviopari, 2 lasta	2200 mk	4455 mk
Aviopari, 3 lasta	2400 mk	5197 mk

¹ Yhden lapsen yksinhuoltajan poikkeuksellinen käsittely asumistukea määrättäessä sovittiin ns. perhe-tukiudistuksen yhteydessä vuonna 1994.

Kuviossa 3.1 on esitetty 1-5 henkilön perheen asumistuki suhteessa perheen kuukausituloihin. Asumistuki on laskettu keskimääräisillä asumiskustannuksilla vuokralla asuville perheille. Yksinäinen henkilö saa asumistukea, mikäli bruttotulot ovat alle 5 000 mk/kk. Vastaavasti kolmen henkilön perhe saa asumistukea, jos kuukausitulot ovat runsaat 11 000 mk/kk. Asumistuki on suurin silloin, kun sitä kuvaava käyrä on vaaka-suora (perusomavastuu on pienin mahdollinen, eli 100 mk/kk). Tulotaso on tällöin kuitenkin niin alhainen, että tällaiset tapaukset voivat tulla kyseeseen yleensä pelkästään toimeentulotukeen oikeutetuissa perheissä.

Esimerkiksi kolmen henkilön perhe saa kuukaudessa asumistukea 606 mk, kun perheen yhteinen bruttotulo kuukaudessa on 8 000 mk ja vuokra 2 000 mk/kk (ks. kuvio, 3 henkilöä). Jos perheen koko kasvaa kolmesta neljään, asumistuki nousee perusomavastuun alenemisen takia 216 mk, eli on yhteensä 822 mk/kk. Mikäli perhe muuttaa suurempaan asuntoon, jossa vuokra on 2 200 mk/kk, asumistuki nousee 80 prosenttia vuokran lisäyksestä, eli 160 mk/kk. Asumistuki nousee siten yhteensä 982 markkaan kuukaudessa (ks. kuvio, 4 henkilöä). Toisin sanoen kun kyseisen esimerkkiperheen koko kasvaa yhdellä ja se muuttaa tämän johdosta tilavampaan asuntoon, asumistuki lisääntyy 376 mk, vaikka vuokra nousee vain 200 mk. Asumistuki siten ylikompensoi tilavammasta asunnosta johtuvan asumismenojen nousun.

Kuvio 3.1 Yleinen asumistuki bruttotulojen muuttuessa 1995, mk/kk. Keskimääräinen vuokra.

Em. esimerkissä kuvattu tilanne toteutuu lähes kaikilla tulotasolla ja perhetyypeillä (kuvio 3.1). Tämä ilmenee siten, että erikokoisilla perheillä asumistukea kuvaavien käyrien ero tietyllä tulotasolla on suurempi kuin vuokran erotus. Poikkeuksena on kuitenkin pienituloiset yhden lapsen yksinhuoltajan ja kolmen henkilön tapaukset. Tämä on seurausta yhden lapsen yksinhuoltajan perusomavastuun määrittämisestä. Toisaalta kun verrataan yksinäistä henkilöä ja yhden lapsen yksinhuoltajaa, ylikompensointi ilmenee erittäin selvästi. Jos yksinäisen henkilön palkka on 5 000 mk/kk, hän ei saa asumistukea. Samalla palkalla yhden lapsen yksinhuoltajan asumistuki on 1 073 mk/kk, kun vuokra on 500 mk/kk korkeampi.

Laskelmissa käytetyt asumismenot eri perhetyypeille kuvaavat keskimääräistä vuokratasoa. Samalla ne kuvaavat sitä, kuinka perheen koon lisääntyminen nostaa keskimäärin vuokralla asuvien perheiden asumiskustannuksia. Jos vuokrataso on korkeampi ja asumistuen perusteet väljemmät, asumistuki lisääntyy huomattavasti ja sitä myönnetään korkeammalle tulotasolle¹.

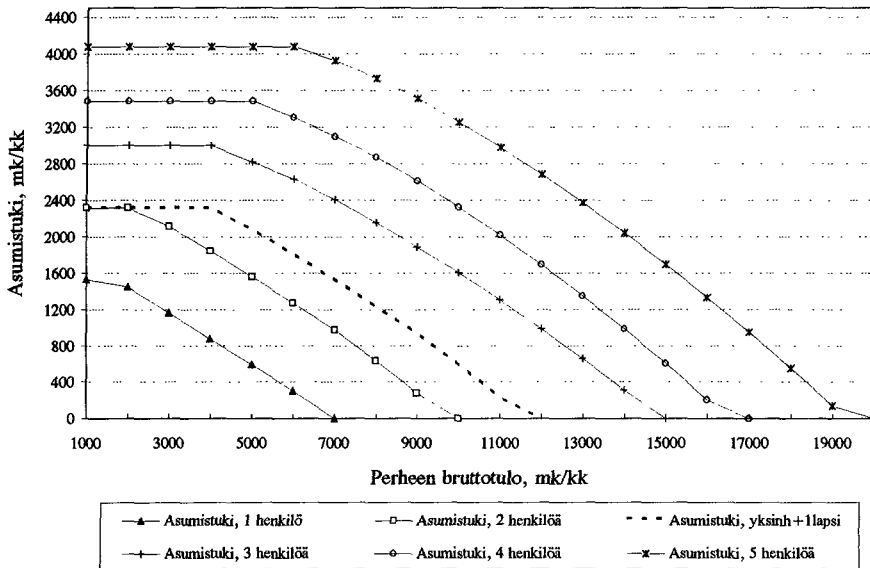
Kuviossa 3.2 asumistuen perusteet ovat pääkaupunkiseudun uusien asuntojen mukaiset. Eri perhetyypeille markkamääräinen neliövuokra ja asunnon koko on valittu sen mukaan, kuin ne asumistukea laskettaessa otetaan huomioon enimmäismääräisenä. Asumistuen ylikompensointi perheen koon ja asumiskustannusten kasvaessa ei ole yhtä systemaattista kuin keskimääräisellä vuokratasolla. Sitä ilmenee lähinnä silloin, kun perheen koko kasvaa kahdesta kolmeen, neljästä viiteen tai yhdestä kahteen, jos lisäjäsen on alaikäinen lapsi. Toisaalta ylikompensointi on hyvin huomattavaa ensiksi ja viimeksi mainituissa tapauksissa. Esimerkiksi perheen koon kasvaessa kahdesta kolmeen ja bruttotulon ollessa 10 000 mk/kk, kuukausivuokra nousee noin 850 mk, mutta asumistuki noin 1 600 mk. Niilläkin perhetyypeillä, joilla tämänkaltaista ylikompensointia ei tapahdu, yleinen asumistuki kattaa useimmiten koko asumismenojen lisäyksen.

Asumistuen ylikompensointia voidaan tarkastella alla olevasta kuvioista vielä seuraavan esimerkin avulla: kun perheen bruttotulo on 15 000 mk/kk, viisihenkinen perhe saa asumistukea 1 695 mk/kk, eli nettoasumiskustannukset ovat 3 502 mk/kk (5 197 mk - 1 695 mk). Jos perheessä on vain kolme henkilöä, se ei saa tällä tulotasolla asumistukea lainkaan. Perheen nettoasumiskustannukset (3 850 mk) ovat kuitenkin 348 mk/kk suuremmat kuin viisihenkisellä perheellä.

¹ Keskimääräisillä asumismenoilla tulotaso, jolla asumistukea saa, jää alhaisemmaksi lähinnä sen vuoksi, että vuokra on pienempi kuin suurin perusomavastuu.

Kuvio 3.2 Yleinen asumistuki bruttotulojen muuttuessa 1995, mk/kk. Enimmäismääräinen vuokra.

Asumistuen makseminen ulottuu pääkaupunkiseudulla melko korkealle tulotasolle. Yhden lapsen yksinhuoltaja saa tukea vielä keskimääräistä korkeammalla kuukausipalkalla. Viiden henkilön perheelle asumistukea maksetaan siihen asti, kun molempien puolisoiden palkka on suunnilleen keskimääräisellä tasolla. Toisaalta jos tällaisessa perheessä toinen puoliso hoitaa lapsia kotona eikä saa lasten kotihoidon tukea, asumistukea myönnetään suurituloisellekin (19 000 markan tulotasolle asti).

Vuokralla asuvien keskimääräisiä asumismenoja tarkasteltaessa (s. 12) todettiin, että tilastoaineiston perusteella monilla asumistukea saavilla perhetyypeillä vuokrat ovat korkeammat kuin niillä, jotka eivät saa tukea. Tämä on todennäköisesti osaltaan seurausta asumistuen määräytymisperusteista.

Muutettaessa väljempään ja kalliimpaan vuokra-asuntoon, omavastuu on yleensä vain 20 prosenttia vuokran lisäyksestä. Jos myös perheen koko on samalla kasvanut, useissa tapauksissa nettoasumiskustannukset jopa laskevat, eli asumistuen lisäys on suurempi kuin vuokran lisäys. Tällöin asumistukijärjestelmä ei pelkästään turvaa perheelle mahdollisuutta kohtuulliseen asumiseen vaan sen kautta annetaan samalla yleistä perhepo liittista tukea. Käytännössä tämä tuki kohdistuu lähes poikkeuksetta lapsiperheille, ja erityisen selvästi ensimmäisen lapsen hankkineisiin perheisiin.

3.3 Päivähoitomaksut

Päivähoitomaksut määräytyvät perheen koon ja bruttotulojen mukaan. Kun bruttotulo on vähintään sama kuin tietyn maksuluokan tuloraja, maksu peritään nuorimmasta lapsesta ko. maksuluokan mukaan. Mikäli päivähoitossa on useita lapsia, seuraavista lapsista peritään ikäjärjestyksessä yhtä maksuluokkaa alempi maksu.

Kuten asumiskustannukset ja asumistuen perusteet myös päivähoitomaksujen maksuluokkien tulorajat voidaan valita eri kriteereitä käyttäen. Tässä selvityksessä on käytetty kaikkien kuntien painotetun keskiarvon mukaisia tulorajoja. Ne perustuvat sosiaali- ja terveysministeriön ja Turun yliopiston keräämään aineistoon. Sosiaali- ja terveysministeriö on myös antanut suositukset päivähoiton tulorajoista. Kuitenkin noin 90 prosenttia kunnista poikkeaa niistä käyttäen selvästi alhaisempia tulorajoja, eli ankarampia perusteita (*Vähimmäisturvatyöryhmän loppumuistio, 1994*). Alla olevissa taulukoissa on esitetty keskimääräiset, sosiaali- ja terveysministeriön suositusten mukaiset ja Helsingissä käytössä olevat päivähoitomaksujen tulorajat (enintään viidelle henkilölle).

Taulukko 3.2 Päivähoiton maksuluokkien tulorajat 1995, mk/kk. Keskimääräiset. Ensimmäinen maksuluokka = kalleusluokka II.

Henkilöitä perheessä	Maksuluokan tulorajat ja päivähoitomaksu, mk/kk				
	<u>I (385 mk)</u>	<u>II (550 mk)</u>	<u>III (825 mk)</u>	<u>IV (1100 mk)</u>	<u>V (1430 mk)</u>
2	5 600	8 200	10 100	12 000	14 700
3	7100	10 000	12 400	14 900	18 400
4	8800	12 600	15 500	18 500	22 700
5	10 500	14 600	18 200	22 000	27 000

Taulukko 3.3 Päivähoiton maksuluokkien tulorajat 1995, mk/kk. Sosiaali- ja terveysministeriön suositukset. Ensimmäinen maksuluokka = kalleusluokka II.

Henkilöitä perheessä	Maksuluokan tulorajat ja päivähoitomaksu, mk/kk				
	<u>I (385 mk)</u>	<u>II (550 mk)</u>	<u>III (825 mk)</u>	<u>IV (1100 mk)</u>	<u>V (1430 mk)</u>
2	5600	10400	13 200	16 000	18 800
3	7100	12 700	16 300	19 900	23 600
4	8800	15 900	20 200	24 600	28 900
5	10 500	18 300	23 700	29 200	34 700

Taulukko 3.4 Päivähoidon maksuluokkien tulorajat 1995, mk/kk. Helsinki.
Ensimmäinen maksuluokka =kalleusluokka I.

Henkilöitä perheessä	Maksuluokan tulorajat ja päivähoitomaksu, mk/kk				
	<u>I (385 mk)</u>	<u>II (550 mk)</u>	<u>III (825 mk)</u>	<u>IV (1100 mk)</u>	<u>V (1430 mk)</u>
2	5900	8600	9 300	10 100	15 700
3	7500	10 500	11 400	12 500	19 800
4	9200	13 200	14 200	15 500	24 500
5	11 200	15 200	16 700	18 500	29 300

Helsingissä kolmannessa ja neljännessä maksuluokassa on selvästi alhaisemmat tulorajat kuin keskimäärin koko maassa. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön suosittelemat tulorajat ovat huomattavan korkeita, ja johtaisivat siihen, että valtaosa lapsiperheistä sijoittuisi alhaisempiin maksuluokkiin kuin nykyään. Esimerkiksi viisihenkinen perhe olisi 2. maksuluokassa, vaikka molemmat puoliset olisivat lähes keskituloisia.

Edellä kuvattujen maksuluokkien tulorajojen vaikutusta päivähoitomaksujen määräytymiseen voidaan tarkastella esimerkiksi avulla. Oletetaan, että kahden lapsen yksinhuoltajan kuukausipalkka on 10 000 mk. Jos yksinhuoltaja saa 1 500 markan palkankorotuksen, päivähoiton maksuluokka ei nouse lainkaan keskimääräisin perustein. Sen sijaan Helsingin perusteiden mukaan maksuluokka nousee ensimmäisestä kolmanteen, ja kuukausittainen hoitomaksu 385 markasta 1 375 markkaan. Päivähoitomaksun lisäys on siten kaksi kolmannesta bruttotulon lisäyksestä. Kun verotuksen ja asumistuen vaikutukset otetaan myös huomioon, yksinhuoltajan käytettävissä oleva tulo alenee palkankorotuksen seurauksena.

Perheen tulotaso, päivähoiton maksuluokkien tulorajat ja tulonlisäyksen määrä vaikuttavat merkittävästi päivähoitomaksuihin. Ansiotulojen lisäyksen vaikutus lapsiperheen käytettävissä oleviin tuloihin on siten satunnaista riippuen mm. perheen asuinkunnasta ja senhetkisestä tulotasosta. Jos päivähoitossa on useita lapsia, maksuluokan merkitys korostuu, koska tällöin maksuluokan nousu merkitsee myös muista kuin ensimmäisestä lapsesta menevien maksujen kohoamisen.

Porrastettujen päivähoitomaksujen tulorajojen aiheuttama ongelma ei ole uusi. Tämän ovat todenneet jo mm. *Heikkilä & Karjalainen & Lihr & Niinivaara (1980)*.

Suunnitteilla on prosenttiperusteisesti määräytyvä päivähoitomaksu. Tätä on pidettävä oikeansuuntaisena toimenpiteenä. On myös toivottavaa, että järjestelmästä muodostuisi samalla yksinkertainen ja selkeä.

3.4 Toimeentulotuki

Toimeentulotuki on tarveharkintainen ja siihen on oikeus perheellä, jonka käytettävissä olevat tulot muutoin jäävät toimeentulotukinormia pienemmäksi. Toimeentulotukinormi koostuu laskennallisesta perusosasta sekä muista, tarpeellisen suuruisina huomioon otettavista menoista. Näitä muita menoja ovat mm. asumismenot, päivähoitomenot, vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen maksua suuremmat työmatkamenot tai muut työssäkäynnistä aiheutuvat menot sekä muut erityisistä syistä tarpeelliseksi harkitut menot. Perheen tulot otetaan huomioon nettomääräisenä. Tulonsiirroista lapsilisiä ja elatustuki otetaan tulona huomioon toimeentulotukea laskettaessa. Myös perheen varallisuus saattaa vaikuttaa toimeentulotuen määrään¹.

Alla olevassa taulukossa on esitetty eri perhetyyppien toimeentulotukinormin mitoitus eri kokoisille perheille. Rinnalla on esitetty OECD:n käyttämät kulutusyksikköluvut sekä TASKU:n (ent. Taloudellinen suunnittelukeskus) tutkimukseen perustuvat kulutusyksikköluvut (*Hagfors & Koljonen, 1984*), jotka perustuvat perheen koko kulutukseen. TASKU:n tutkimuksessa kulutusyksikköluvut on laskettu useilla tulotasoilla. Käytettyjen tulotasojen vaikutus ei kuitenkaan ollut näissä laskelmissa merkittävä.

Taulukko 3.5 Toimeentulotukinormi 1995 keskimääräisin asumiskustannuksin sekä TASKU:n ja OECD:n kulutusyksikköluvut.

	Nykyinen toimeentulotukijärjestelmä		TASKU:n kul. yks. luku	OECD:n kul. yks. luku
	Normi	Yksinäisen osuudesta, %	Yksinäisen osuudesta, %	Yksinäisen osuudesta, %
Yksinäinen henkilö	3 334	100	100	100
Yksinhuoltaja + 1 lapsi	5 160	155	140 - 150	150
Yksinhuoltaja + 2 lasta	6 686	200	180 - 200	200
Yksinhuoltaja + 3 lasta	8 212	245	240 - 250	250
Lapseton aviopari	5 238	155	120	140
Aviopari + 1 lapsi	6 764	200	160 - 170	190
Aviopari + 2 lasta	8 290	250	200 - 220	240
Aviopari + 3 lasta	9 816	295	240 - 270	290

Kulutusyksikkölukujen mukaan lapsista saatava lisä toimeentulotuessa vastaa suunnitteen TASKU:n ja OECD:n kulutusyksikköosuuksia. Aviopareille toimeentulotuen

¹ Käytännössä toimeentulotukiviranomaisten tiedot esimerkiksi käteisvaroista ja talletuksista jäävät yleensä hakijan oman ilmoituksen varaan.

antama lisä toisesta aikuisesta on hieman korkeampi kuin kulutusyksikkölukujen perusteella laskettu kulutusosuus. Tämän mukaan toimentulotukinormi olisi kahden huoltajan perheissä väljempi kuin yhden huoltajan perheissä.

Siihen, voidaanko esitettyjen kulutusyksikkölukujen perusteella arvioida toimeentulotuen mitoitusta eri kokoisille perheille, ei tässä yhteydessä oteta kantaa. Syynä on se, että OECD:n luvut ovat karkeita, kaikille järjestön jäsenmaille tarkoitettuja arvioita. Ne eivät perustu empiiriseen tutkimukseen, vaan ovat lähinnä tilastolliseen käyttöön tarkoitettuja. TASKU:n tutkimus puolestaan perustuu jo vuoden 1976 kotitaloustiedusteluun.

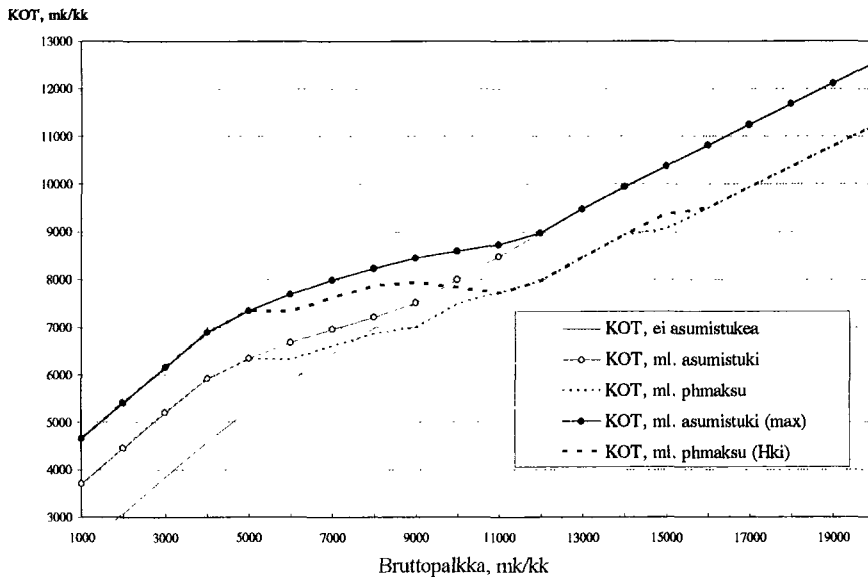
3.5 Käytettävissä olevat tulo

Edellä tarkasteltiin perheen bruttotulojen vaikutusta asumistukeen ja päivähoitomaksuihin. Erilaisilla laskentaoletuksilla havaittiin tällöin olevan huomattava merkitys. Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa on yhden esimerkkitapauksen avulla kuvattu sitä, kuinka käytettävissä olevat tulot muuttuvat, kun perusteita vaihdellaan edellä kuvatulla tavalla. Siitä käy myös ilmi laskentaoletusten merkitys tuloloukkujen muodostumiseen. Esimerkkiperheenä on yksinhuoltaja, jolla on yksi päivähoitossa oleva lapsi. Laskelmat on tehty asumismenojen, asumistuen ja päivähoitoperusteiden osalta kahdella tavalla: a) luvussa 2 kuvatuin keskimääräisin perustein ja b) Helsingin perustein. Jälkimmäisessä tapauksessa oletetaan, että asumiskustannukset ovat enimmäismääräiset, jotka asumistuessa otetaan huomioon. Asumistuki on siten kuvion 3.2 mukainen. Muut laskentaoletukset ovat samat molemmissa tapauksissa.

Ensin on laskettu yksinhuoltajan verotuksen jälkeinen nettopalkka, lapsilisä ja elatustuki (KOT, ei asumistukea). Sitten on lisätty asumistuki ja vähennetty päivähoitomaksu molempien em. perusteiden mukaan. Yksinhuoltajan asumistuki on Helsingin perusteiden mukaan yleensä noin 1 000 mk/kk suurempi kuin keskimääräisin perustein. Asumistukea myös maksetaan korkeammalle tulotasolle asti.

Keskimääräisin perustein laskettu käytettävissä olevia tuloja kuvaava käyrä nousee selvästi tasaisemmin kuin Helsingin perusteiden mukainen käyrä. Syynä ovat ennen kaikkea asumistuki ja päivähoitomaksut. Asumistuki on suurempi Helsingissä, joten se myös alenee markkamääräisesti enemmän tulojen noustessa. Päivähoitomaksut puolestaan nousevat useamman maksuluokan jo sillä tuloalueella, jolla perhe saa asumistukea. Siten tuloloukku-ongelma muodostuu Helsingin perusteiden mukaan suuremmaksi kuin keskimääräisillä perusteilla.

Kuvio 3.3 Käytettävissä olevat tulot 1995, mk/kk. Ansiotyössä oleva yksinhuoltaja, jolla 1 lapsi. Vaihtoehtoina a) keskimääräinen vuokra, keskimääräiset asumistuen ja päivähoidon perusteet sekä b) enimmäismääräinen asumistuki ja Helsingin päivähoidon perusteet.

Helsingin perusteiden mukaan kannustinongelma on pahimmillaan 8 000 - 10 000 markan tulotasolla, sen sijaan keskimääräisin perustein laskettaessa ongelma esiintyy lähinnä vain 5 000 markan tulotasolla, jolloin yksinhuoltaja joutuu maksamaan 1. maksuluokan mukaisen päivähoidomaksun.

Vastaavia tuloksia voitaisiin esittää muistakin perhetyypeistä. Yhteistä niille on se, että mitä suuremmaksi asumiskustannukset oletetaan, sitä useammin esiintyy myös tuloloukkuja. Tällöin on syytä kysyä, liioitellaanko kannustinongelmia sillä, että asumiskustannukset oletetaan epärealistisen suuriksi. Samalla on kiinnitettävä huomiota siihen, että asumistuessa enimmäismenoina hyväksyttävät asumiskustannukset ovat hyvin korkeita verrattuna koko maan keskimääräisiin vuokriin.

4 VÄHIMMÄISTURVA

4.1 *Bruttoetuudet*

Vähimmäisturvaa maksetaan henkilölle silloin, kun hän ei kuulu ansiosidonnaisen toimeentuloturvajärjestelmän piiriin tai on kokonaan työelämän ulkopuolella. Ns. syyperusteisia etuuksissa etuuden saamisen ehtona on tarkasti määritelty tapahtuma (esim. työttömyys, sairaus tai eläkkeelle siirtyminen). Tässä yhteydessä tarkastellaan ainoastaan tällaisia syyperusteisia vähimmäisetuuksia sekä toimeentulotukea. Edelleen tarkastelu rajoitetaan niihin vähimmäisetuuksiin, joiden saaminen ei edellytä aiempaa työhistoriaa. Tällaisia ovat työmarkkinatuki, sairauspäiväraha, yleinen perhe-eläke ja kansaneläke¹. Työmarkkinatukea lukuunottamatta kaikkiin näihin sisältyy vähimmäismääräinen etuus, johon jokainen on oikeutettu aiemmista tuloista riippumatta. Työmarkkinatuki on kuitenkin yleensä tarveharkintainen, ja jos omat tai puolison tulot ylittävät tietyn tulorajan, työtön ei saa lainkaan vähimmäisetuutta. Toimeentulotukeen sovelletaan myös tarveharkintaa, mutta se poikkeaa viimesijaisena etuutena muista vähimmäisetuuksista.

Toimeentuloturvajärjestelmät eroavat monessa suhteessa toisistaan. Eräs tällainen piirre on se, kuinka etuudensaajan huoltovelvollisuus otetaan huomioon tukea määritettäessä. Tässä tarkasteltavina olevista etuuksista työmarkkinatuki sekä perhe- ja kansaneläke lisääntyvät, jos perheessä on lapsia. Perheen elatuskustannuksia tasataan lisäksi yleisillä, perheen koon mukaan mitoitetuilla tulonsiirroilla, kuten lapsilisillä sekä elatus- ja asumistuilla.

Taulukkoon 4.1 on kerätty em. vähimmäisetuudet ja niihin liittyvät lapsista saatavat korotukset bruttomääräisinä kuukaudessa. Etuudet on laskettu yksinäiselle henkilölle oletuksella, että hänellä ei ole muuta tuloa. Kansaneläke koostuu pohjaosasta ja täydestä lisäosasta sekä jokaisesta alle 16-vuotiaasta lapsesta maksettavasta lapsikorotuksesta. Perhe-eläkkeessä leskeneläkkeen pohja- ja lisäosa ovat samansuuruisia kuin kansaneläkkeessä. Jatkoeläkkeenä leskelle maksetaan kuitenkin vain lisäosaa, jos hän on yksin

¹ Käytännössä työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat yhtä suuret, jos yksinäinen henkilö ja puoliset saavat vain vähimmäisturvaa.

edunsaajana. Perhe-eläkkeessä ensimmäisestä lapsesta aiheutuva etuuden lisäys sisältää siten paitsi lapseneläkkeen myös lesken pohjaosan. Lapseneläkkeen perus- ja täydennysmäärään ovat oikeutettuja edunjättäjän alle 18-vuotiaat lapset.

Taulukko 4.1 Vähimmäisetuudet ja lapsista aiheutuva etuuden lisäys bruttomääräisenä 1995, mk/kk.

	Brutto	Lasten lukumäärän vaikutus bruttotuloihin		
		1 lapsi	2 lasta	3 lasta
Työmarkkinatuki	2 537	516	752	967
Sairauspäiväraha	1 648	-	-	-
Yleinen perhe-eläke	1 973	1 056	1 667	2 378
Kansaneläke	2 418	262	524	786

Bruttomääräiset vähimmäisetuudet poikkeavat huomattavasti sekä yksinäisillä että erityisesti lapsiperheillä. Perhe-eläke on yksinäisellä henkilöllä jonkin verran työmarkkinatukea ja kansaneläkettä pienempi, mutta nousee selvästi, kun lasten lukumäärä kasvaa. Kun edunsaajina on kolme alaikäistä lasta, perhe-eläkkeen määrä on selvästi suurin. Sairauspäiväraha on etuuksista pienin. Erityisesti tämä ilmenee lapsiperheillä, koska sairauspäivärahaan ei sisälly lapsikorotusta.

Myös vähimmäisetuuksien verotuskohtelu poikkeaa toisistaan. Kaikki edellä esitetyt etuudet ovat veronalaisia. Jos kuitenkin muuta veronalaista tuloa ei ole, kansaneläkkeestä ja yleisestä perhe-eläkkeestä ei makseta veroa kunnallisverotuksessa myönnettävien eläketulo- ja perusvähennyksen johdosta. Perhe-eläkkeessä ko. vähennykset myönnetään sekä leskelle että lapsille. Missään etuudessa veronalainen tulo ei nouse valtionverotuksessa verotettavaan määrään.

Sairauspäivärahan lapsikorotus (ja opintorahan huoltajakorotus) poistettiin vuonna 1994. Tällä pyrittiin vahvistamaan yksilökohtaisten syyperusteisten etuuksien luonnetta ja selkiyttämään tukijärjestelmää siten, että perhepoliittiset etuudet muodostaisivat oman kokonaisuutensa. Lapsikorotukset sisältyvät kuitenkin edelleen työmarkkinatukeen (ja työttömyyspäivärahaan) sekä kansaneläkkeeseen. Työmarkkinatuessa lapsikorotus ensimmäisestä lapsesta on selvästi suurempi kuin toisesta ja kolmannelta. Neljännestä lapsesta lähtien lapsikorotus ei enää nouse. Kansaneläkkeessä puolestaan kaikista alle 16-vuotiaista lapsista maksetaan sama korotus.

Nykyinen tilanne on lapsikorotusten osalta edelleen epäjohdonmukainen. Tämä ilmenee paitsi bruttomääräisissä etuuksissa, myös ikärajoissa ja veronalaisuudessa. Olisi

tavoiteltavaa, että kaikkien syyperusteisten etuuksien lapsikorotuksissa noudatettaisiin johdonmukaisesti samaa periaatetta.

4.2 Käytävissä olevat tulot

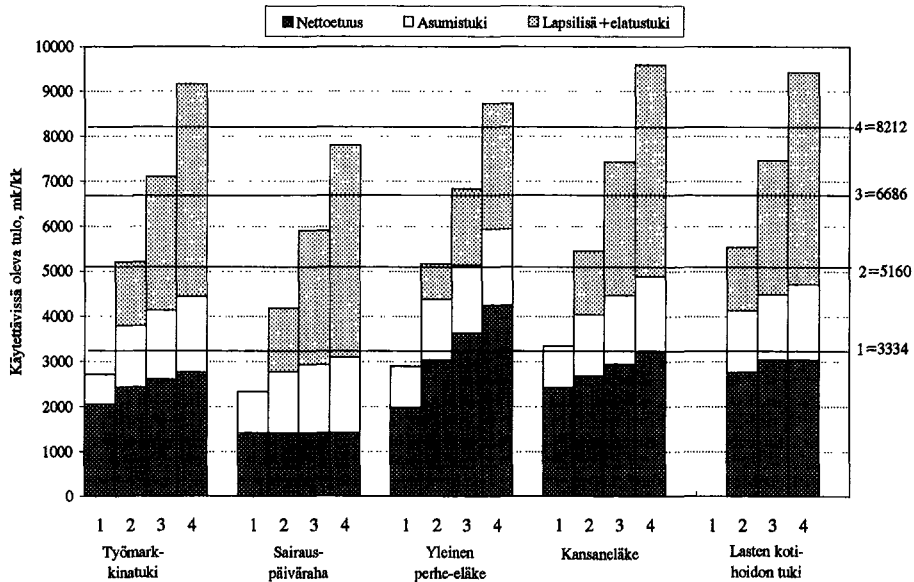
4.2.1 Yksinäinen henkilö ja yksinhuoltajat

Seuraavalla sivulla on esitetty käytävissä olevat tulot eri toimeentuloturvajärjestelmissä silloin, kun toimeentulo muodostuu kokonaan vähimmäisturvasta. Perhetyypeinä on yksinäinen henkilö ja yksinhuoltaja. Yksinhuoltajalla on yksi, kaksi tai kolme lasta. Käytävissä olevien tulojen laskennassa on otettu huomioon verotus, asumistuki, lapsilisä ja elatustuki. Päivähoitomaksua vähimmäisetuutta saavan yksinhuoltajan ei tarvitse maksaa tulojen vähäisyyden johdosta. Kuviossa 4.1 pylväiden alimmainen osa kuvaa verotuksen jälkeistä nettoetuutta, keskimäinen asumistukea ja ylin lapsilisan ja elatustuen yhteismäärää. Vaaka-akselilla on perheen koko (esim. 1=yksinäinen; 2=yksinhuoltaja+1 lapsi jne.). Vaakasuorat viivat vastaavat eri perhetyyppien toimeentulotukinormeja. Niinpä esimerkiksi oikeanpuoleinen pylväs ja ylin vaakaviiva kuvaavat kolmelapsisen yksinhuoltajaperheen käytävissä olevaa tuloa sekä toimeentulotukinormia kuukaudessa.

Kaikki esimerkkiperheet ovat tarkasteltavana olevissa toimeentuloturvajärjestelmissä oikeutettuja saamaan asumistukea. Kun yksinäinen henkilö tai yksinhuoltaja saa työttömyys- tai sairauspäivärahaa, tuki muodostuu yleisen asumistukilain mukaan. Kansaneläkkeellä oleva yksinäinen henkilö saa eläkkeensaajien asumistukea. Lapsiperheille asumistuki on kuitenkin laskettu aina yleisen asumistukilain mukaan.

Sairauspäiväraha antaa pienimmän toimeentuloturvan sekä yksinäiselle henkilölle että yksinhuoltajille. Sen taso on selvästi alempi kuin toimeentulotukinormi. Myös leskellä ja yksin asuvalla työttömällä käytävissä oleva tulo jää toimeentulotukinormin alapuolelle. Kaikissa näissä tapauksissa vähimmäisturvaa on siis mahdollista täydentää toimeentulotuella.

Kuvio 4.1 Käytettävissä olevat tulot 1995, mk/kk. Vähimmäisetuudet. Yksinäinen henkilö ja yksinhuoltaja. Perheen koko 1 - 4 henkilöä. Ei muita tuloja.

Kansaneläkkeellä olevan yksinäisen henkilön käytettävissä oleva tulo on lähes sama kuin toimeentulotukinormi. Mitä enemmän lapsia yksinhuoltajalla on, sitä selvemmin toimeentulotukinormi kuitenkin ylittyy. Lasten kotihoidon tuki antaa yksinhuoltajille lähes saman turvan kuin kansaneläke.

Perhe-eläkkeessä käytettävissä oleva tulo on jonkin verran pienempi kuin kansaneläkkeessä. Lähimpänä kansaneläkettä perhe-eläke on silloin, kun yksinhuoltajalla on yksi lapsi. Tällöin leski on oikeutettu paitsi lisäosaan myös pohjaosaan, joka on samansuuruisen kuin kansaneläkkeessä. Lapseneläke yhdestä lapsesta puolestaan vastaa suunniteltua elatustukea. Kansaneläke on kuitenkin lapsikorotuksen johdosta tällöinkin suurempi kuin perhe-eläke. Kun yksinhuoltajalla on useampia lapsia, lesken käytettävissä olevat tulot lisääntyvät lapsilisän ja lapseneläkkeen määrällä. Kansaneläkkeessä puolestaan yksinhuoltaja saa paitsi lapsilisän ja elatustuen myös lapsikorotuksen jokaisesta alle 16-vuotiaasta lapsesta. Sekä vähimmäismääräinen leskeneläke että kansaneläke ovat kunnallisverotuksen eläketulovähennyksen takia käytännössä verovapaita.

Vähimmäisturvaa saavan yksinhuoltajan käytettävissä oleva tulo muodostuu nettoetuudesta, lapsilisästä, elatustuesta ja asumistuesta. Leski ei saa kuitenkaan elatustukea. Tämä näkyy edellä olevassa kuviossa siten, että lapsiperheissä yksinhuoltajan tulot ovat ennen lapsilisän ja elatustuen huomioon ottamista suurimmat perhe-eläkkeessä, mutta

kokonaisuudessaan käytettävissä olevat tulot jäävät pienemmiksi kuin useimmissa etuuksissa.

4.2.2 Avioparit

Avioparin käytettävissä olevat tulot ilmenevät kuviosta 4.2, kun molemmat puoliset saavat samaa vähimmäisetuutta. Työmarkkinatuki ja sairauspäiväraha maksetaan täysimääräisenä molemmille puolisoille. Kansaneläkkeessä ja toimeentulotuessa puolisoiden etuudet sovitetaan yhteen. Kansaneläkkeen lisäosa on kummallakin puolisoilla 85 prosenttia yksinäisen lisäosasta. Pohjaosan saavat molemmat puoliset, samoin lapsikorotuksen jokaisesta alle 16-vuotiaasta lapsesta. Toimeentulotuen perusosa on 80 prosenttia täydestä kansaneläkkeestä, joten se on kummallakin puolisoilla myös 85 prosenttia yksinäisen perusosasta.

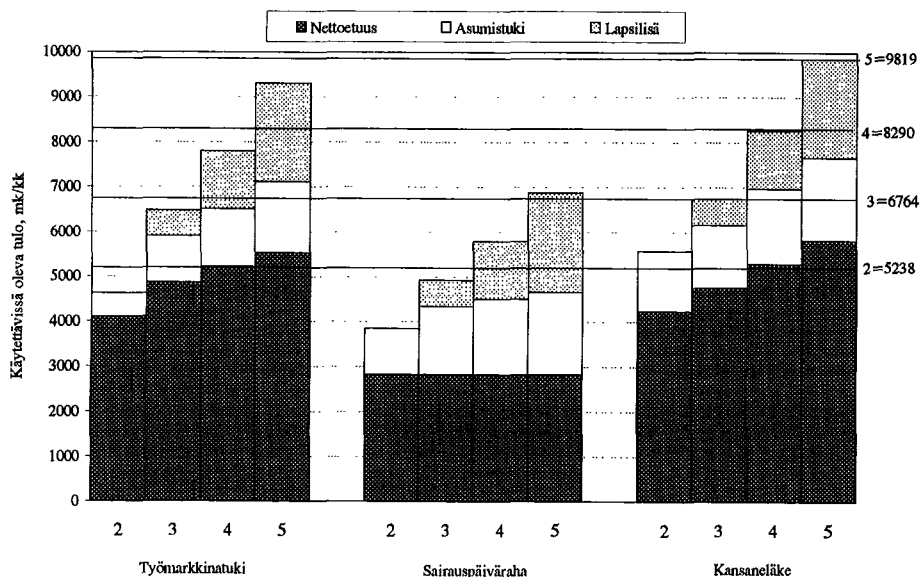
Kaikissa tässä esitettävissä vähimmäisetuuksissa kahden huoltajan perheet ovat oikeutettuja asumistukeen. Kansaneläkkeellä olevan lapsettoman avioparin asumistuki määräytyy eläkkeensaajien asumistukilain ja muissa tapauksissa yleisen asumistukilain mukaan.

Kuten yksinäisillä ja yksinhuoltajilla myös aviopareilla sairauspäivärahan antama toimeentulo on pienin tässä tarkasteltavista etuuksista. Tämä näkyy korostuneena lapsiperheissä, koska sairauspäivärahaan ei sisälly lapsikorotusta. Esimerkiksi kolmen lapsen perheissä käytettävissä olevien tulojen ero sairauspäivärahaa ja työmarkkinatukea saataessa on lähes 2 500 mk/kk. Vastaava sairauspäivärahan ja toimeentulotukinormin välinen on puolestaan noin 3 000 mk/kk.

Kun molemmat puoliset saavat vähimmäisetuutta, käytettävissä oleva tulo jää sairauspäivärahassa ja työmarkkinatuessa pienemmäksi kuin toimeentulotuki riippumatta siitä onko perheessä lapsia vai ei. Perhe on tällöin oikeutettu saamaan lisäksi toimeentulotukea.

Kaikissa lapsiperheissä kansaneläke vastaa hyvin toimeentulotukinormia. Lapsettomalla avioparilla toimeentulotukinormi jopa hieman ylittyy. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että eläkkeensaajien asumistuki on pienituloisilla suurempi kuin yleisen asumistuen mukainen tuki. Niinpä lapsettoman avioparin asumistuki on kansaneläkkeessä muista etuuksista poiketen lähes yhtä suuri kuin avioparilla, jolla on yksi lapsi.

Kuvio 4.2 Käytettävissä olevat tulot 1995, mk/kk. Vähimmäisetuudet. Aviopari, kun molemmat puoliset saavat samaa etuutta. Perheen koko 2 - 5 henkilöä. Ei muita tuloja.

Tilanteet, joissa molemmat puoliset saavat samaa vähimmäisetuutta, ovat käytännössä - kansaneläkettä lukuunottamatta - melko harvinaisia. Tällainen pelkistetty tarkastelu kuitenkin osoittaa selkeästi eri etuuksien bruttomääräisen tason, lapsikorotusten, yleisen perhepoliittisen tuen ja verotuksen vaikutukset käytettävissä olevaan tuloon. Seuraavaksi tarkastellaan jonkin verran yleisempiä tapauksia, eli kun toinen puoliso on ansiotyössä ja toinen saa vähimmäisetuutta.

4.2.3 Ansiotyö ja vähimmäisturva

Kuvioissa 4.3 - 4.6 on esitetty lapsiperheen käytettävissä olevat tulot, kun toinen puoliso on palkkatyössä ja toinen saa eri vähimmäisetuutta. Työttömän peruspäiväraha on laskelmissa ilman tarveharkintaa, kun taas työmarkkinatuki on tarveharkintainen. Lapsien oletetaan olevan kunnallisessa päivähoidossa.

Mikäli puolisoista toinen saa työmarkkinatukea, lapsettoman avioparin käytettävissä oleva tulo on lähes sama riippumatta siitä, onko ansiotyössä olevan puolison kuukausipalkka 4 000 vai 7 000 mk. Kun ansiotyössä olevan puolison palkka nousee, työmarkkinatuki pienenee 75 prosenttia palkanlisäyksestä. Perheen bruttotulo siis

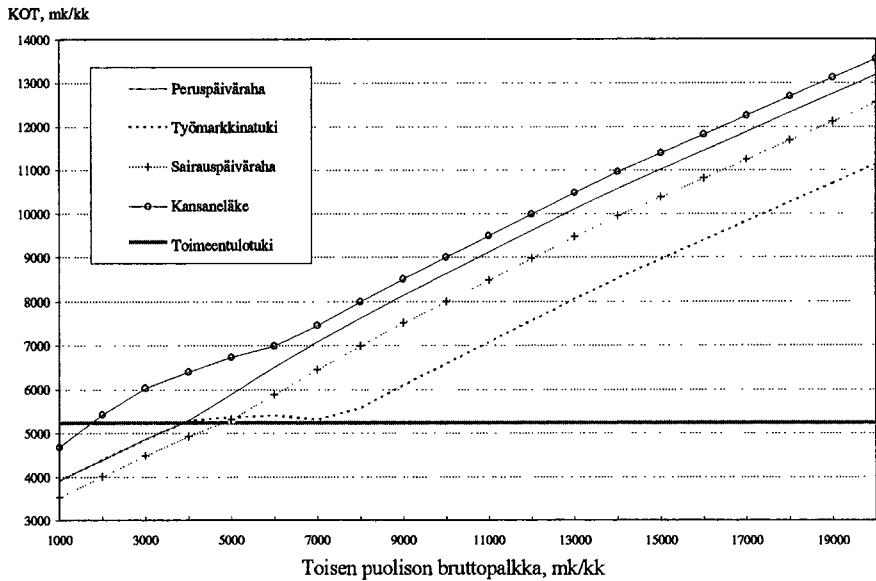
lisääntyy, mutta verotuksen jälkeinen nettotulo ei lisäännä. Tämä on seurausta siitä, että ansiotyössä olevan puolison verotus on kireämpää kuin työmarkkinatukea saavan puolison verotus. Varsinaisesti on kyse puolisoitten erilaisista marginaaliveroasteista. Korkeamman marginaaliveroasteen vuoksi nettopalkan lisäys ei ole sen suurempi kuin alentunut nettomääräinen työmarkkinatuki. Asumistuella ei ole mainittavaa vaikutusta käytettävissä oleviin tuloihin tällä tulotasolla. Toisen puolison palkan ollessa 9 060 mk/kk, työmarkkinatukea ei enää myönnetä. Perheen toimeentulo muodostuu tämän jälkeen ainoastaan ansiotyössä olevan puolison nettotulosta, ja käytettävissä olevaa tuloa kuvaava käyrä nousee tasaisesti marginaaliveroasteen ollessa 50 - 60 prosenttia.

Lapsiperheissä (1 - 3 lasta) työmarkkinatuen tarveharkinta alkaa vaikuttaa lapsiluvusta riippuen puolison kuukausipalkan ollessa 6 470 - 7 730 mk. Työmarkkinatuki loppuu puolison kuukausipalkan ollessa 10 380 - 12 240 mk. Perhe on koko tällä tuloalueella tuloloukussa, eli perheen yhteinen käytettävissä oleva tulo laskee, kun työssä olevan puolison palkka nousee. Verotuksen jälkeinen nettopalkan lisäys on suunnilleen yhtä suuri kuin työmarkkinatuesta menetetty nettotulo. Perheen bruttotulojen lisäyksellä on päivähoitomaksuihin vain vähäinen vaikutus (kahden ja kolmen lapsen perheissä ei lainkaan). Asumistuki sen sijaan alenee jonkin verran, koska puolisoitten yhteiset bruttotulot lisääntyvät.

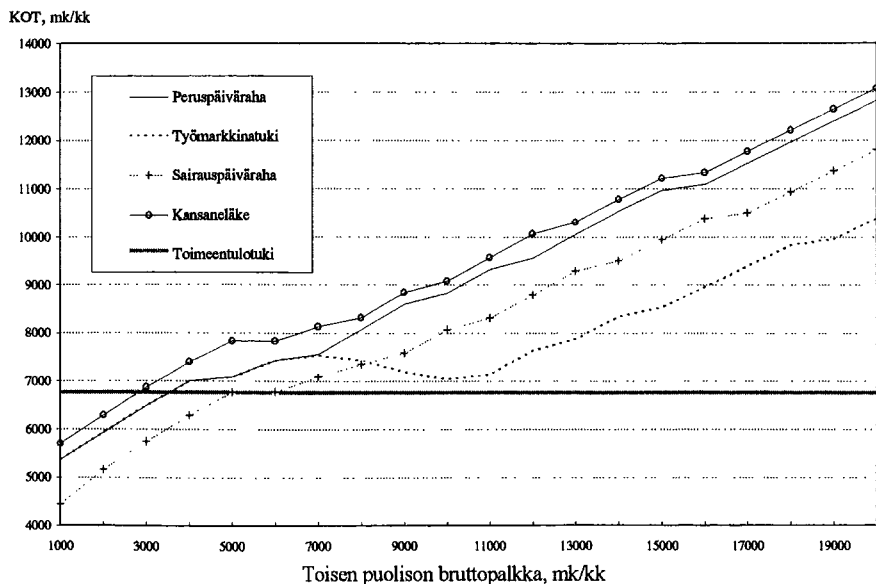
Yleistä asumistukea lapseton aviopari saa tässä käytetyillä asumismenoilla vajaan 7 000 markan kuukausitulolle, ja eläkkeensaajien asumistukea runsaan 8 500 markan kuukausitulolle. Käytettävissä olevat tulot poikkeavat tämän jälkeen eri etuuksien nettomäärillä. Niinpä kun esimerkiksi työtön puoliso saa peruspäivärahaa työmarkkinatuen sijasta, ero perheen käytettävissä olevissa tuloissa on noin 2 000 mk/kk. Jos toinen puoliso saa kansaneläkettä peruspäivärahan sijasta, käytettävissä oleva tulo on hieman suurempi johtuen siitä, että kansaneläke on käytännössä verovapaa. Kaikkein pienituloisimmilla kansaneläke on edullisin esitetyistä etuuksista. Tämä seuraa ennen kaikkea siitä, että lapsettomilla aviopareilla eläkkeensaajien asumistuki on tällä tulotasolla huomattavasti suurempi kuin yleinen asumistuki.

Kaikilla perhetyypeillä käytettävissä olevat tulot ovat suurimmat silloin, kun toinen puoliso saa kansaneläkettä. Kansaneläkkeen lapsikorotusten suuruus verrattuna työttömyyspäivärahaan tulee selvästi esille, kun lapsia on vähintään kaksi. Peruspäivärahan lapsikorotus nousee toisesta lapsesta lähtien melko vähän, kun taas kansaneläkkeessä korotus on aina sama lasten lukumäärän lisääntyessä. Lisäksi kansaneläkkeen lapsikorotus on verovapaa.

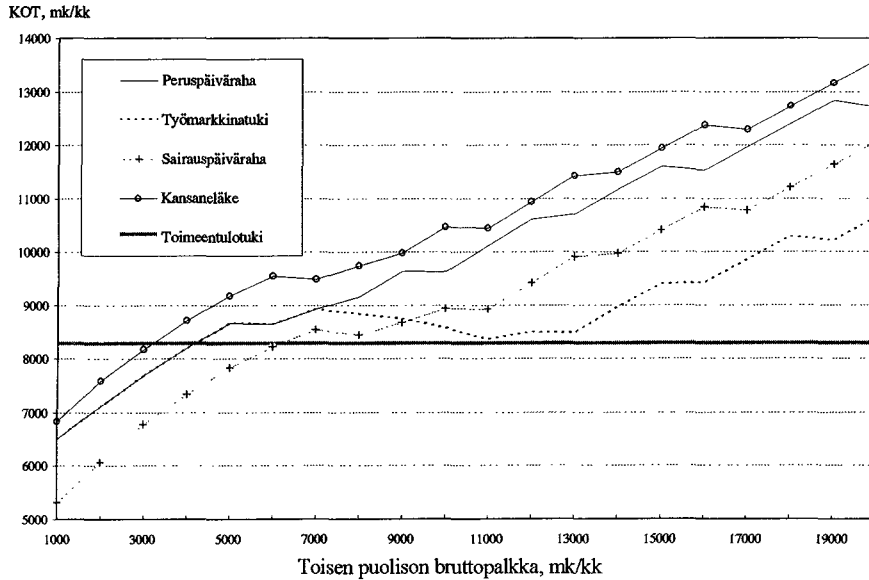
Kuvio 4.3 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk. Aviopari, jolla ei ole lapsia. Toinen puoliso ansiotyössä, toinen saa vähimmäisetuutta. Vuokra 1 800 mk/kk.

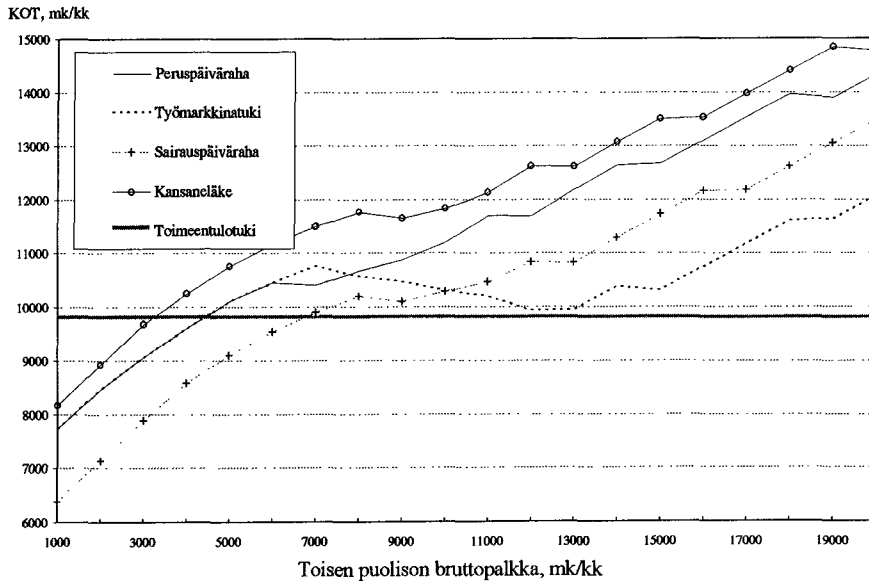
Kuvio 4.4 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk. Aviopari, jolla on 1 lapsi. Toinen puoliso ansiotyössä, toinen saa vähimmäisetuutta. Lapsi on päivähoidossa. Vuokra 2 000 mk/kk.

Kuvio 4.5 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk. Aviopari, jolla on 2 lasta. Toinen puoliso ansiotyössä, toinen saa vähimmäisetuutta. Lapset päivähoivossa. Vuokra 2 200 mk/kk.

Kuvio 4.6 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk. Aviopari, jolla on 3 lasta. Toinen puoliso ansiotyössä, toinen saa vähimmäisetuutta. Lapsista kaksi päivähoivossa. Vuokra 2 400 mk/kk.

Tässä käytetyillä keskimääräisillä perusteilla asumistuki loppuu lähes samalla tulotasolla, kuin toisen puolison tarveharkintainen työmarkkinatuki. Tämän jälkeen perheen käytettävissä olevat tulot muodostuvat ainoastaan työssä olevan puolison nettopalkasta vähennettynä päivähoitomaksuilla. Tällöin tulonlisäys aiheuttaa tietyillä tulotasoilla kahden ja kolmen lapsen perheissä sellaisen päivähoitomaksujen korotuksen, että käytettävissä olevat tulot eivät nouse. Jos työtön puoliso hoitaa lapsia kotona, käytettävissä olevat tulot nousevat työssä olevan puolison nettopalkalla.

5 ANSIOTURVA

5.1 Yleistä ansioturvasta

Suomessa kansalaisille on erilaisten elämänmuutosten ja vahinkotapahtumien varalta turvattu paitsi vähimmäistoimeentulo myös aiempien ansioiden tasoon suhteutettu kulutustaso. Aiemman kulutustason turvaaminen toteutuu eri ansiosidonnaisissa etuuksissa eri tavalla. Järjestelmät poikkeavat toisistaan paitsi tarkoituksenmukaisuussyistä myös siksi, että niitä on kehitetty asteittain puuttumalla mm. kulloinkin esille nousseisiin epäkohtiin. Eri järjestelmiä on kehitetty yleensä niiden omien tavoitteiden mukaisesti ilman, että olisi tarkasteltu vaikutuksia koko toimeentuloturvajärjestelmään.

Kaikissa järjestelmissä ansiosidonnaisuus toteutuu siten, että maksettu korvaus (esimerkiksi vanhuuden, sairauden, tapaturman tai työttömyyden perusteella) on sitä suurempi mitä suurempi aiempi ansiotulo on ollut. Ansiosidonnaisia etuuksia voidaan siten pitää pitkällä aikavälillä ansiotulojen lisäämiseen - ja työn tekemiseen - kannustavina. Useista Länsi-Euroopan maista poiketen missään ansiosidonnaisessa etuudessa ei ole Suomessa markkamääräistä ylärajaa.

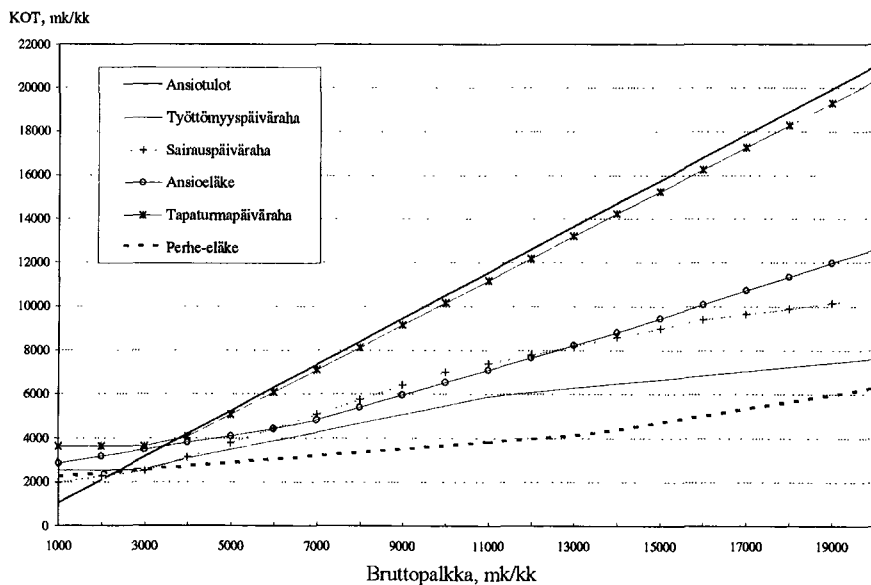
Ansiosidonnainen toimeentuloturva on toteutettu joissakin etuuksissa selkeästi vähimmäisturvasta erillään. Esimerkiksi vanhuus-, työkyvyttömyys ja perhe-eläkkeisiin sisältyy jopa erilliseen lainsäädäntöön perustuva ansiosidonnainen osa sekä vähimmäisturvaan kuuluva kansaneläke- ja yleinen perhe-eläkejärjestelmä. Myös työttömyysturvassa vähimmäis- ja ansioturva maksetaan eri järjestelmien kautta. Sairausvakuutuksessa puolestaan vähimmäismääräinen ja ansiosidonnainen etuus on rakennettu saman järjestelmän sisään.

Seuraavaksi tarkastellaan edellä mainittujen ansiosidonnaisten etuuksien lisäksi tapaturmapäivärahaa. Toimeentulotukeen ei liity miltään osin ansioturvan piirteitä, mutta se on käytettävissä olevia tuloja tarkasteltaessa mukana osoittamassa sitä vähimmäistasoa, mihin perhe on aina oikeutettu.

5.2 *Bruttoetuudet*

Kuviossa 5.1 on esitetty ansiosidonnaiset etuudet yksinäiselle henkilölle bruttomääräisenä. Etuudet on laskettu kuukausitasoisina. Suurin ansiosidonnainen etuus on tapaturmapäiväraha, jossa tulot muodostuvat lähes yhtä suuriksi kuin ansiotyössä¹. Näin siitäkin huolimatta, että päivärahan perusteena olevaan vuosituloon on tehty työntekijäin eläke- ja työttömyysvakuutusmaksun johdosta 4,5 prosentin alennus. Tapaturmapäivärahaa maksetaan vuosityöansion mukaan siten, että päivärahan suuruus on 360. osa vuosityöansiosta. Kuukausitulo tulee näin laskettuna jonkin verran suuremmaksi kuin keskimääräinen kuukausipalkka. Tapaturmapäivärahaa maksetaan jokaiselta päivältä, myös vapaa- ja pyhäpäiviltä. Neljän ensimmäisen työkyvyttömyysviikon ajalta tapaturmapäiväraha on kuitenkin yhtä suuri kuin palkka.

Kuvio 5.1 Ansiotulot ja keskeiset ansiosidonnaiset etuudet vuonna 1995, mk/kk. Brutto. Yksinäinen henkilö.

Selvästi pienimmän ansioturvan antaa perhe-eläke. Kun leski on yksin edunsaajana, työeläke on puolet edunjättäjän eläkkeestä. Eläkepalkan noustessa työeläke lisääntyy ja samalla yleinen perhe-eläke pienenee. Runsaan 13 000 markan tulotasosta lähtien

¹ Käytännössä tapaturmapäivärahan perusteena oleva "vakiintunut ansiotaso" muodostuu joskus - esimerkiksi kesken vuotta saadun palkankorotuksen johdosta - suuremmaksi kuin ansiotyössä

lesken perhe-eläke koostuu ainoastaan työeläkkeestä. Kuviossa tämä näkyy siten, että käytettävissä olevaa tuloa kuvaava käyrä alkaa tämän jälkeen hieman jyrkentyä.

Kuten perhe-eläkkeen myös työttömyyspäivärahan ansiosidonnaisuus on hyvin lievää. Päiväraha on aluksi 42 prosenttia päiväpalkan ja perusosan (peruspäiväraha ilman lapsikorotusta) erotuksesta. Kuukausipalkan ollessa suurempi kuin 10 620 mk, päivärahan määrä nousee 20 prosenttia palkanlisäyksestä.

Ansioeläke kasvaa suhteellisen tasaisesti tulotason noustessa. Pieni- ja keskituloisilla kokonaiseläke muodostuu työeläkkeestä sekä kansaneläkkeen pohja- ja lisäosasta. Kun tulotaso nousee, työeläke lisääntyy ja kansaneläkkeen lisäosa pienenee. Pohjaosa maksetaan kuitenkin kaikille eläkkeensaajille tulotasosta riippumatta. Yhteensovituksesta rajataan maksettavia eläkkeitä. Tämän vuoksi on määritelty ns. yhteensovitusraja, joka on 60 prosenttia korkeimmasta eläkepalkasta. Työeläke ei voi ylittää tätä yhteensovitusrajaa. Jos eläkepalkka ylittää tietyn tason (7 065 mk/kk), yhteensovitusrajaa alennetaan, jolloin työeläkkeen osuus eläkepalkasta jää hieman pienemmäksi kuin 60 prosenttia. Yhteensovitusrajaa alennetaan kuitenkin enintään edellisen vuoden kansaneläkkeen pohjaosan määrällä. Runsaan 14 000 markan kuukausitulojen jälkeen yhteensovitus pienentää työeläkettä koko pohjaosan määrällä, jolloin kokonaiseläke on 60 prosenttia eläkepalkasta. Noin 14 000 markan tulotasolle asti täysimääräinen kokonaiseläke on siten enemmän kuin 60 prosenttia eläkepalkasta.

Lyhytaikaisen, alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden ajalta ansionmenetyksistä korvataan päivärahana. Kun työkyvyttömyys on johtunut työtapaturmasta tai ammattitaudista, korvaus maksetaan tapaturmapäivärahana. Muusta syystä aiheutuneesta työkyvyttömyydestä korvaus maksetaan sairauspäivärahana. Verrattaessa yksinäisen henkilön tapaturma- ja sairauspäivärahan tasoa, havaitaan, että tapaturmapäiväraha on kaikilla tulotasolla huomattavasti suurempi kuin sairauspäiväraha. Esimerkiksi 10 000 markan tulotasolla tämä ero on noin 3 000 mk/kk. Kun kuukausipalkka on 20 000 mk, ero on lähes 10 000 mk/kk. Tapaturmapäiväraha on tällä tulotasolla siten lähes kaksi kertaa niin suuri kuin sairauspäiväraha. Tapaturman kohteeksi joutuneelle korvataan ansionmenetyksen lisäksi hoitokulut täysimääräisesti sekä maksetaan haittarahaa, jos tapaturmasta on muodostunut pysyvä haitta.

Kun työkyvyttömyys kestänee yli vuoden, ansionmenetyksistä korvataan työkyvyttömyyseläkkeellä tai tapaturmaeläkkeellä. Enimmäismääräinen ansioeläke on sama kuin täysimääräinen työkyvyttömyyseläke. Sairauspäiväraha on noin 6 000 - 12 000 markan kuukausipalkalla hieman suurempi kuin työkyvyttömyyseläke, muilla tulotasolla työkyvyttömyyseläke on puolestaan suurempi. Tapaturmaeläkettä ei ole tässä yhteydessä tarkasteltu erikseen. Sen määrä on 85 prosenttia vuosityöansioista. Tämä vastaa suunnilleen

samaa osuutta tapaturmapäivärahasta. Esimerkiksi 20 000 markan kuukausipalkalla tapaturmaeläke on runsaat 17 000 mk/kk, eli selvästi enemmän kuin ansioeläke.

Työkyvyttömyyden johdosta maksettuihin ansionmenetykskorvauksiin liittyy edellä kuvattuja piirteitä, joita ei voida pitää johdonmukaisina. Ensinnäkin sillä, mikä on aiheuttanut työkyvyttömyyden, on erittäin suuri merkitys maksetun korvauksen tasoon. Toisaalta sairaustapauksissa lyhytaikaisesta työkyvyttömyydestä maksetaan tietyillä tulotasoilla suurempi korvaus kuin pitkäaikaisesta. Sen sijaan jos työkyvyttömyys on seurausta tapaturmasta, päivärahalta eläkkeelle siirtyvän bruttotulot laskevat kaikilla tulotasoilla (noin 85 prosenttiin).

Kun henkilö jää sairauspäivärahalta työkyvyttömyyseläkkeelle, hänen tulonsa joko nousevat tai laskevat tulotasosta riippuen. Erityisesti suurituloisille pitkäaikaisesta työkyvyttömyydestä maksettu eläke on selvästi suurempi kuin sairauspäiväraha.

Jos edunsaajalla on alaikäisiä lapsia, työttömyyspäiväraha ja työkyvyttömyyseläke lisääntyvät tällöin lapsikorotusten johdosta ja perhe-eläke lesken pohjaosan sekä lapseneläkkeiden johdosta. Perhe-eläkkeessä työeläke on edunjättäjän eläkkeen suuruinen silloin, kun edunsaajina on vähintään kaksi lasta. Ansio- ja perhe-eläke kuitenkin poikkeavat toisistaan jonkin verran silloinkin johtuen yhteensovitussäännösten soveltamisesta. Sairaus- ja tapaturmapäivärahassa ei ole lapsikorotuksia, joten näiden etuuksien määrät eivät muutu lapsiluvun lisääntyessä.

5.3 Käytettävissä olevat tulot

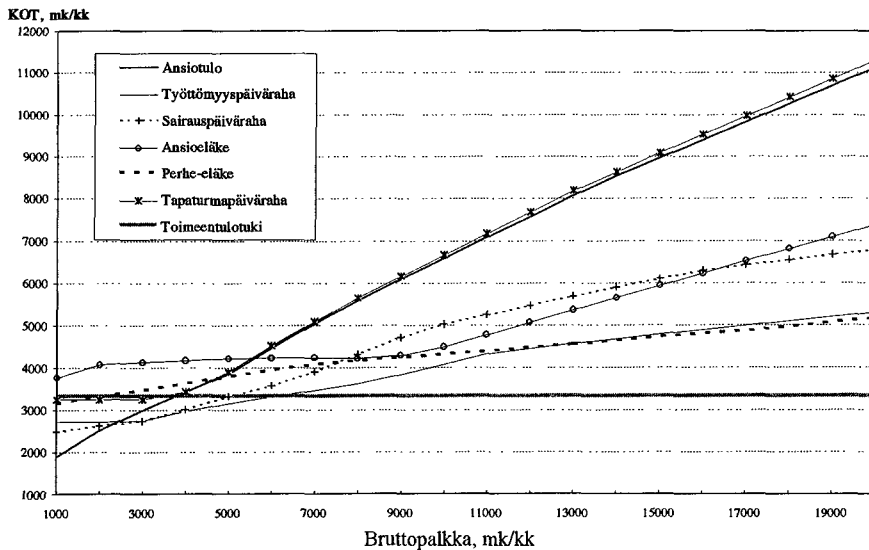
5.3.1 Yksinäinen henkilö ja yksinhuoltajat

Seuraavaksi kuvataan yksinäisten henkilöiden ja yksinhuoltajien käytettävissä olevia tuloja silloin, kun perheen huoltaja on joko ansiotyössä tai saa ansiosidonnaista etuutta. Kun perheen huoltaja saa ansiosidonnaista etuutta, etuuden määrä on laskettu aiempaan kuukausipalkkaan perustuvan tulotason perusteella. Vuosituloon on laskelmissa otettu huomioon lomarahat. Käytettävissä oleva tulo kuukaudessa on vuositulo jaettuna kahdellatoista. Lapsista kaksi nuorinta on kunnallisessa päiväkodissa. Esitetyissä kuvioissa vaaka-akseli kuvaa sekä bruttopalkkaa että etuutta saavan henkilön aiempaa kuukausipalkkaa (ennen päivärahoista tehtyä vähennystä).

Esimerkiksi kuvio 5.2 ilmenee, että kun yksinäisen henkilön palkka on 9 000 mk/kk, käytettävissä oleva tulo kuukaudessa on keskimääräinen runsaat 6 000 mk. Samaa palkkaa vastaava ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha on lähes 5 100 mk/kk (ks. kuvio 5.1), ja käytettävissä oleva tulo noin 3 800 mk/kk. Kuvioista nähdään samalla, mikä palkka työttömän tulisi vähintään saada, jotta hänen käytettävissä oleva tulo sa lisäntyisi (ns. kynnyspalkka). Jos yksinäisen työttömän aiempi kuukausipalkka on ollut vaikkapa 20 000 mk, hän saa työttömyyspäivärahaa vastaavan käytettävissä olevan tulo runsaan 7 000 markan palkkatulolla.

Kuten bruttotulot myös käytettävissä olevat tulot nousevat melko tasaisesti ansiotyössä olevalla yksinäisellä henkilöllä bruttopalkan lisääntyessä. Kaikkein pienituloisimmilla asumistuki nostaa jonkin verran toimeentulon tasoa.

Kuvio 5.2 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk: Yksinäinen henkilö, joka on ansiotyössä tai saa ansiosidonnaista etuutta. Vuokra 1 300 mk/kk.

Kun yksinäinen henkilö tai yksinhuoltaja saa tapaturmapäivärahaa, käytettävissä olevat tulot ovat yleensä suuremmat kuin palkkatyössä. Tapaturmapäiväraha on määrältään lähes yhtä suuri kuin palkka, mutta siitä ei makseta työntekijän työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksuja. Verotuksessa päivarahasta ei tosin vähennetä tulonhankkimisvähennystä, mutta sen merkitys ei ole kovin suuri. Kunnallisverotuksessa perusvähennys ja ansiotulovähennys (ns. Tupo-vähennys) sen sijaan myönnetään kaikesta ansiotulosta.

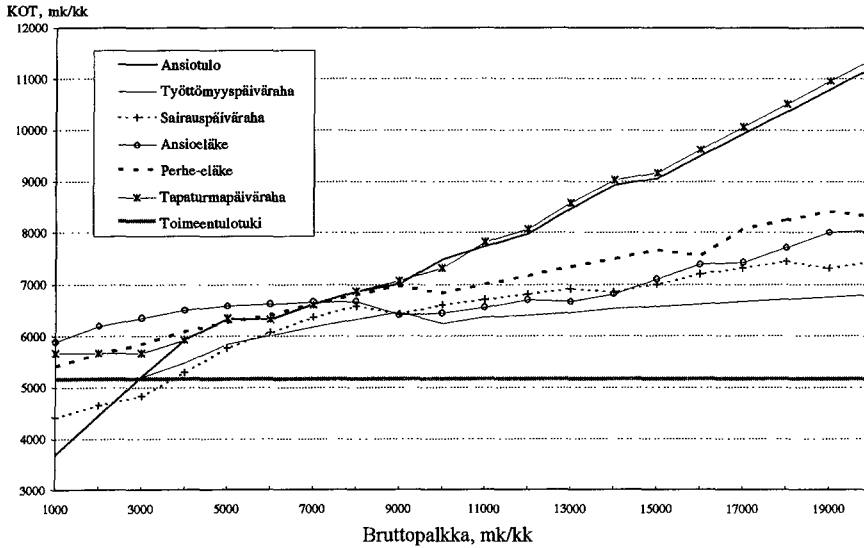
Perhe-eläkkeensaaja ei ole täysin rinnastettavissa muiden etuuksien saajiin, koska etuus perustuu perheen aiemman huoltajan (edunjättäjän) tulotasoon. Leskellä ei ole oletettu olevan omia tuloja. Lesken perhe-eläke ei mainittavasti lisääny tulotason noustessa. Tämä johtuu siitä, että leskeneläke on vain puolet edunjättäjän eläkkeestä ja työeläkkeen kasvaessa yleinen perhe-eläke samalla pienenee. Kun eläkepalkka on esimerkiksi tulovälillä 7 000 - 13 000 mk/kk, työeläke lisääntyy noin 160 mk/kk eläkepalkan noustessa 1 000 mk. Tällä tuloalueella yleinen perhe-eläke pienenee. Samalla myös kunnallisverotuksen perusvähennys pienenee, ja lesken käytettävissä olevat tulot lisääntyvät ainoastaan 70 - 80 mk/kk. Asumistuki sen sijaan ei vielä alene, vaan se maksetaan täysimääräisenä. Tulotason edelleen noustessa kokonaiseläke lisääntyy noin 100 mk/kk eläkepalkan noustessa 1 000 mk.

Kun työttömyyspäiväraha nousee keski- ja suurituloisilla 20 prosenttia palkan lisäyksestä, verotuksen ja asumistuen vaikutuksesta käytettävissä olevat tulot lisääntyvät noin 5 prosenttia. Yksinäinen työtön saa tässä käytetyillä laskentaperusteilla asumistukea kuukausipalkan ollessa runsaat 8 000 mk.

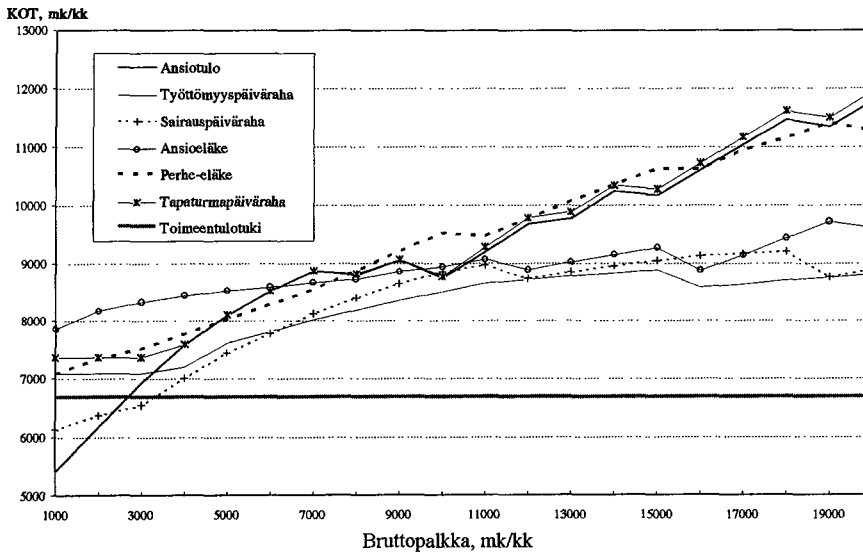
Keski- ja suurituloisilla erot käytettävissä olevissa tuloissa ovat huomattavan suuret eri etuuksissa. Jos esimerkiksi palkka on 20 000 mk/kk, ansio- ja perhe-eläkkeen välinen ero on runsaat 2 000 mk/kk sekä tapaturma- ja sairauspäivärahan välinen ero runsaat 4 000 mk/kk. Jos siis yksinäinen henkilö joutuu tällä tulotasolla työkyvyttömäksi sairauden takia, käytettävissä olevat tulot vuodessa ovat noin 50 000 mk pienemmät kuin siinä tapauksessa, että hän joutuu tapaturman uhriksi työpaikalla tai työmatkalla.

Seuraavaksi on esitetty käytettävissä olevat tulot silloin, kun yksinhuoltaja on työssä tai saa ansiosidonnaista etuutta (kuviot 5.3 - 5.5). Kun pienituloisen ansiotyössä oleva yksinhuoltaja joutuu maksamaan päivähoitomaksua, käytettävissä olevat tulot alenevat. Tällöin tulojen lisäys vaikuttaa merkittävästi myös asumistukeen. Kun yksinhuoltajalla on useita lapsia, hänen käytettävissä olevat tulonsa yleensä laskevat silloin, kun päivähoidon maksuluokka muuttuu bruttotulojen noustessa. Enimmillään ne laskevat kahden lapsen yksinhuoltajalla, kun kuukausipalkka nousee 9 000 markasta 10 000 markkaan: runsaat 300 mk/kk. Päivähoitomaksu peritään tällöin toisen maksuluokan mukaan, jolloin molemmista lapsista joudutaan maksamaan hoitomaksu. Samalla yksinhuoltajan asumistuki pienenee. Korkeammilla tulotasoilla tuloloukut johtuvat sekä kahden että kolmen lapsen yksinhuoltajilla ainoastaan verotuksen ja päivähoitomaksujen yhteisvaikutuksesta. Asumistukea ei tällöin enää myönnetä. Käytettävissä olevien tulojen alentuminen jää tällöin yleensä melko vähäiseksi.

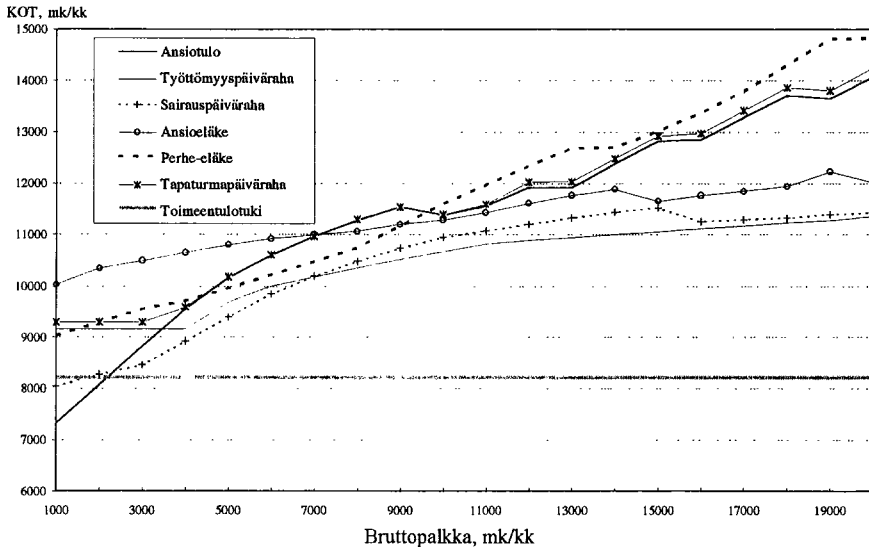
Kuvio 5.3 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk: Yksinhuoltaja, joka on ansiotyössä tai saa ansiosidonnaista etuutta. Yksi lapsi, joka päivähoi-
dossa. Vuokra 1 800 mk/kk.

Kuvio 5.4 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk: Yksinhuoltaja, joka on ansiotyössä tai saa ansiosidonnaista etuutta. Kaksi lasta, jotka päivähoi-
dossa. Vuokra 2 000 mk/kk.

Kuvio 5.5 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk: Yksinhuoltaja, joka on ansiotyössä tai saa ansiosidonnaista etuutta. Kolme lasta, joista kaksi päivähoivossa. Vuokra 2 200 mk/kk.

Ansioeläkkeessä sekä työttömyys- ja sairauspäivärahassa ansiosidonnaisuus käytettävissä olevia tuloja tarkasteltaessa on yksinhuoltajalla vähäistä. Ansioeläkkeessä (työkyvyttömyyseläkkeessä) käytettävissä oleva tulo on esimerkiksi yhden lapsen yksinhuoltajalla suunnilleen sama riippumatta siitä, onko aiempi palkka ollut 5 000 mk/kk tai 13 000 mk/kk. Tämä on seurausta useista eri tekijöistä. Ensinnäkin bruttoeläke nousee tasaisesti tällä tuloalueella. Verotuksessa pienituloisille myönnetään eläketulovähennykset valtion- ja kunnallisverotuksessa sekä perusvähennys kunnallisverotuksessa, minkä seurauksena verotuksen jälkeinen nettotulo lisääntyy ainoastaan vähän, kun eläkepalkka nousee. Kun asumistuki loppuu runsaan 13 000 markan tulotasolla, käytettävissä olevat tulot alkavat nousta. Kun ansioeläkkeellä olevalla yksinhuoltajalla on kaksi tai kolme lasta, asumistuen vaikutus ulottuu 16 000 - 17 000 markan tulotasolle asti.

Jos työttömällä yksinhuoltajalla on yksi tai kaksi lasta, hän joutuu maksamaan päivähoitomaksua, minkä vuoksi käytettävissä olevat tulot eivät mainittavasti poikkea keski- ja suurituloisilla. Noin 10 000 markan tulotasolla työtön kahden lapsen yksinhuoltaja on lähellä työttömyysloukkua. Pääasiassa lisääntyneen päivähoitomaksun ja alentuneen asumistuen seurauksena yksinhuoltajan käytettävissä olevat tulot ovat lähes samat riippumatta siitä, onko hän työttömänä vai ansiotyössä.

Perhe-eläkkeen työeläkeosa kasvaa 50 prosenttiin edunjättäjän palkasta, kun leskellä on yksi alaikäinen lapsi. Samalla lesken jatko-eläkkeenä maksetaan myös yleisen perhe-eläkkeen pohjaosaa. Kun lapsia on useita, perhe-eläke ja ansioeläke nousevat suhteellisesti eniten muihin etuuksiin verrattuna. Perhe-eläkkeessä työeläke myönnetään edunjättäjän eläkkeen suuruisena, jos leskellä on vähintään kaksi alaikäistä lasta. Yhteensovitussäännökset aiheuttavat kuitenkin sen, että perhe-eläkkeen työeläke kokonaisuudessaan jää pienemmäksi kuin ansioeläke¹.

Perhe-eläkkeen verotus on lapsiperheillä huomattavasti lievempää kuin ansioeläkkeen. Tämä johtuu siitä, että eläke jakaantuu useille edunsaajille, jotka kaikki saavat lisäksi samat vähennykset verotuksessa. Niinpä perhe-eläkkeen verotus pysyy kokonaisuudessaan lievänä, vaikka eläkkeen määrä lisääntyy. Esimerkiksi 20 000 markan eläkepal-kasta leski ja kolme alaikäistä lasta maksavat yhteensä veroa vajaat 5 000 mk vuodessa; jos yksinhuoltaja saa sen sijaan ansioeläkettä, hän maksaa veroa runsaat 62 000 mk. Keski- ja suurituloisilla perhe-eläke antaa kolmen lapsen yksinhuoltajalle jopa paremman toimeentulon kuin ansiotyö. Myös päivähoitomaksut määräytyvät perhe-eläkkeessä lievemmin perustein kuin muissa etuuksissa.

Perhe-eläkkeen ja työkyvyttömyyseläkkeen tasoja voidaan verrata keskenään. Oletetaan, että esimerkiksi kolmen lapsen huoltaja, jonka puolisollla ei ole ansiotuloja, joutuisi pysyvästi työkyvyttömäksi. Tällöin hän saisi saman työkyvyttömyyseläkkeen kuin edellä mainittu yksinhuoltaja. Eläkettä myös verotettaisiin samalla tavalla. Tällaisen perheen käytettävissä olevat tulot olisivat pienemmät kuin leskellä ja kolmella lapsella, vaikka perheen koko olisi tällöin pienempi. Perhe-eläkkeen verotuskohtelua onkin pidettävä perusteettoman lievänä.

5.3.2 Avioparit

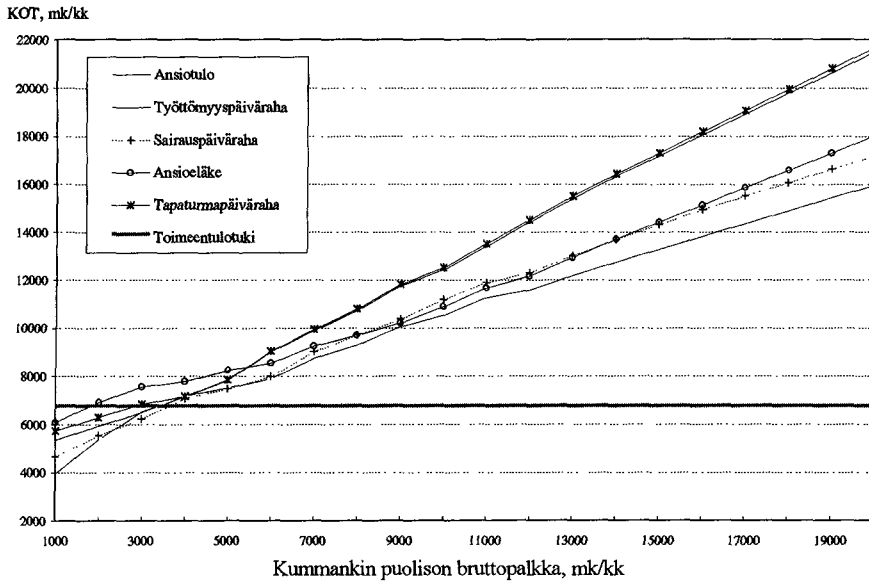
Avioparien käytettävissä olevia tuloja tarkastellaan siten, että molemmat puoliset ovat joko ansiotyössä tai kun toinen puoliso saa ansiosidonnaista etuutta (kuviot 5.6 - 5.9). Puolisoilla on sama tulotaso, ts. jos toinen puoliso saa etuutta, etuus perustuu samaan kuukausipalkkaan, minkä ansiotyössä oleva puoliso saa.

Jos molemmat puoliset ovat ansiotyössä, tuloloukkuja ei synny. Tämä on seurausta siitä, että laskelmissa on käytetty keskimääräisiä asumismenoja sekä asumistuen ja päivähoitomaksujen määräytymisperusteita. Lisäksi laskelmissa perheen ansiotulon nousu, 2 000 mk/kk, on suuri. Jos kuitenkin toinen puoliso saa ansiosidonnaista

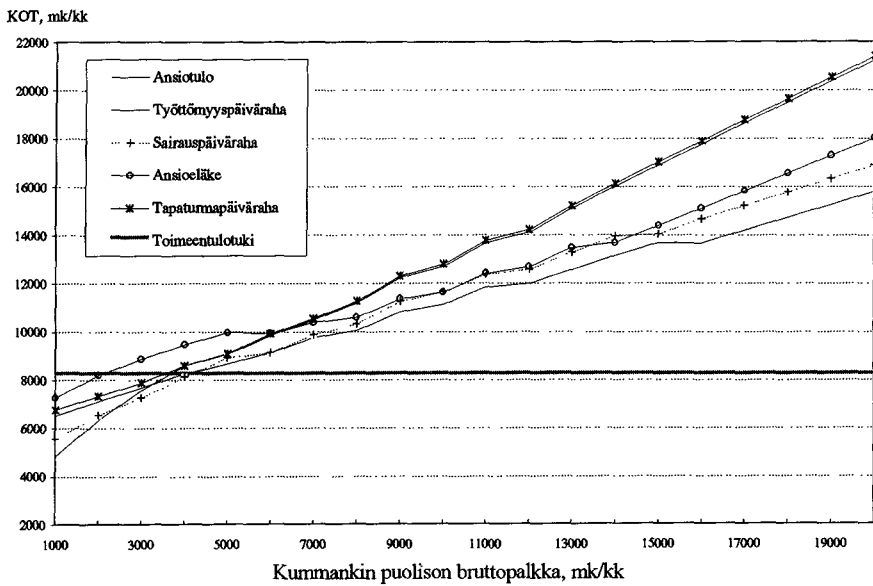
¹ Yhteensovitusrajasta vähennetään lasteneläkkeiden perusmäärät ja lesken pohjaosa. Ns. eläkesovitus-ta ei tehdä leskeneläkkeeseen, kun leskellä on alaikäinen lapsi.

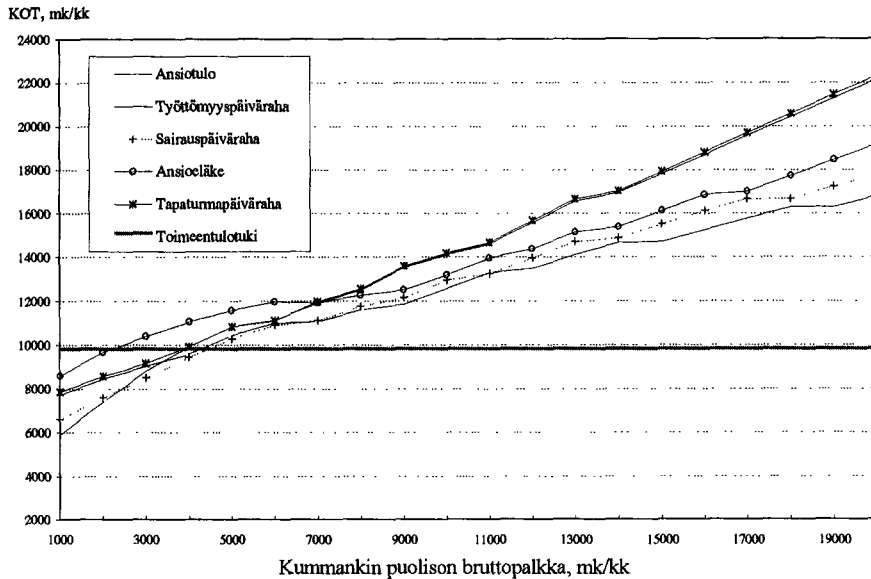
Kuvio 5.7 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk: Aviopari, jolla on 1 lapsi. Toinen puoliso ansiotyössä, toinen ansiotyössä tai saa ansiosidonnaista etuutta. Lapsi on päivähoitossa. Vuokra 2 000 mk/kk.

Kuvio 5.8 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk: Aviopari, jolla on 2 lasta. Toinen puoliso ansiotyössä, toinen ansiotyössä tai saa ansiosidonnaista etuutta. Lapset ovat päivähoitossa. Vuokra 2 200 mk/kk.

Kuvio 5.9 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk: Aviopari, jolla on 3 lasta. Toinen puoliso ansiotyössä, toinen ansiotyössä tai saa ansiosidonnaista etuutta. Lapsista kaksi on päivähoidossa. Vuokra 2 400 mk/kk.

5.3.3 Lasten kotihoidon tukea saavat perheet

Seuraavaksi tarkastellaan perheen käytettävissä olevien tulojen tasoa, kun puolisoista toinen saa lasten kotihoidon tukea. Vertailutilanteeksi oletetaan se, että molemmat puoliset ovat ansiotyössä ja lapset ovat kunnallisessa päivähoidossa. Puolisoilla on sama tulotaso.

Alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmilla on oikeus valita joko kunnallinen päivähoitopaikka tai lasten kotihoidon tuki. Kotihoidon tuki koostuu perusosasta, sisaruskorotuksesta ja tarveharkintaisesta lisäosasta. Lisäosa myönnetään, mikäli toinen lapsen vanhemmista hoitaa lasta kotona, eivätkä perheen veronalaiset tulot ylitä lisäosaan oikeuttavaa tulo rajaa. Vanhemmat voivat yhteisesti valita, kummalle perusosa ja sisaruskorotus maksetaan. Lisäosaa maksetaan kuitenkin vain kotona lasta hoitavalle puolisolle. Mikäli henkilö saa lasten kotihoidon tuen lisäosaa, ei hän ole "työmarkkinoiden käytettävissä", eikä voi saada myöskään työttömyyspäivärahaa.

Käytettävissä olevat tulot on laskettu siten, että joko molemmat puoliset ovat ansiotyössä tai toinen on kotona (kuviot 5.10 - 5.12). Kotona oleva puoliso saa

ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa tai lasten kotihoidon tukea. Jos kotona oleva puoliso saa työttömyyspäivärahaa, lasten kotihoidon tuki on laskettu joko työssä olevalle tai päivärahaa saavalle puolisolle. Edellinen vaihtoehto on perheelle edullinen, koska vuodesta 1993 lähtien lasten kotihoidon tuen perusosa ja sisaruskorotus on vähennetty työttömyyspäivärahasta. Vuoden 1995 marraskuun alusta lähtien järjestely ei kuitenkaan enää lisää perheen tuloja, koska perusosa ja sisaruskorotus vähennetään työttömyyspäivärahasta riippumatta siitä, kummalle puolisolle kotihoidon tuki maksetaan¹. Tämä vastaa jälkimmäistä vaihtoehtoa.

Perheessä, jossa toinen puoliso saa ansiosidonnaista päivärahaa, on taloudellisesti edullisinta ottaa lapsi tai lapset pois päiväkodista ja siirtää kotihoidon tuki työssä olevalle puolisolle. Tällöin käytettävissä olevat tulot ovat pieni- ja keskituloisilla jopa suuremmat kuin siinä tapauksessa, että molemmat puoliset ovat ansiotyössä ja lapset päivähoidossa. Jos lapsia on kaksi tai kolme, tämä järjestely on edullista jopa 13 000 markan tulotasolle asti.

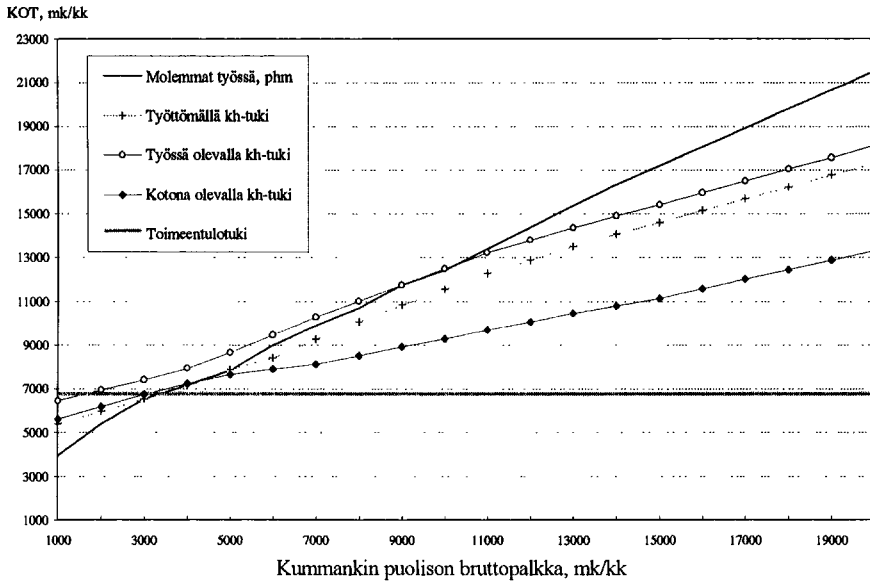
Mikäli kotihoidon tuki maksetaan ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa saavalle puolisolle työssä olevan sijasta, lapsiperheen käytettävissä olevat tulot alenevat keskimäärin noin 800 - 1 000 mk/kk tulotasosta riippuen. Tämä vastaa vuoden 1995 marraskuun alussa voimaan tulevaa käytäntöä. Jos samoin perustein verrataan tilannetta, jossa puolisoista toinen saa ansiosidonnaista päivärahaa ja hoitaa kahta tai kolmea lasta kotona siihen, että molemmat puoliset ovat ansiotyössä, käytettävissä olevat tulot alenevat esimerkiksi 6 000 - 12 000 markan tulotasolla useimmiten ainoastaan 300 - 500 mk/kk. Toisin sanoen, jos vähintään kaksi lasta on päivähoidossa ja puolisoilla on sama tulotaso, pieni- ja keskituloisten perheiden käytettävissä olevat tulot eivät mainittavasti alene, vaikka toinen puoliso joutuukin työttömäksi. Edellytyksenä on tällöin, että työtön saa ansiosidonnaista päivärahaa, ja lapsia hoidetaan kotona.

Työttömyysturvalain muutos poistaa mahdollisuuden siirtää kotihoidon tuki työssä olevalle puolisolle. Tätä vaihtoehtoa ei ole tosin nykyisinkään yksinhuoltajilla ja perheissä, joissa molemmat puoliset ovat työttömiä.

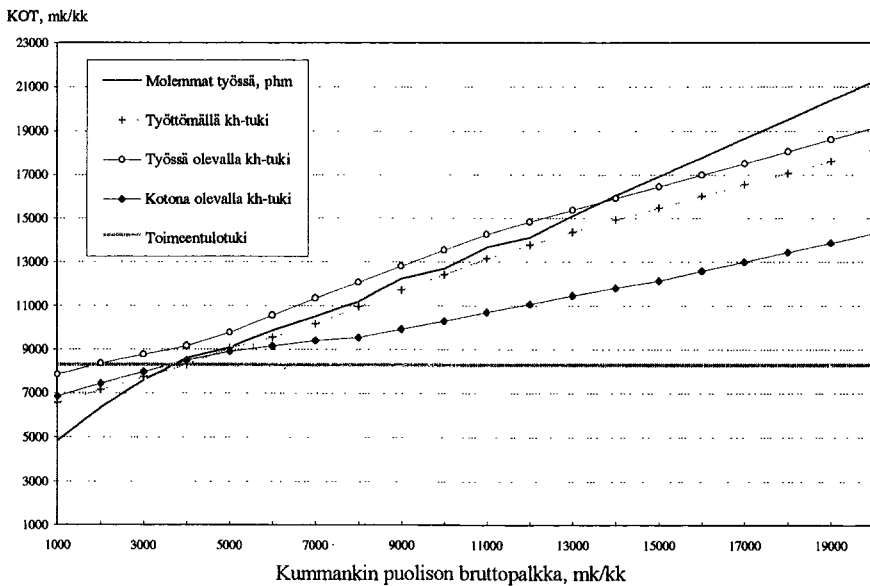
Jos lapsiperheen toinen puoliso jää kotiin hoitamaan lasta tai lapsia, ja saa ainoastaan lasten kotihoidon tukea, perheen käytettävissä olevat tulot alenevat kaikkein pienituloisimpia lukuunottamatta yleensä melko paljon.

¹ Vähennystä ei kuitenkaan tehdä, jos toinen puoliso hoitaa kotihoidon tukeen oikeuttavaa lasta kotona.

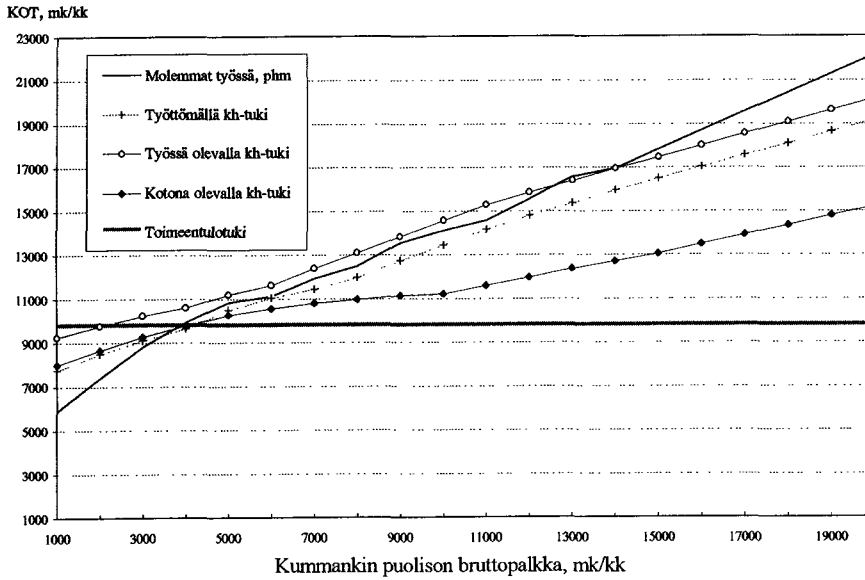
Kuvio 5.10 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk: Aviopari, jolla 1 lapsi. Toinen puoliso ansiotyössä ja toinen puoliso ansiotyössä, työtön (ansio-sidonnainen päiväraha) tai kotona. Vuokra 2 000 mk/kk.

Kuvio 5.11 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk: Aviopari, jolla 2 lasta. Toinen puoliso ansiotyössä ja toinen puoliso ansiotyössä, työtön (ansio-sidonnainen päiväraha) tai kotona. Vuokra 2 200 mk/kk.

Kuvio 5.12 Käytettävissä olevat tulot 1995 (KOT), mk/kk: Aviopari, jolla 3 lasta. Toinen puoliso ansiotyössä ja toinen puoliso ansiotyössä, työtön (ansiosidonnainen päiväraha) tai kotona. Vuokra 2 400 mk/kk.

6 **TYÖHÖN HAKEUTUMISEN KANNUSTINONGELMAT**

6.1 *Yleistä työhön kannustamisesta*

Tarkasteltaessa ansiotyöhön hakeutumisen kannustimia keskeisiä tekijöitä ovat sosiaaliturvajärjestelmän antaman toimeentulon taso ja sen jatkuvuus. Jos toimeentuloturvajärjestelmä antaa työelämän ulkopuolella yhtä hyvän tai jopa paremman toimeentulon kuin ansiotyö, taloudellista kannustinta ansiotyöhön ei ole. Ansiotyöhön hakeutumista ei edistä myöskään se, jos toimeentulo työelämän ulkopuolella säilyy hyvänä pitkään.

Työhön hakeutumisen kannustimilla on vaikutusta ainoastaan silloin, kun henkilö itse voi vaikuttaa omaan käyttäytymiseensä. Ollessaan esimerkiksi täysin työkyvytön, ei päivärahan tai eläkkeen määrällä ole tässä mielessä merkitystä. Työhön hakeutumisen kannustinongelmat ovat selvimpiä silloin, kun henkilö on työtön, saa toimeentulotukea tai lasten kotihoidon tukea. Tällöin henkilöllä on mahdollisuus valita, pyrkiäkö ansiotyöhön vai ei. Työttömän ja lasten kotihoidon tukea saavan puolison taloudellista kannustinta hakeutua ansiotyöhön kuvataan tässä tutkimuksessa nettokorvausasteilla. Ne osoittavat, kuinka paljon käytettävissä olevat tulot suhteellisesti muuttuvat työttömyyden tai kotona olemisen seurauksena. Usein työttömien halua hakeutua työmarkkinoille tarkastellaan myös ns. kynnyispalkan avulla. Tässä kynnyispalkka on kuitenkin laskettu toimeentulotuen varassa eläville perheille. Se kuvaa sitä bruttopalkkaa, joka tulisi saada, jotta käytettävissä oleva tulo ylittäisi toimeentulotukinormin.

Tarkasteltaessa ansiosidonnaisten järjestelmien kannustinvaikutuksia työttömyysturvajärjestelmä poikkeaa muista siten, että työtön voi itse vaikuttaa siihen, hakeutuuko hän ansiotyöhön vai ei. Jos ansiosidonnaisen työttömyysturvan taso on korkea, se vähentää työn tarjontaa. Ansiosidonnaista työttömyysturvajärjestelmää voidaan kuitenkin perustella mm. siten, että a) vakuutusjärjestelmän kautta riskejä voidaan tasata ja b) järjestelmä edistää työmarkkinoiden tehokkuutta. Viimeksi mainittu ilmenee siten, että kun työnhakijalle turvataan kohtuullinen toimeentulo, hänen ei tarvitse heti ottaa ensimmäistä mahdollista työpaikkaa, vaan työttömällä on taloudellisesti paremmat mahdollisuudet etsiä taitojaan ja kokemustaan vastaava uusi työpaikka.

Mikäli työttömyyspäivärahan perusteella saatava toimeentulo säilyy pitkään hyvänä, kannustin hakeutua työhön todennäköisesti vähenee. Tämän vaikutuksen vähentämiseksi on esitetty, että päivärahaa tulisi alentaa tietyn työttömyysajan jälkeen. Tällainen järjestelmä Suomessa olikin vuoteen 1989 saakka. Toinen vaihtoehto olisi pienentää päivärahan perusteena olevaa palkkaa. Ruotsalainen asiantuntijaryhmä mm. ehdotti tällaista järjestelyä, jossa työttömyyspäiväraha määräytyisi edellisen 24 kuukauden keskimääräisistä tuloista (ESO, 1994). Jos työttömyys jatkuisi pitkään, päiväraha alenisi jatkuvasti - aina peruspäivärahan tasolle. Tällaisen järjestelmän kannustavuus ilmeni- si etuuden alenemisen lisäksi myös siinä, että kaikki työttömyysajan tilapäisetkin ansiot korottaisivat tulevaa päivärahaa.

Nykyisen ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan perusteena olevan palkan määrittelyä on syytä tarkastella hieman lähemmin. Tämän raportin laskelmissa ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan perusteena olevaan kuukausipalkkaan on tehty 4,5 prosentin vähennys, joka vastaa työntekijäin työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksuja. Tämä vähennys tehdään kuitenkin vain silloin, kun palkka määritetään 1.1.1995 jälkeen. Käytännössä useimpien työttömien ansiosidonnainen päiväraha perustuu aiempaa kuukausipalkkaan, joten siitä ei tehdä kyseistä 4,5 prosentin vähennystä. Vähennys on 3,5 prosenttia, jos palkka määritetään vuonna 1994, ja 1,5 prosenttia, jos se määritetään vuonna 1993.

Mikäli ansiosidonnaisella päivärahalla oleva henkilö on joutunut alunperin työttömäksi esimerkiksi vuonna 1992, ja on ollut sen jälkeen työssä vähintään 6 kuukauden ajan, hänellä on täytynyt uudelleen ns. työssäoloehto¹. Päivärahan enimmäisajan (500 työttömyyspäivää) laskeminen on aloitettu tämän jälkeen alusta. Yleensä päiväraha lasketaan kuitenkin edelleen aiemman kuukausipalkan mukaan. Palkanmääritys tehdään uudestaan silloin, kun työsuhde on ollut kokoaikainen ja kestänyt yli 6 kuukautta tai kun työssäoloehto ei ole täyttynyt päivärahan enimmäisajan päätyttyä. Jos osa-aikaisessa työsuhteessa työaika ei ylitä 80 prosenttia alalla sovellettavasta normaalista työajasta, henkilö saa soviteltua päivärahaa ja on edelleen työttömyysturvalain mukaan työtön. Käytännössä tilanne on siten usein sellainen, että pitkään työttömänä ollut ansiosidonnaista päivärahaa saanut henkilö on joko joutunut työmarkkinatuella (kun työssäoloeh- toa ei ole saatu täytettyä) tai hänen ansiosidonnainen päivärahansa lasketaan aiemman, pysyvän työsuhteen perusteella.

Mikäli uudesta työstä saatu palkka on työttömyyspäivärahan perusteena olevaa palkkaa selvästi pienempi, työttömän on yleensä edullista lopettaa työ ennen kuin siitä muodostuu pysyvä. Syynä on se, että aiemman palkan perusteella maksettu päiväraha antaa

¹ Työssäoloehdon täyttymiseksi työajan on oltava väh. 18 t/vko. Siihen riittää siten myös puolipäivätyö.

kohtuullisen hyvän toimeentulon verrattuna pienipalkkaiseen ansiotyöhön. Toisaalta joutuessaan mahdollisesti uudelleen työttömäksi, työttömyyspäiväraha alenisi, kun päiväraha määriteltäisiin uuden, alemman palkan mukaan. Työttömyysturvajärjestelmä toisin sanoen kannustaa pitkäaikaistyötöntä lopettamaan kokoaikaisen työsuhteensa kuuden kuukauden jälkeen.

6.2 *Toimeentulotuki*

Toimeentulotuki on ns. viimesijainen etuus. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikille kansalaisille turvataan periaatteessa aina sellaiset käytettävissä olevat tulot, että ne vastaavat toimeentulotukinormia. Toimeentulotuen taso vaikuttaa näin ollen siihen, millaista vähimmäispalkkaa työmarkkinoilta vaaditaan. Seuraavissa taulukoissa tarkastellaan sitä, millaisen palkkavaatimuksen toimeentulotukinormi asettaa.

Esimerkkitapaukset kuvaavat toimeentulotuen varassa eläviä perheitä, joilla ei ole muita tuloja¹. Aviopuolisoilla kynnyspalkka on esitetty kolmessa eri elämäntilanteessa; toinen puoliso on kotona ja a) saa lasten kotihoidon tukea (työ&kht) tai b) ei saa (työ&koti) sekä c) molemmat puoliset ovat ansiotyössä, jolloin puolisoilla on sama palkka (työ&työ). Ensimmäinen tapaus kuvaa perhettä, jossa nuorin lapsi on alle 3-vuotias. Toisessa vaihtoehdossa nuorin lapsi on vähintään 3-vuotias. Päivähoitomaksu on laskelmissa otettu huomioon silloin, kun yksinhuoltaja tai molemmat aviopuolisot ovat ansiotyössä. Perheen bruttotulot ovat tällöin kuitenkin niin alhaiset, että useimmiten maksua ei peritä lainkaan. Päivähoitomaksu peritään enintään 11 kuukaudelta. Taulukoissa se on jaettu kahdellatoista vastaamaan keskimäärin kuukaudessa maksettavaa määrää (353 mk). Taulukossa 6.1 laskentaperusteet ovat luvussa 2 esitetyn mukaiset, eli "keskimääräiset". Vertailun vuoksi asumismenot ja asumistukiperusteet on muutettu taulukossa 6.2 sellaisiksi, että asumistuki maksetaan enimmäismääräisenä. Tällöin oletetaan, että esimerkkiperheet asuvat pääkaupunkiseudulla uusissa vuokra-asunnoissa.

Yksin asuvan henkilön tulee ansaita laskelmissa käytetyillä "keskimääräisillä" oletuksilla vähintään 4 000 mk/kk ennenkuin käytettävissä oleva tulo ylittää toimeentulotukinormin. Tätä pienemmällä palkalla "käteen jäävää tuloa" on aina mahdollista täydentää toimeentulotukinormiin saakka. Yksinäisen henkilön kynnyspalkka vastaa noin 70 - 80 prosenttia keskeisissä työehtosopimuksissa sovitusta vähimmäispalkoista. Jos siis henkilö on työssä matalapalkka-alalla ja joutuu siirtymään esimerkiksi 6-tuntiseen

---

¹ Käytännössä tilanne on sama, jos perheen huoltaja tai huoltajat saavat vähimmäisetuutta, jonka antama toimeentulo on toimeentulotukinormia pienempi.

työpäivään, kannustin työn tekemiseen on vähäinen, koska käytettävissä olevat tulot vastaavat suunnilleen toimeentulotukinormia.

Taulukko 6.1 Kynnispalkka = bruttopalkka, jolla käytettävissä oleva tulo (KOT) ylittää toimeentulotukinormin, mk/kk. Perheenjäsenillä ei muita tuloja. Vuosi 1995.

Perhetyyppi	Bruttopalkka (molem. puol.)	Bruttokhtuki	Nettotulo (puol. yht.)	Lapsilisä	Elätustuki	Vuokra	Yleinen astuki	Ph-mak-su	KOT	T.tulotukinormi
1 Palkansaaja										
Yksin	4 000		3 168			1 300	262		3 430	3 334
Yksinhuoltaja +1	3 000		2 438	770	637	1 800	1 360	0	5 205	5 160
Yksinhuoltaja +2	2 750		2 249	1 690	1 274	2 000	1 520	0	6 733	6 686
Yksinhuoltaja +3	2 250		1 870	2 800	1 911	2 200	1 680	0	8 261	8 212
Pari +1; työ&kht	3 250	3 434	5 394	570		2 000	929		6 893	6 764
Pari +2; työ&kht	3 750	3 816	6 026	1 290		2 200	1 074		8 390	8 290
Pari +3; työ&kht	4 250	3 816	6 368	2 200		2 400	1 376		9 944	9 816
Pari; työ&koti	7 500		5 310			1 800			5 310	5 238
Pari +1; työ&koti	8 250		5 715	570		2 000	527		6 812	6 764
Pari +2; työ&koti	10 000		6 587	1 290		2 200	434		8 311	8 290
Pari +3; työ&koti	10 750		6 957	2 200		2 400	696		9 853	9 816
2 Palkansaajaa										
Pari; työ&työ	3 250		5 254			1 800	111		5 365	5 238
Pari +1; työ&työ	3 250		5 254	570		2 000	975	0	6 799	6 764
Pari +2; työ&työ	3 750		5 992	1 290		2 200	1 096	0	8 378	8 290
Pari +3; työ&työ	4 000		6 336	2 200		2 400	1 395	0	9 931	9 816

Yksinhuoltajien kynnispalkat ovat yllättävän pieniä. Mitä enemmän yksinhuoltajalla on lapsia, sitä pienemmällä palkalla hänen kannattaa ottaa vastaan työtä. Tämä on seurausta ensinnäkin siitä, että asumistuki korvaa huomattavan osan yksinhuoltajan asumismenoista sekä siitä, että yksinhuoltajan perhepoliittiset tuet (lapsilisä ja elätustuki) ovat suuremmat kuin lasten toimeentulotuen perusosat.

Kun perheen koko kasvaa, ja se hankkii väljemmän ja kalliimman asunnon, tulisi asumiskustannusten lisäyksen korottaa kynnispalkkaa olettaen, että asumiskustannukset sisältyvät kokonaisuudessaan toimeentulotukinormiin. Tämä johtuu siitä, että asumistuki kattaa -periaatteessa - ainoastaan osan lisääntyneistä asumiskustannuksista. Käytännössä tilanne on kuitenkin toinen: nettoasumiskustannukset eivät välttämättä aina

lisäännny, kun perheen koko kasvaa ja se hankkii kalliimman asunnon (jonka vuokra vastaa perhetyypin keskimääräistä tasoa). Erityisesti lapsettoman ja yhden lapsen perheissä tilanne on selvästi päinvastainen. Yhden lapsen yksinhuoltajan nettoasumiskustannukset (1 800 mk - 1 360 mk = 440 mk) ovat 598 mk/kk pienemmät kuin yksinäisellä henkilöllä (1 300 mk - 262 mk = 1 038 mk). Asumistuki ts. ylikompensoi perheen lisääntyneitä asumismenoja. Tämä osaltaan pienentää yksinhuoltajan kynnyspalkkaa.

Toinen syy yksinhuoltajan kynnyspalkan alenemiseen lapsiluvun lisääntyessä, on se, että lapsilisä ja elatustuki yhteensä ovat suuremmat kuin lasten toimeentulotuen perusosat (kaikki lapset ovat laskelmissa alle 10-vuotiaita). Tämän takia yksinhuoltajan "oma toimeentulotuen perusosa" pienenee. Tämä osuus on siten mahdollista ansaita pienemmällä palkalla.

Edellä esitetyt yksinhuoltajia koskevat tulokset ovat päinvastaisia kuin aiemmissa selvietyksissä (Niinivaara & Puhakka, 1984 ja Salomäki, 1987). Tuolloin toimeentulotuen turvaaman tason saavuttamiseksi tarvittiin suurempi palkka, jos lapsia oli enemmän. Nykyinen tilanne on seurausta perhetukiudistuksesta sekä siitä, että lapsilisät otetaan tulona huomioon toimeentulotukea myönnettäessä. Nämä muutokset tulivat voimaan vuoden 1994 alusta lähtien.

Aviopareilla kynnyspalkka yleensä nousee perheen koon lisääntyessä. Verrattaessa lapsetonta ja yhden lapsen avioparia, on havaittavissa sama ilmiö kuin yhden huoltajan perheessä siinä mielessä, että ensimmäisen lapsen johdosta asumistuki lisääntyy huomattavasti. Aviopareilla lapsilisä on kuitenkin pienempi kuin lapsen toimeentulotuen perusosa, mikä osaltaan nostaa kynnyspalkkaa useampilapsisissa perheissä. Kun lapsiperheessä toinen puoliso saa kotihoidon tukea tai molemmat puoliset ovat ansiotyössä, perheen bruttotulojen tulee olla suunnilleen samat.

Mielenkiintoisin tapaus yllä olevassa taulukossa lienee kuitenkin toimeentulotuella elävä kahden huoltajan perhe. Jos lapsettomista aviopuolisoista vain toinen saa työtä, hänen palkkansa on oltava noin 7 500 mk/kk, jotta käytettävissä olevat tulot vastaavat toimeentulotukinormia. Mikäli perheessä on esimerkiksi kolme lasta, joista nuorin on vähintään 3-vuotias, toisen puolison palkan tulee olla noin 10 750 mk/kk. Tämä on selvästi enemmän kuin keskimääräinen kuukausipalkka Suomessa. Onkin epätodennäköistä, että pitkään pelkästään toimeentulotuen varassa eläneen lapsiperheen toinen puoliso löytää sellaisen työn, joka antaa perheelle paremman toimeentulon kuin toimeentulotuki. Erityisesti jos puolisoilla on alhainen koulutustaso, kannustin hakeutua ansiotyöhön on hyvin vähäinen.

On aiheellista kysyä, mikä vaikutus laskelmissa oletetuilla asumismenoilla ja asumistuen määräytymisperusteilla on toimeentulotukea saavien palkkavaatimuksiin. Alla olevassa taulukossa on esitetty kynnyspalkat silloin, kun asunnon pinta-ala ja asumismenot neliometriä kohden ovat sellaiset, että asumistuki on enimmäismääräinen. Asumismenot vastaavat siten pääkaupunkiseudulla sovellettavia uusien vuokra-asuntojen enimmäisneliöhintoja.

Vuokra maksetaan toimeentulotukena yleensä todellisen suuruisena, mikäli sitä on pidettävä kohtuullisena. Kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon ennen kaikkea asumiskustannusten taso paikkakunnalla. Yllä olevassa taulukossa on oletettu, että toimeentulotukea ja asumistukea myönnettäessä on hyväksytyt sama vuokrataso.

Taulukko 6.2 Kynnyspalkka = bruttopalkka, jolla käytettävissä oleva tulo (KOT) ylittää toimeentulotukinormin, mk/kk. Perheenjäsenillä ei muita tuloja. Asumistuki enimmäismääräinen. Vuosi 1995.

Perhetyyppi	Bruttopalkka (molem. puol.)	Bruttokhtuki	Nettotulo (puol. yht.)	Lapsilisä	Elastus-tuki	Vuokra	Yleinen astuki	Ph-mak-su	KOT	T.tulotuki-normi
1 Palkansaaja										
Yksin	4 100		3 236			2 012	846		4 082	4 046
Yksinhuoltaja+1	3 300		2 665	770	637	2 998	2 318	0	6 390	6 358
Yksinhuoltaja+2	3 200		2 590	1 690	1 274	3 850	3 000	0	8 554	8 536
Yksinhuoltaja+3	2 800		2 287	2 800	1 911	4 455	3 484	0	10 482	10 467
Pari+1; työ&kht	3 700	3 434	5 728	570		3 850	2 357		8 655	8 614
Pari+2; työ&kht	4 400	3 816	6 470	1 290		4 455	2 800		10 560	10 545
Pari+3; työ&kht	5 100	3 744	6 899	2 200		5 197	3 539		12 638	12 613
Pari; työ&koti	9 700		6 440			2 998			6 440	6 436
Pari+1; työ&koti	9 300		6 247	570		3 850	1 804		8 621	8 614
Pari+2; työ&koti	12 000		7 572	1 290		4 455	1 692		10 554	10 545
Pari+3; työ&koti	12 900		8 015	2 200		5 197	2 403		12 618	12 613
2 Palkansajaa										
Pari; työ&työ	3 400		5 482			2 998	1 033		6 515	6 436
Pari+1; työ&työ	3 900		6 198	570		3 850	2 206	353	8 622	8 614
Pari+2; työ&työ	4 500		7 016	1 290		4 455	2 610	353	10 563	10 545
Pari+3; työ&työ	4 400		6 880	2 200		5 197	3 564	0	12 644	12 613

Kynnyspalkka on yleensä 10-20 prosenttia korkeampi pääkaupunkiseudulla kuin koko maassa keskimäärin olettaen vuokrat sellaisiksi, että asumistuki maksetaan

enimmäismääräisenä. Kynnyspalkan nousu on vähäistä yksinäisellä henkilöllä ja lapsettomalla avioparilla, jos molemmat puoliset saavat työtä. Toisaalta se nousee huomattavasti aviopareilla, jos puolisoista vain toinen hakeutuu ansiotyöhön. Toimeentulotukea saavan perheen toisen puolison hakeutuminen ansiotyöhön on siten pääkaupunkiseudulla vielä vaikeampaa kuin maassa keskimäärin.

6.3 *Työttömyysturva*

Luvussa 5 tarkasteltiin esimerkkiperheiden markkamääräisiä käytettävissä olevia tuloja eri ansiosidonnaisissa toimeentuloturvajärjestelmissä. Seuraavaksi kuvataan nettokorvausasteilla käytettävissä olevien tulojen suhteellisia eroja etuutta saataessa tai ansiotyössä oltaessa. Nettokorvausasteessa otetaan siten huomioon myös verotuksen ja tuloeroja tasaavien tulonsiirtojen vaikutus. Bruttokorvausaste puolestaan kuvaa pelkästään bruttoetuuksien suhdetta bruttopalkkaan. Tarkastelun kohteena on ensin ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha. Vertailutilanteissa puolisoista toinen on työtön tai molemmat ansiotyössä.

Aiemmista laskelmista poiketen päivärahan perusteena olevasta palkasta ei ole tehty työntekijäin työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksuja huomioon ottavaa vähennystä. Työttömyys on siten oletettu alkaneeksi ennen vuotta 1993.

Seuraavissa kuvioissa on tarkasteltu lasten lukumäärän vaikutusta nettokorvausasteisiin. Puolisoiden korvausasteita laskettaessa on oletettu, että toisen puolison palkka on 8 700 mk/kk, kun taas toinen puoliso saa ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa tai palkkaa eri tulotasoilla¹ (luvussa 5 puolisoilla oletettiin olevan sama palkka). Lapsiperheissä kaksi nuorinta lasta on joko päivähoidossa tai kotona, kun toinen puoliso on työttömänä. Kuvioita voidaan tulkita siten, että jos työttömyyspäivärahan nettokorvausaste on lähellä 100 prosenttia, kyse on ns. työttömyysloukusta: perheen käytettävissä olevat tulot eivät mainittavasti lisäänty, vaikka työtön saisi ansiotyötä entisellä palkalla.

Yksinäisillä ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan nettokorvausasteet ovat keski- ja suurituloisilla melko alhaiset, eli toimeentulon taso laskee merkittävästi, kun henkilö joutuu työttömäksi. Pieni- ja keskituloisilla lapsiperheillä ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan nettokorvausasteet ovat sen sijaan korkeat. Tämä on seurausta siitä, että työttömyyden aiheuttama bruttotulojen alentuminen lisää asumistukea ja alentaa päivähoidomaksuja. Erityisen korkeita nettokorvausasteet ovat silloin, kun perheessä on

---

¹ Vuoden 1994 lopussa naisten keskimääräinen kuukausipalkka oli noin 8 700 mk ja miesten 10 800 mk.

useita lapsia ja työtön yksinhuoltaja tai puoliso hoitaa lapsia kotona: noin 13 000 markan palkkatasolle asti ne ovat yli 90 prosenttia.

Kahden lapsen työtön yksinhuoltaja ei maksa lainkaan päivähoitomaksuja, jos työttömyyspäiväraha on alle 7 100 mk/kk (aiempi kuukausipalkka noin 12 500 mk). Jos työttömällä yksinhuoltajalla on kolme lasta, hän ei maksa lainkaan hoitomaksuja tässä esitettävillä tulotasolla. Niinpä nettokorvausasteet ovat näissä tapauksissa samat riippumatta siitä, ovatko lapset päivähoidossa vai eivät. Työttömän yksinhuoltajan ei siten tarvitse taloudellisista syistä ottaa lapsia pois päivähoidosta.

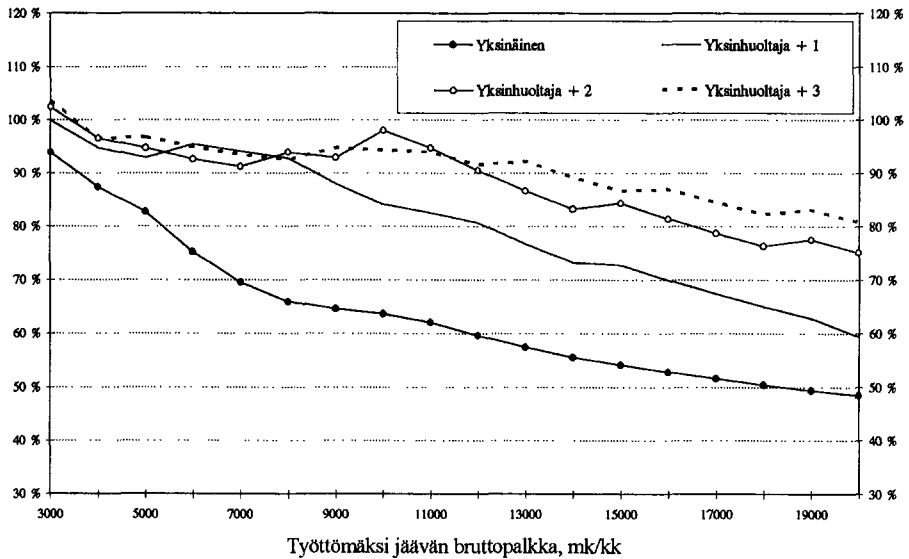
Kuviossa 6.3 on esitetty brutto- ja nettokorvausasteet yhden lapsen yksinhuoltajalla silloin, kun lapsi on päivähoidossa tai kotona. Nettokorvausasteet poikkeavat ainoastaan päivähoitomaksujen osalta. Tämä päivähoitomaksujen vaikutus on kuitenkin vähäinen, koska yhden lapsen yksinhuoltajan maksut määräytyvät 19 000 markan tulotasolle asti alimman maksuluokan mukaan (385 mk/kk).

Yksinhuoltajilla ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan bruttokorvausasteet ovat kaikilla tulotasolla huomattavasti alhaisempia kuin nettokorvausasteet. Tämä on seurausta kahdesta toisiinsa läheisesti liittyvästä seikasta. Ensinnäkin yksinhuoltajalle myönnettävien perhepoliittisten tukien määrä on suhteellisen suuri verrattuna hänen ansiotuloihinsa. Toisaalta asumistuki lisääntyy ja päivähoitomaksu alenee, kun tulot alenevat työttömyyden seurauksena. Verotus, yleiset tulonsiirrot ja päivähoitomaksut nostavat yksinhuoltajan korvausastetta noin 20 - 30 prosenttiyksikköä keskeisillä tulotasolla.

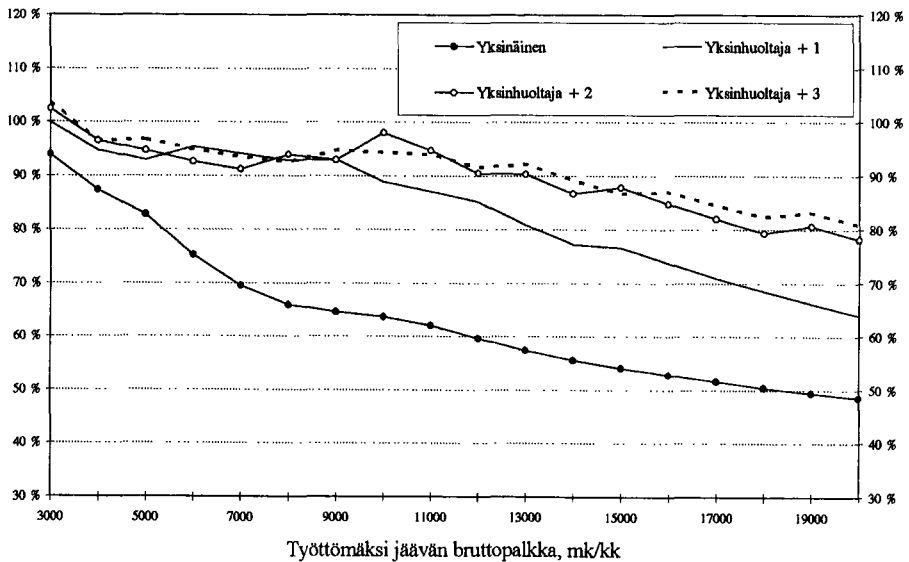
Aviopareilla bruttokorvausasteet ovat huomattavasti korkeammat kuin yksinhuoltajilla johtuen ennen kaikkea siitä, että toinen puoliso on edelleen ansiotyössä. Jos puolisoilla on lapsia, nettokorvausasteisiin vaikuttavat erityisesti päivähoitomaksut. Tämä ilmenee korvausasteiden tasojen eroina riippuen siitä, ovatko lapset päivähoidossa vai eivät. Nettokorvausasteita kuvaavat käyrät poikkeavat kahden lapsen avioparilla selvästi toisistaan päivähoitomaksujen johdosta (kuvio 6.6).

Työhön hakeutumisen edullisuutta verrattaessa tulee ottaa lisäksi huomioon se, että työmarkkinoilta saatava palkka on Suomessa eräillä toimialoilla laskenut huomattavasti viime vuosina. Tätä ei laskelmissa ei ole otettu huomioon, ei myöskään työstä aiheutuvia kustannuksia.

Kuvio 6.1 Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan nettokorvausasteet 1995. Yksinäiset henkilöt ja yksinhuoltajat. Kaksi nuorinta lasta päivähoidossa.

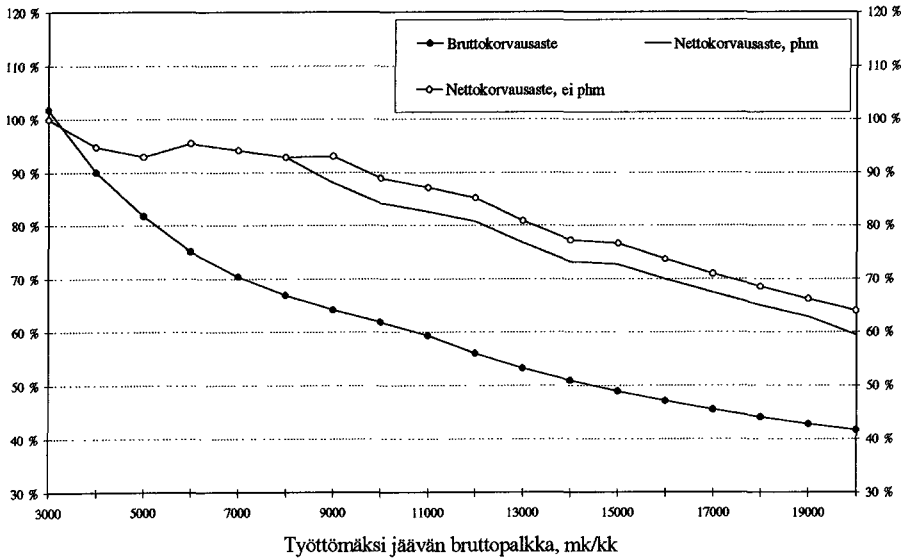

Kuvio 6.2 . Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan nettokorvausasteet 1995. Yksinäiset henkilöt ja yksinhuoltajat. Lapset kotona.

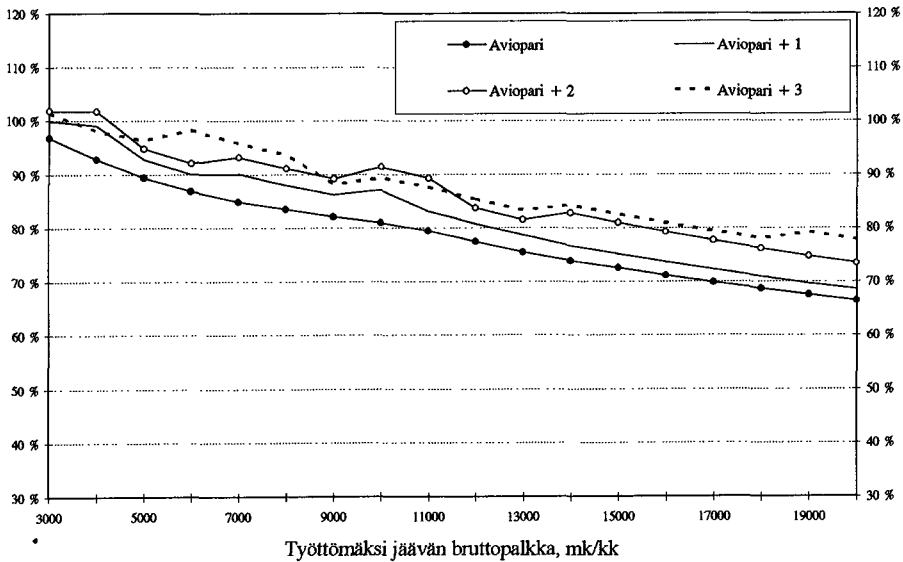

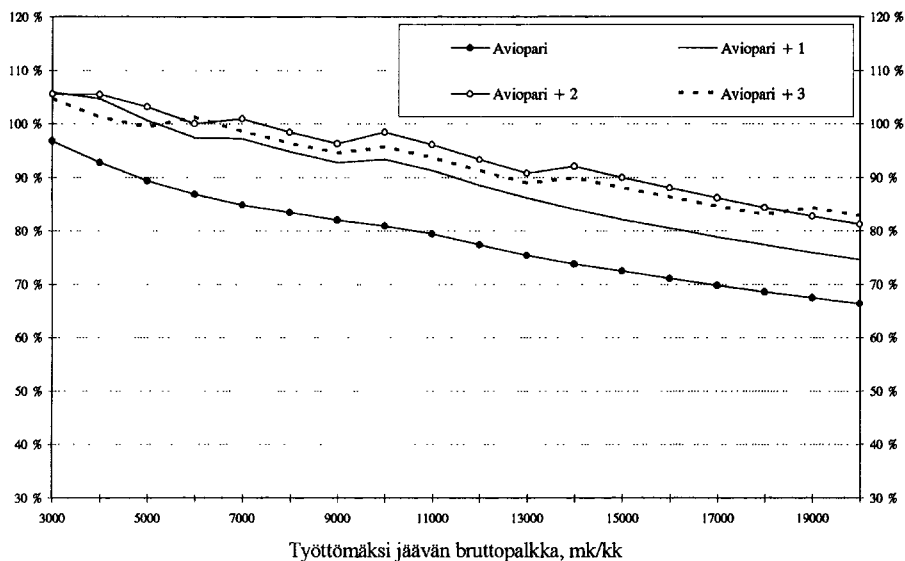
Kuvio 6.3 Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan brutto- ja nettokorvausasteet 1995. Yksinhuoltaja, jolla 1 lapsi.

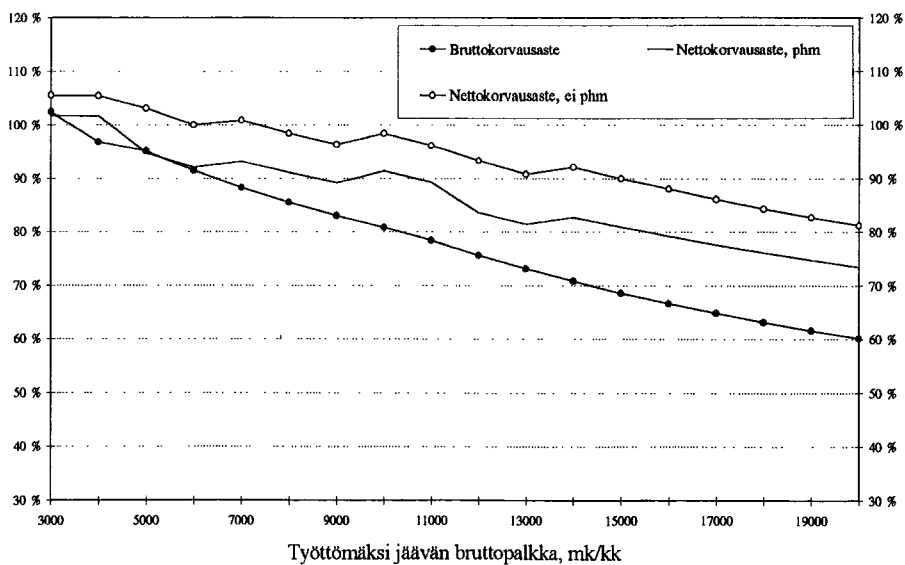
Kuvio 6.4 Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan nettokorvausasteet 1995. Aviopuoliset. Kaksi nuorinta lasta päivähoitossa. Työssä olevan puolison palkka 8 700 mk/kk.

Kuvio 6.5 Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan nettokorvausasteet 1995. Aviopuolisot. Lapset kotona. Työssä olevan puolison palkka 8 700 mk/kk.

Kuvio 6.6 Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan brutto- ja nettokorvausasteet 1995. Aviopuolisot, joilla 2 lasta. Työssä olevan puolison palkka 8 700 mk/kk.

6.4 Lasten kotihoidon tuki

Eräs ryhmä, jonka työhön hakeutumiseen toimeentuloturvajärjestelmä vaikuttaa merkittävästi, on kotona pieniä lapsia hoitavat puoliset (yleensä äidit). Erityisesti, kun ansiotyössä oleva puoliso on pienituloinen, kotona olevan puolison kotiinjäämistä kannustaa lasten kotihoidon tuen lisäosan maksuperusteet¹.

Nettokorvausasteiden avulla voidaan tarkastella kotihoidon tukea saavan perheen kotona olevan puolison taloudellista kannustinta hakeutua työmarkkinoille. Vertailukohteenä on seuraavaksi tilanteet, joissa ansiotyössä oleva puoliso on joko keskituloinen, hyvätuloinen tai hänellä on sama palkka kuin kotoa työhön siirtyvällä puolisoilla (kuviot 6.7 - 6.9). Viimeksi mainitussa tapauksessa molempien puolisoitten palkka vaihtelee. Tarkastelu tehdään siten, että: a) työssä olevan puolison kuukausipalkka on 10 800 mk (vastaa miesten keskimääräistä palkkaa vuoden 1994 lopulla), b) työssä olevan puolison kuukausipalkka on 20 000 mk tai c) työssä olevan puolison kuukausipalkka vaihtelee 3 000 - 20 000 markan välillä. Korvausasteiden laskennassa verrataan tilannetta, jossa toinen puoliso on kotona hoitamassa lasta tai lapsia siihen, että molemmat puoliset ovat ansiotyössä. Kun kotona oleva puoliso oletetaan siirtyvän ansiotyöhön, hänen palkkansa vaihtelee. Puolisoilla on siten vaihtoehdossa c) sama palkka. Kun molemmat puoliset ovat työssä lasten oletetaan olevan päivähoitossa.

Pienituloiset saavat lasten kotihoidon tuen lisäosan täytenä. Tulojen noustessa lisäosa pienenee, ja loppuu toisen puolison palkan ollessa runsaat 14 000 mk/kk. Kotihoidon tuen perusosa on 1 908 mk/kk, täysi lisäosa 1 527 mk/kk ja sisaruskorotus 382 mk/kk. Tuen enimmäismäärä on siten yhteensä 3 817 mk/kk. Jos työssä olevan puolison palkka on 10 800 mk/kk, kotona oleva puoliso saa kotihoidon tuen perusosan ja noin 40 prosenttia täydestä lisäosasta. Sisaruskorotus myönnetään, jos kotona on toinen alle 7-vuotias lapsi. Suurituloisen henkilön kotona oleva puoliso saa ainoastaan kotihoidon tuen perusosan ja mahdollisen sisaruskorotuksen.

Olipa työssä oleva puoliso suurituloinen (20 000 mk) tai keskituloinen (10 800 mk), perheen käytettävissä olevat tulot eivät merkittävästi lisäänty, jos lasten kotihoidon tukea saava puoliso siirtyy pienipalkkaiseen työhön. Jos perheessä on useita lapsia ja työssä oleva puoliso on suurituloinen, nettokorvausasteet ovat noin 95 prosenttia 7 000 markan kuukausipalkkaan asti. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettei tällaista työtä yleensä kannata ottaa vastaan taloudellisin perustein (mm. työhön siirtymisestä aiheutuvia kustannuksia ei ole laskelmissa otettu huomioon). Syynä on ennen kaikkea se, että perheen päivähoitomaksut ovat suuret. Pienemmän päivähoitomaksun ja

¹ Ks. kotihoidon tuesta tarkemmin esim. *Ilmakunnas, 1993*.

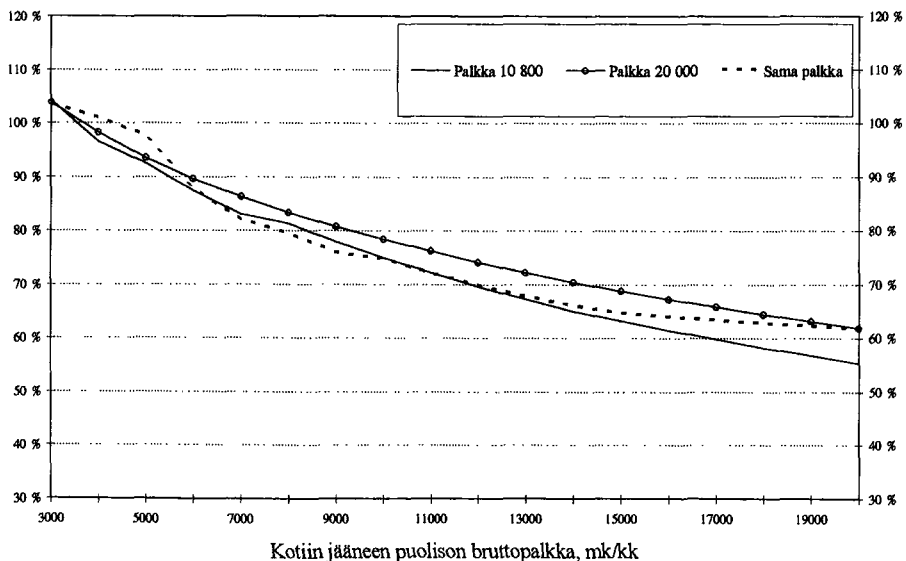
sisaruskorotuksen puuttumisen vuoksi yhden lapsen perheissä korvausasteet ovat alempia kaikilla tulotasoilla.

Asumistuella ei ole yleensä merkitystä kuvioissa esitetyissä tapauksissa, koska sitä maksetaan vain kaikkein pienituloisimmille. Tässä tapauksessa silloin, kun molemmat puoliset saavat samaa pientä palkkaa.

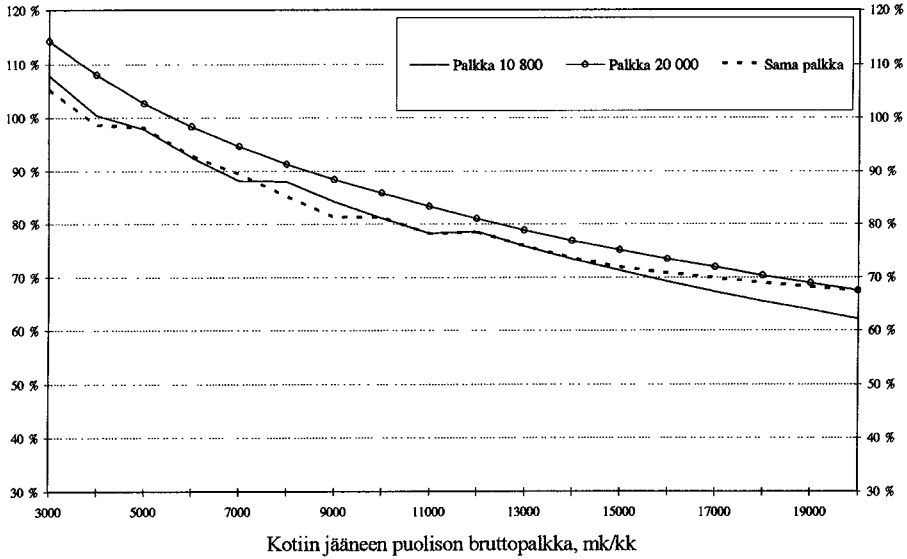
Kuvioista ilmenee myös, että riippumatta kotoa työhön siirtyvän puolison palkkatasosta, perheet, joissa aiemmin työssä oleva puoliso on suurituloinen, hyötyvät lasten kotihoidon tuesta suhteellisesti eniten. Eräänä syynä tähän ovat päivähoitomaksut.

Tarkasteltaessa korvausasteita työssä olevan puolison eri tulotasoilla, on otettava huomioon, että ne poikkeavat jo pelkästään perheen tulotason seurauksena. Esimerkiksi yhden lapsen tapauksessa päivähoitomaksut ovat enimmäismääräiset, kun työhön hakeutuvan puolison kuukausipalkka ylittää 7 000 mk riippumatta siitä, onko toisen puolison kuukausipalkka 10 800 mk vai 20 000 mk. Nettokorvausaste on kuitenkin korkeampi silloin, kun työssä oleva puoliso on suurituloinen.

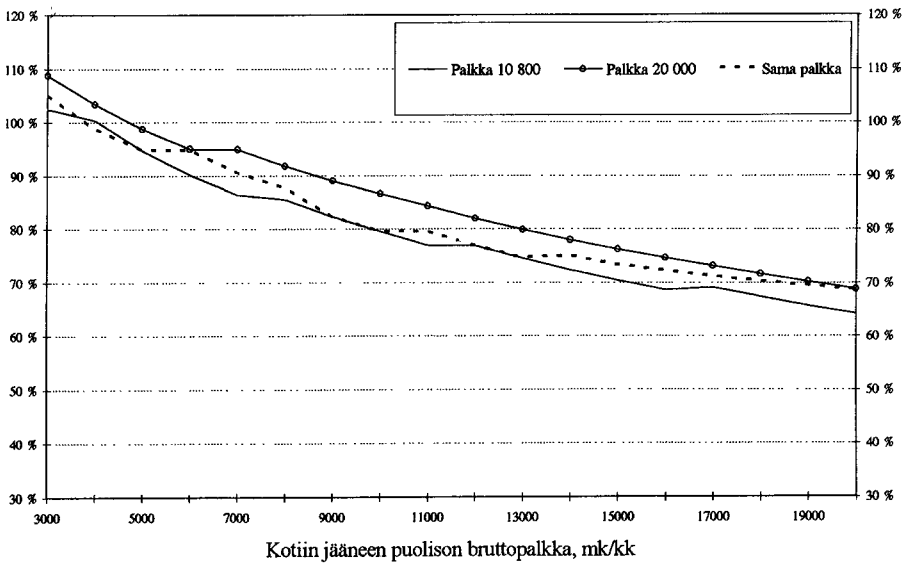
Kuvio 6.7 Kotihoidon tuen nettokorvausasteet vuonna 1995. Puolisolla 1 päivähoitokäinen lapsi. Työssä olevan puolison palkka 10 800 mk, 20 000 mk tai sama kuin työhön hakeutuvalla puolisoilla.

Kuvio 6.8 Kotihoidon tuen nettokorvausasteet 1995. Puolisoilla 2 päivähoitoikäistä lasta. Työssä olevan puolison palkka 10 800 mk, 20 000 mk tai sama kuin työhön hakeutuvalla puolisosella.

Kuvio 6.9 Kotihoidon tuen nettokorvausasteet 1995. Puolisoilla 3 lasta, joista 2 päivähoitoikäistä. Työssä olevan puolison palkka 10 800 mk, 20 000 mk tai sama kuin työhön hakeutuvalla puolisosella.

7 LISÄTYÖN TEKEMISEN KANNUSTINONGELMAT

7.1 *Lisäänsiot*

Lisätyön tekemisen taloudellista kannustinta voidaan mitata sillä, kuinka suuri osa lisäänsioista "jää käteen". Tähän käytettävissä olevan tulon lisäykseen vaikuttavat verotus, tarveharkintaiset etuudet ja tulosidonnaiset maksut. Kun bruttotulot lisääntyvät, progressiivisen verotuksen seurauksena nettotulot eivät lisääny samassa suhteessa. Samalla tarveharkintaiset etuudet alenevat ja tulosidonnaiset palvelumaksut nousevat. Tätä bruttotulon lisäyksen yhteisvaikutusta käytettävissä oleviin tuloihin voidaan mitata efektiivisellä marginaaliveroasteella.

Valtionverotuksen tuloveroasteikko on progressiivinen. Siinä verotettavaan tuloon sovelletaan kuutta eri verokantaa. Kuvioissa 7.1 - 7. 8 esitetyillä kuukausituloilla valtionverotuksen marginaalivero ei nouse korkeimpaan määrään. Suurituloiset rajoittuvat tässä yhteydessä niihin, joilla valtionverotuksen marginaalivero on progressiivisen tuloveroasteikon mukaan 33 prosenttia. Verotukseen ei ole sisällynyt vuoden 1994 jälkeen perhepoliittisia piirteitä. Jäljempänä esitettävissä kuvioissa marginaaliveroaste on siten aina kullakin tulotasolla yhtä suuri yksinäisillä henkilöillä, yksinhuoltajilla ja puolisoilla.

Kunnallisverotuksessa verokanta on suhteellinen, mutta siihen sisältyy jossain määrin eräitä progressiivisia piirteitä. Nämä ilmenevät sellaisella alueella, jolla tulosidonnaiset vähennykset alenevat. Tällöin verotettava tulo lisääntyy enemmän kuin veronalainen tulo ja verotus muodostuu progressiiviseksi. Kunnallisverotus on progressiivista myös siltä osin, kun porrasteinen sosiaaliturvamaksu nostaa marginaaliveroastetta. Muutoin se on suhteellista. Vaikka kunnallisverotuksen progressiivisuudella ei ole suurta vaikutusta, jakoverojen osuus verotuksen marginaalivaikutuksesta on kuitenkin merkittävä.

Efektiiviset marginaaliverosteet on kuvioissa eritelty siten, että kaksi alinta osaa kuvaavat valtion- ja kunnallisverotuksen vaikutusta, seuraava osa asumistuen ja ylin "piikki" päivähoitomaksun vaikutusta. Kunnallisverotukseen on sisällytetty kunnallis- ja kirkkolisvero, kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksu sekä lisäksi työntekijäin eläke- ja

työttömyysvakuutusmaksut. Puolisoista molemmat ovat palkkatyössä ja heillä on sama palkka.¹ Yksinäiselle henkilölle ja lapsettomalle avioparille kuviot on esitetty päivähoitomaksujen vaikutuksen vuoksi eri mitta-asteikossa kuin lapsiperheille.

Seuraavassa on lueteltu laskelmissa käytetyt verot ja veronluonteiset maksut:

○ kunnallisveroäyri (p)	17,53
○ kirkollisveroäyri (p)	1,30
○ kansaneläkemaksu (p)	0,55
○ sairausvakuutusmaksu (p)	1,90
○ sairausvakuutusmaksun korotus (p)	1,90
○ valtion tulovero (%)	0 - 39
○ työntekijäin eläkevakuutusmaksu (%)	4,00
○ työntekijäin työttömyysvakuutusmaksu (%)	1,87

Jos työntekijäin eläke- ja työttömyysvakuutusmaksuja ei oteta huomioon, palkkatulon marginaaliveroaste voi olla yllä olevien perusteiden mukaan enintään 62,18%. Em. vakuutusmaksut ovat valtion- ja kunnallisverotuksessa vähennyskelpoisia, eivätkä nosta marginaaliveroastetta koko määrällään.² Enimmillään marginaaliveroaste on siten keskimääräisen kunnallis- ja kirkollisveroäyriin mukaan runsaat 64 prosenttia.

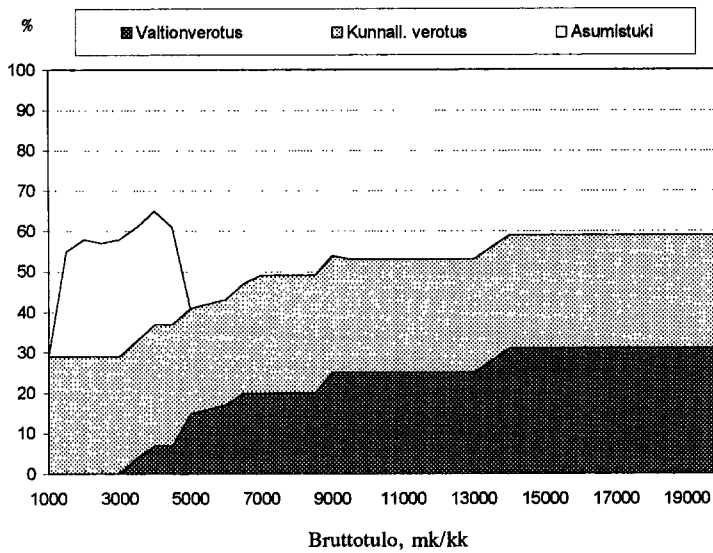
Efektiiviset marginaaliveroasteet on laskettu kaikissa perhetyypeissä olettaen tulonlisäykseksi 500 mk/kk. Molempien aviopuolisoiden ansiotuloihin on lisätty 250 mk/kk. Mikäli tulonlisäys olisi hyvin pieni, päivähoitomaksujen marginaalivaikutus olisi maksumuokkien rajoilla erittäin suuri. Tämä johtuu siitä, että tulorajojen ylittyessä hoitomaksut nousevat saman verran riippumatta siitä, onko tulonlisäys suuri vai pieni. Päivähoitomaksujen marginaalivaikutus riippuu siten olennaisesti laskelmissa käytetystä tulonlisäyksestä. Myös sillä, minkälaisia päivähoiton maksumuokkien tulorajoja käytetään, on merkitystä. Asumismenojen ja asumistuen perusteiden valinnalla on puolestaan vaikutusta asumistuen marginaalivaikutuksiin.

Kuvioista 7.1 ja 7.2 ilmenee, että yksinäisellä henkilöllä ja lapsettomalla avioparilla verotuksen ja asumistuen vaikutukset ovat samantapaiset. Asumistuen vaikutusalueella yhteismarginaalivaikutus on suunnilleen sama kuin suurituloisilla pelkästään verotuksen vaikutus. Asumistuen loppuessa yhteisvaikutus laskee verotuksen marginaaliveroasteen tasolle.

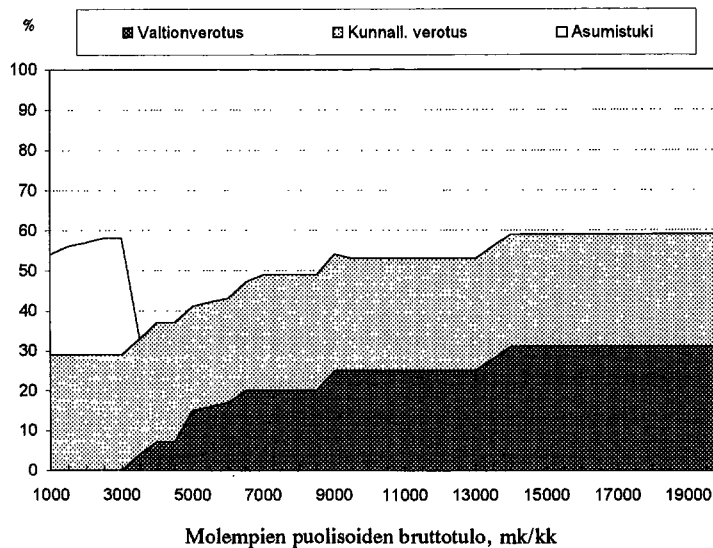
¹ Palkkatyön ja muun ansiotyön verotus poikkeaa siten, että palkasta maksetaan työntekijäin eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut, jotka ovat verotuksessa vähennyskelpoisia. Palkasta saa lisäksi vähentää tulonhankkimisvähennyksen.

² Kaikkein suurituloisimpien marginaaliveroasteeseen työntekijäin työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut vaikuttavat noin 2,2%. Tulosten noustessa vakuutusmaksut lisääntyvät bruttomääräisesti 5,87%, mutta vähennykset alentavat muita veroja lähes 3,7 %-yksikköä (0,587 * 0,6218).

Kuvio 7.1 Efektiivinen marginaaliveroaste 1995 (%): Yksinäinen henkilö palkkatyössä. Vuokra 1 300 mk/kk.

Kuvio 7.2 Efektiivinen marginaaliveroaste 1995 (%): Lapseton aviopari. Molemmat puoliset palkkatyössä. Vuokra 1 800 mk/kk.

Seuraavilla sivuilla on esitetty efektiiviset marginaaliveroasteet yksinhuoltajille. Asumistuki on kaikkein pienituloisimmilla yksinhuoltajilla enimmäismääräinen, ja sen marginaalivaikutus on siten aluksi nolla. Kun asumistuki alkaa alentua tulojen

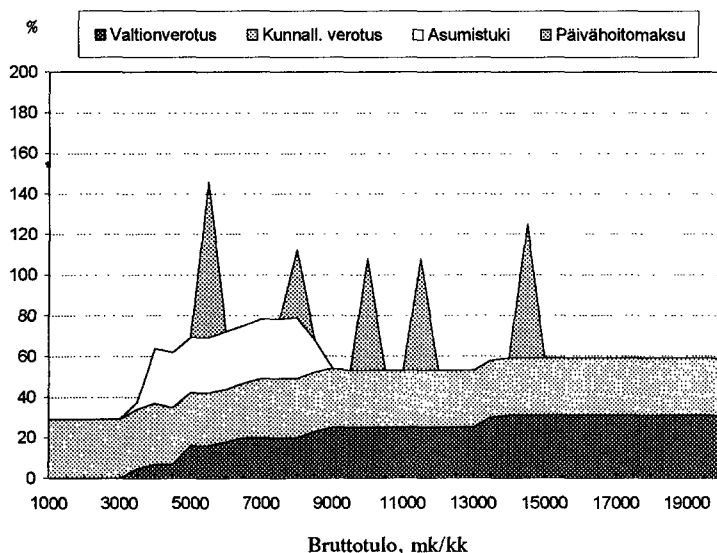

nousteissa efektiivinen marginaaliveroaste nousee, ja on enimmillään jopa yli 80 prosenttia. Kun yksinhuoltaja joutuu maksamaan päivähoitomaksun ensimmäisen kerran tai kun maksu nousee siirryttäessä seuraavaan maksuluokkaan, efektiiviset marginaaliveroasteet ovat runsaasti yli 100 prosenttia.

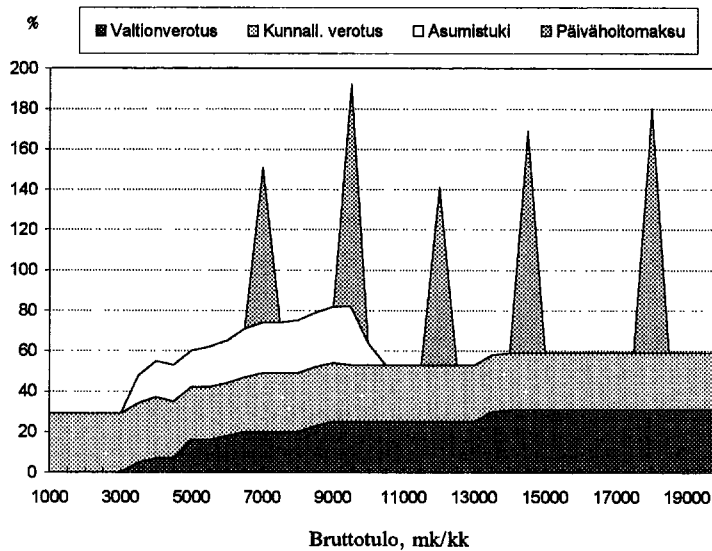
Päivähoitomaksujen marginaalivaikutukseen vaikuttaa merkittävästi myös se, kuinka monta lasta on päivähoitossa. Kun esimerkiksi yhden lapsen yksinhuoltajan kuukausipalkka nousee 5 500 markasta 6 000 markkaan, yksinhuoltaja joutuu maksamaan päivähoitomaksua alimman maksuluokan mukaan (385 mk/kk). Marginaalivaikutus on siten lähes 77 prosenttia. Jos puolestaan kahden lapsen yksinhuoltajan bruttotulot nousevat 9 500 markasta 10 000 markkaan, päivähoitomaksut nousevat 550 mk/kk, eli marginaalivaikutus on yksistään päivähoitomaksun takia 110 prosenttia.

Yleinen käsitys on, että kannustin lisätyön tekemiseen on progressiivisen tuloverotuksen johdosta erityisesti suurituloisilla vähäinen. Kuvioissa 7.3 - 7.5 voidaan kuitenkin todeta, että pieni- ja keskituloisilla asumistukea saavilla yksinhuoltajilla efektiiviset marginaaliveroasteet ovat pelkästään verotuksen ja asumistuen vaikutuksesta (ilman päivähoitomaksujen vaikutusta) korkeampia kuin suurituloisilla.

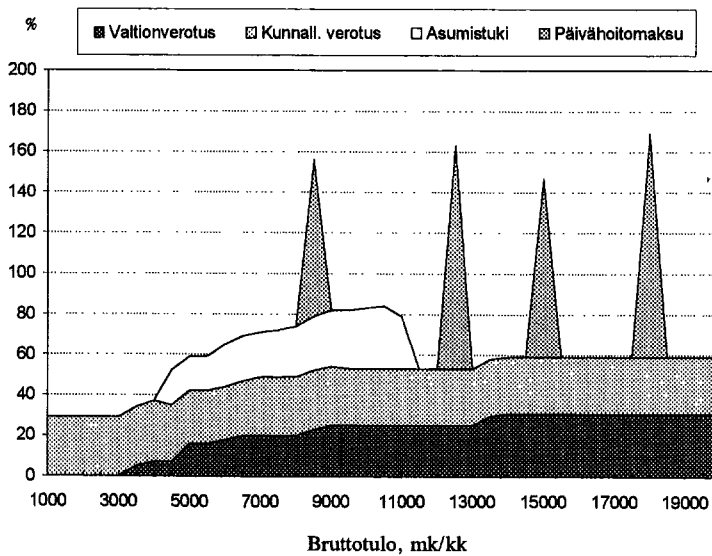
Kuvio 7.3 Efektiivinen marginaaliveroaste 1995 (%): Yksinhuoltaja, jolla 1 lapsi. Lapsi on päivähoitossa. Vuokra 1 800 mk/kk.

Kuvio 7.4 Efektiivinen marginaaliveroaste 1995 (%): Yksinhuoltaja, jolla 2 lasta. Lapset ovat päivähoitossa. Vuokra 2 000 mk/kk.

Kuvio 7.5 Efektiivinen marginaaliveroaste 1995 (%): Yksinhuoltaja, jolla 3 lasta. Kaksi lasta on päivähoitossa. Vuokra 2 200 mk/kk.

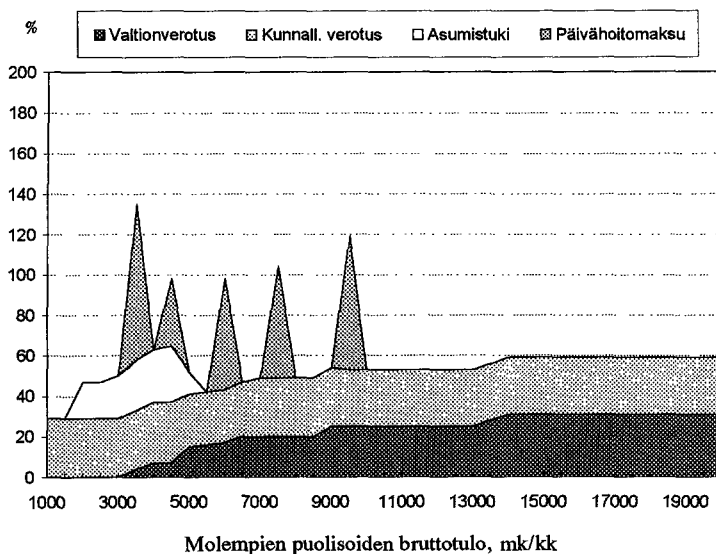

Kuvioissa 7.6 - 7.8 on esitetty lapsiperheen yhteismarginaalivaikutukset, kun perheessä on kaksi ansiotyössä olevaa aikuista. Kuten yksinhuoltajillakin päivähoitomaksujen marginaalivaikutus on selvästi pienempi yhden lapsen perheissä kuin useamman lapsen

perheessä. "Päivähoitopiikkejä" on viisi, eli avioparit maksavat ylimmillä tulotasoilla viidennen maksuluokan mukaista maksua. Päivähoitomaksujen marginaalivaikutukset ilmenevät kuvioissa aviopareilla jonkin verran alemmilla tulotasoilla kuin yksinhuoltajilla, koska asteikko kuvaa kummankin puolison palkkaa. Puolisoilla perheen bruttotulot ovat siis kaksinkertaiset. Asumistuen vaikutukset ovat aviopareilla pääpiirteissään samanlaiset kuin yksinhuoltajillakin.

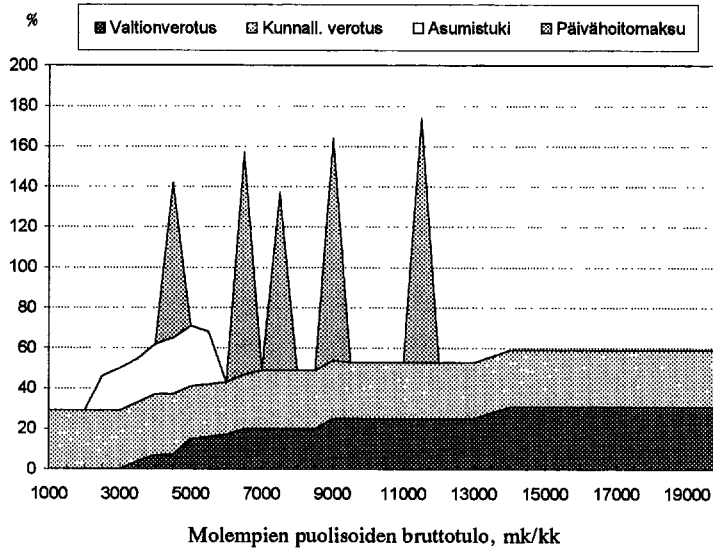
Laskelmissa käytetyillä keskimääräisillä asumismenoilla sekä asumistuki- ja päivähoitoperusteilla kaikki lapsiperheet joutuvat tuloloukkuun, jos perheen tulotaso on sellainen, että 500 markan tulonlisäys kuukaudessa korottaa päivähoidon maksuluokkaa. Keskeisin syy siihen, miksi efektiivinen marginaaliveroaste nousee yli sadan on päivähoitomaksujen määräytymisperusteet. Kuitenkin yksinhuoltajilla jo pelkästään verotuksen ja asumistuen vaikutuksesta yhteismarginaalivaikutus nousee hyvin korkeaksi. Mikäli päivähoitomaksu määräytyisi prosenttiperusteisesti bruttotulojen mukaan, sen marginaalivaikutus näkyisi edellä esitetyissä kuvioissa "piikkien" sijasta tasaisena ja kaikilla tulotasoilla todennäköisesti lähes yhtä suurena efektiivisen marginaaliveroasteen kohtamisena.¹ Ongelmaksi muodostuisi kuitenkin se, että yhteismarginaalivaikutukset olisivat erityisesti yksinhuoltajilla edelleen huomattavan suuret.

Kuvio 7.6 Efektiivinen marginaaliveroaste 1995 (%): Aviopari, jolla 1 lapsi. Lapsi on päivähoitossa. Molemmat puoliset palkkатыössä. Vuokra 2 000 mk/kk.

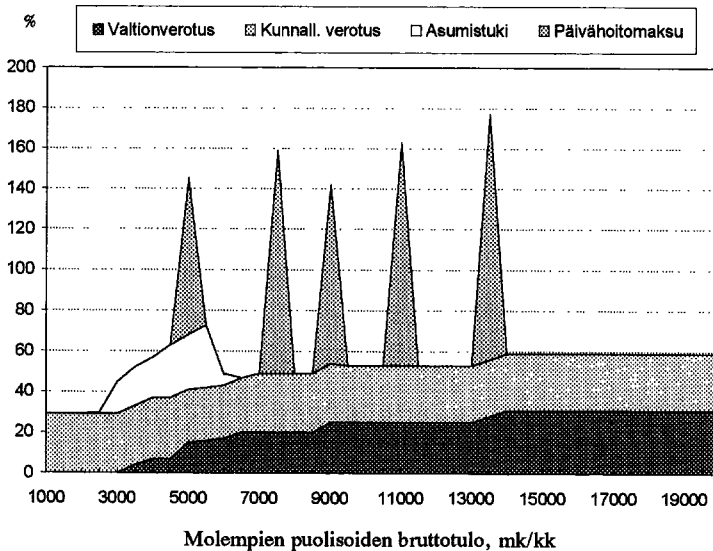

¹ Suunnitteilla on ottaa käyttöön tällainen prosenttiperusteinen päivähoitomaksu.

Kuvio 7.7 Efektiivinen marginaaliveroaste 1995 (%): Aviopari, jolla 2 lasta. Lapset ovat päivähoitossa. Molemmat puoliset palkkatyössä. Vuokra 2 200 mk/kk.

Kuvio 7.8 Efektiivinen marginaaliveroaste 1995 (%): Aviopari, jolla 3 lasta. Kaksi lasta on päivähoitossa. Molemmat puoliset palkkatyössä. Vuokra 2 400 mk/kk.

7.2 Toimeentuloturvaetuudet ja lisätulot

Kun henkilö saa toimeentuloturvaetuutta ja haluaa ansaita esimerkiksi tilapäis- tai osa-aikatyöllä lisätuloja, tällaisesta lisätyöstä saatava taloudellinen hyöty on melko vähäinen. Ongelma koskee erityisesti toimeentulotuen varassa eläviä perheitä ja työttömiä. Luvussa 6.2 tarkasteltiin palkkaa, joka toimeentulotukiasiakkaan tulee vähintään saada, jotta käytettävissä olevat tulot ylittävät toimeentulotukinormin. Tämä kynnyspalkka osoittaa samalla sen kuukausipalkan, mihin asti toimeentulotukiasiakkaan efektiivinen marginaaliveroaste on 100 prosenttia. Aina kun palkka on tätä pienempi, ansiotyöstä saatu käytettävissä olevan tulon lisäys pienentää toimeentulotukea vastaavalla määrällä. Kun kynnyspalkka useimmiten muodostuu sellaiseksi, että se vaatii kokoaikaista työtä, ei pelkästään toimeentulotuen varassa elävillä ole käytännössä kannustinta ottaa vastaan tilapäis- tai osa-aikatyötä.

Työttömyyspäivärahaa voidaan maksaa soviteltuna mm. silloin, kun henkilö ottaa työttömänä vastaan osa-aikatyötä. Jos osa-aikatyöstä saatava palkka ylittää 750 mk tarkastelujakson aikana (yleensä kuukausi), päivärahaa vähennetään 80 prosentilla kyseisen tulorajan ylittävältä osalta. Työtön voi siis ansaita 750 mk kuukaudessa siten, että käytettävissä oleva tulon lisäys riippuu ainoastaan hänen marginaaliveroprosentistaan. Tämän tulorajan jälkeen bruttotulot lisääntyvät yhteensä vain 20 prosenttia bruttopalkan lisäyksestä. Kun verotus otetaan huomioon, käytettävissä olevat tulot eivät mainittavasti lisäänty. Niinpä myöskään työttömällä ei ole yleensä kannustinta hankkia lisäansioita.

Lisätyön tekemisen ongelmat ovat samantapaiset työttömillä ja toimeentulotuen varassa elävillä henkilöillä. Vaikka lisäansioiden hankkiminen tehtäisiin nykyistä jonkin verran edullisimmaksi, houkutus "pimeään työhön" jää silti suureksi. Näiden kannustinongelmien ratkaiseminen vaatiikin tulevaisuudessa perusteellista jatkoselvittelyä.

LÄHTEET

Asumistukitoimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 1995:1. Helsinki.

ESO (1994). Report to The The Expert Group on Public Finance. Social Security in Sweden - How to Reform the System. Ministry of Finance. Stockholm.

European Economy (1994). Taxation, employment and environment: fiscal reform for reducing unemployment, Annual Economic Report (1994/56), Study 3.

Hagfors, R. & Koljonen, K. (1984). Kotitalouksien tulonjako ja toimeentulomahdollisuudet. Taloudellinen suunnittelukeskus. Helsinki.

Heikkilä, M. & Karjalainen, T. & Lihr, S. & Niinivaara, R. (1980). Perhekustannusten tasausjärjestelmä Suomessa. Latuma-projektin loppuraportti. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 4/1980

Ilmakunnas, S. (1993). Kotihoidon tuen faktat ja visiot. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1993:1.

Kangas, O. & Ritakallio, V-M. (1994). Perhetukien kannustinvaikutukset. Talous & yhteiskunta 4/1994.

Lehtinen, T. (1994). Yhteiskunta ei kannusta työntekoon. Taloustaito 9/1994. Verotieto Oy.

Luimula, I. & Pentti, H. & Wallin, M. (1994). Mikä ihmeen perustulo? SAK ry. Helsinki

Niinivaara R. & Puhakka, A. (1984). Keskeisten toimeentuloturvaetuksien taso Suomessa 1984. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 4/1984. Helsinki.

OECD (1995). Working Party No 2 on Tax Analysis and Tax Statistics of the Committee on Fiscal Affairs. Taxes, Benefits, Employment: interim report.

Salomäki, A. (1987). Vähimmäis- ja ansioturva keskeisissä toimeentuloturvajärjestelmissä vuonna 1987. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 4/1984. Helsinki.

Soininvaara, O. (1992). Hahmotelma perustulomallista. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1994:2.

Sosiaaliturvan sanasto (1992). Huoltaja-säätiö.

Teollisuus ja Työnantajat (1995). Työtä vai kansalaispalkkaa. Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto.

TUJA-käsikirja 1991 (1994). Tulonsiirtojen ja verotuksen jakaumavaikutusten laskentamalli. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Muistioita 13/1994.

Viren, M. (1994). Kannattaako työnteko? Laskelmia verotuksen ja sosiaalietujen vaikutuksesta kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin. Kansantaloudellinen aikakauskirja 4/1994, ss. 440-457.

Vähimmäisturvatyöryhmän loppumuistio (1994). Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1994:25.

LIITE 1

Mallituloste laskelmista:
(Kuvio 5.2 sivulla 45)

Yksinäinen henkilö
Kuukausipalkka 8 000 mk - 14 000 mk.

Verovelvollisen ikä	45	45	45	45	45	45	45
Kuntaryhmä (1. ja 2.)	2	2	2	2	2	2	2
Palkkatulo/kk	8000	9000	10000	11000	12000	13000	14000
Rahapalkka	100800	113400	126000	138600	151200	163800	176400
Veronalaiset tulot	100800	113400	126000	138600	151200	163800	176400
Perusvähennys	0	0	0	0	0	0	0
Ns.tupo-vähennys/ kunn. verotus	1 035	405	0	0	0	0	0
Vähennykset yht./ valt. verotus	7416	8156	8896	9635	10375	11115	11854
Vähennykset yht./ kunn. verotus	8451	8561	8896	9635	10375	11115	11854
Verotettava tulo/ valt. verotus	93380	105240	117100	128960	140820	152680	164540
Verotettava tulo/ kunn. verotus	92349	104839	117104	128965	140825	152685	164546
Valtion tulovero	8039	10724	13927	17129	20331	23533	27008
Kunnallis- yms. verot	19883	22778	25622	28372	31120	33870	36620
Eläke- ja tyött.vak.maksut	5916	6656	7396	8135	8875	9615	10354
Kaikki tuloverot yhteensä	33838	40158	46945	53636	60326	67018	73982
Nettotulo	66962	73242	79055	84964	90874	96782	102418
Nettotulo/kk	5580	6103	6587	7080	7572	8065	8534
"Asumistukitulot", (kk)	8000	9000	10000	11000	12000	13000	14000
Asunnon valmistumisvuosi	80	80	80	80	80	80	80
Kuukausivuokra	1300	1300	1300	1300	1300	1300	1300
Asunnon pinta-ala, m2	40	40	40	40	40	40	40
Asumistuki (kk)	0	0	0	0	0	0	0
As. tuen perusomavastuu (kk)	0	0	0	0	0	0	0
Asumistuki	0	0	0	0	0	0	0
Käytettävissä oleva tulo	66962	73242	79055	84964	90874	96782	102418
Käytettävissä oleva tulo (kk)	5580	6103	6587	7080	7572	8065	8534
Käytt. oleva tulo-phmaksu	66962	73242	79055	84964	90874	96782	102418
Käytt. oleva tulo-phmaksu (kk)	5580	6103	6587	7080	7572	8065	8534

LIITE 2

Mallituloste laskelmista:
(Kuvio 5.2 sivulla 45)

Yksinäisen henkilön ansioläke (kokonaiseläke).
Aiempi kuukausipalkka 6 000 mk - 12 000 mk.

Verovelvollisen ikä	23	23	23	23	23	23	23
Kuntaryhmä (1. tai 2.)	2	2	2	2	2	2	2
Aiempi kuukausipalkka	6000	7000	8000	9000	10000	11000	12000
Eläkepalkka/kk	6300	7350	8400	9450	10500	11550	12600
TEL-ansioläke (kk)	4429	4838	5405	5972	6539	7106	7673
TEL-ansioläke	53151	58056	64860	71664	78468	85272	92076
TEL-työeläke (kk)	3780	4393	4960	5527	6094	6661	7228
Kansaneläkkeen pohjaosa (kk)	445	445	445	445	445	445	445
Kansaneläkkeen lisäosa (kk)	204	0	0	0	0	0	0
Veronalaiset tulot	53151	58056	64860	71664	78468	85272	92076
Perusvähennys	3641	1973	0	0	0	0	0
Ns.tupo-vähennys/ kunn. verotus	0	0	0	0	0	0	0
Eläketulovähennys/kunn. verotus	18554	15120	10358	5595	832	0	0
Eläketulovähennys/valt. verotus	5804	2370	0	0	0	0	0
Vähennykset yht./ valt. verotus	5804	2370	0	0	0	0	0
Vähennykset yht./ kunn. verotus	22195	17093	10358	5595	832	0	0
Verotettava tulo/ valt. verotus	47340	55680	64860	71660	78460	85270	92070
Verotettava tulo/ kunn. verotus	30956	40963	54502	66069	77636	85272	92076
Valtion tulovero	423	1007	2336	3492	4906	6336	7764
Kunnallis- yms. verot	7823	10352	13776	16699	19624	21654	23502
Eläke- ja työttömyysvak. maksut	0	0	0	0	0	0	0
Kaikki tuloverot yhteensä	8246	11359	16112	20191	24530	27990	31266
Nettotulo	44905	46697	48748	51473	53938	57282	60810
Nettotulo (kk)	3742	3891	4062	4289	4494	4773	5067
"Asumistukitulot" (kk)	4429	4838	5405	5972	6539	7106	7673
Asunnon valmistumisvuosi	80	80	80	80	80	80	80
Asunnon pinta-ala	40	40	40	40	40	40	40
Kuukausivuokra	1300	1300	1300	1300	1300	1300	1300
Eläkkeensaajien asumistuki (kk)	487	348	155	0	0	0	0
Asumistuen omavastuu	8730	10690	13410	0	0	0	0
Eläkkeensaajien asumistuki	5844	4176	1860	0	0	0	0
Päivähoitotulot (kk)	4429	4838	5405	5972	6539	7106	7673
Käytettävissä oleva tulo	50749	50873	50608	51473	53938	57282	60810
Käytettävissä oleva tulo (kk)	4229	4239	4217	4289	4494	4773	5067
Käytettävissä oleva tulo-phmaksu	50749	50873	50608	51473	53938	57282	60810
Käytett. oleva tulo-phmaksu (kk)	4229	4239	4217	4289	4494	4773	5067

LIITE 3

Mallituloste laskelmista:
(Kuvio 5.3 sivulla 47)

Yhden lapsen yksinhuoltajan
ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha.
Aiempi kuukausipalkka 6 000 mk - 12 000 mk.

Verovelvollisen ikä	45	45	45	45	45	45	45
Lapsen ikä	2	2	2	2	2	2	2
Kuntaryhmä (1. tai 2.)	2	2	2	2	2	2	2
Kk-palkka ennen vähennystä	6000	7000	8000	9000	10000	11000	12000
Kk-palkka vähennyksen jälkeen	5730	6685	7640	8595	9550	10505	11460
Ansiosid. tyött. päiväraha (kk)	4394	4795	5196	5597	5998	6400	6616
Veronalaiset tulot	51707	56425	61144	65863	70582	75312	77854
Perusvähennys	536	0	0	0	0	0	0
Ns.tupo-vähennys/ kunn. verotus	1585	1821	2000	2000	2000	2000	2000
Vähennykset yht./ valt. verotus	0	0	0	0	0	0	0
Vähennykset yht./ kunn. verotus	2121	1821	2000	2000	2000	2000	2000
Verotettava tulo/ valt. verotus	51700	56420	61140	65860	70580	75310	77850
Verotettava tulo/ kunn. verotus	49586	54604	59144	63863	68582	73312	75854
Valtion tulovero	729	1059	1703	2506	3308	4245	4778
Kunnallis- yms. verot	10550	11618	12583	13589	14593	15599	16141
Eläke- ja tyött.vak.maksut	0	0	0	0	0	0	0
Kaikki tuloverot yhteensä	11279	12677	14286	16095	17901	19844	20919
Nettotulo	40428	43748	46858	49768	52681	55468	56935
Nettotulo (kk)	3369	3645	3904	4147	4390	4622	4744
"Asumistukitulot", (kk)	4394	4795	5196	5597	5998	6400	6616
Asunnon valmistumisvuosi	80	80	80	80	80	80	80
Kuukausivuokra	1800	1800	1800	1800	1800	1800	1800
Asunnon pinta-ala, m2	60	60	60	60	60	60	60
Asumistuki (kk)	1235	1127	1020	912	804	691	605
As. tuen perusomavastuu (kk)	256	391	525	660	795	936	1043
Asumistuki	14820	13524	12240	10944	9648	8292	7260
Lapsilisä (kk)	770	770	770	770	770	770	770
Lapsilisä	9240	9240	9240	9240	9240	9240	9240
Elatustuki (kk)	637	637	637	637	637	637	637
Elatustuki	7644	7644	7644	7644	7644	7644	7644
"Päivähoitotulot" (kk)	4394	4795	5196	5597	5998	6400	6616
Päivähoitomaksu (kk)	0	0	0	0	385	385	385
Päivähoitomaksu	0	0	0	0	4235	4235	4235
Käytettävissä oleva tulo	72132	74156	75982	77596	79213	80644	81079
Käytettävissä oleva tulo (kk)	6011	6179	6331	6466	6601	6720	6756
Käytt. oleva tulo-phmaksu	72132	74156	75982	77596	74978	76409	76844
Käytt. oleva tulo-phmaksu (kk)	6011	6179	6331	6466	6248	6367	6403

VATT-TUTKIMUKSIA -SARJASSA AIEMMIN ILMESTYNEET JULKAISUT
PUBLISHED VATT-RESEARCH REPORTS

1. Osmo Kuusi: Uusi biotekniikka, mahdollisuuksien ja uhkien teknologia. Helsinki: Tammi 1991.
2. Seija Parviainen: The Effects of European Integration on the Finnish Labour Market. Helsinki 1991.
3. Esko Mustonen: Julkiset palvelut: Tehokkuus ja tulonjako. Helsinki 1991.
4. Juha Rantala: Työpaikan avoinnaolon keston mittaaminen. Helsinki 1991.
5. Tuomo Mäki: Työvoiman riittävyys ja kohdentuminen 1990-luvulla. Helsinki 1991.
6. Martti Hetemäki: On Open Economy Tax Policy. Helsinki 1991.
7. Tanja Kirjavainen: Koulutuksen oppilaskohtaisten käyttömenojen eroista. Helsinki 1991.
8. Pentti Puoskari: Talouspolitiikan funktiot ja instituutiot. Helsinki 1992.
9. Pekka Parkkinen: Koulutusmenojen kehityspiirteitä vuoteen 2030. Helsinki 1992.
10. Seppo Laakso: Kotitalouksien sijoittuminen, asuinkiinteistöjen hinnat ja alueelliset julkiset investoinnit kaupunkialueella. Helsinki 1992.
11. Tanja Kirjavainen - Heikki A. Loikkanen: Ollin oppivuosi 13 000 - 56 000 markkaa. Helsinki 1992.
12. Teuvo Junka: Suurten teollisuusyritysten toimintasopeutus 1980-luvulla. Helsinki 1993.
13. Hannu Törmä - Thomas Rutherford: Integrating Finnish Agriculture into EC's Common Agricultural Policy. Helsinki 1993.
14. Mika Kuismanen: Progressiivisen tuloverotuksen vaikutus miesten työn tarjontaan. Helsinki 1993.
15. Estonia and Finland - A Retrospective Socioeconomic Comparison. Helsinki 1993.

16. Tanja Kirjavainen - Heikki A. Loikkanen: Lukioiden tehokkuuseroista. DEA-menetelmän sovellus lukioiden tehokkuuserojen arvioimiseksi. Helsinki 1993.
17. Mikko Räsänen: Pankkien talletusvakuuden arvo ja riskikäyttäytyminen vuosina 1982 - 1992: optiohinnoittelumallin sovellus. Helsinki 1994.
18. Pasi Holm: Essays on International Trade and Tax Policy in Vertically Related Markets. Helsinki 1994.
19. Pekka Mäkelä: Markkinat ja ympäristö - Euroopan unionin ympäristöpolitiikan tarkastelua. Helsinki 1994.
20. Hannu Vartiainen: Rahoitusmarkkinat ja talouden tasapaino informaation taloustieteen näkökulmasta. Helsinki 1994.
21. Tuomo Mäki: Julkisen sektorin laajuus ja kasvu OECD-maissa. Helsinki 1995.
22. Marjo Pyy: Nuorten työllistymisen kuvaaminen elinaika-analyysin menetelmin. Helsinki 1994.
23. Teemu Lehtinen: Välittömän verotuksen tulonjakovaikutukset. Helsinki 1994.
24. Gonzalo Oroza: The CIS Mining Industry in a Transition Period - with special reference to Finnish mining prospects. Helsinki 1994.
25. Juha Rantala: Aktiivisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden työllistävyys. Helsinki 1995.
26. Antti Lappeteläinen: General Equilibrium Models - Numerical Method and Stability. Helsinki 1995.
27. Ilpo Suoniemi - Risto Sullström: The Structure of Household Consumption in Finland, 1966-1990. Helsinki 1995.

VALTION TALOUDELLINEN TUTKIMUSKESKUS

Hämeentie 3

PL 269

00531 HELSINKI

Seppo Leppänen

Ylijohtaja

JOHTOKUNTA

Ylijohtaja Sixten Korkman

Puheenjohtaja

Ylijohtaja Lasse Arvela

Kansliapäällikkö Markku Lehto

Pääjohtaja Markku Mannerkoski

Johtokunnan neuvonantaja Kari Puumanen

Valtiosihteeri Raimo Sailas

Ylijohtaja Seppo Leppänen

Erikoistutkija Tuomo Mäki